

Marktstudie : e-learning en blended learning

Gevalstudie : de cvo's

Anneleen PESOUT

promotor :
Prof. dr. Willy CLIJSTERS

Woord Vooraf

Deze eindverhandeling vormt het eindpunt van mijn opleiding tot het behalen van master of licentiaat in de Toegepaste Economische Wetenschappen, optie Marketing, aan de Universiteit Hasselt.

Zonder de hulp van een aantal personen zou ik deze eindbestemming nooit hebben bereikt. Ik zou dan ook van de gelegenheid gebruik willen maken om allen te danken die op één of andere manier hebben bijgedragen tot de realisatie van deze eindverhandeling.

In de eerste plaats gaat mijn dank uit naar de promotor van dit eindwerk, prof. dr. Willy Clijsters, voor zijn adviezen, suggesties en deskundige begeleiding.

Ik zou ook graag Maarten Cannaerts en Carolien Ackaert willen bedanken. Zij hebben mij begeleid en de juiste richting aangegeven voor dit onderzoek. Hun contacten hebben zeker geleid tot een meerwaarde van deze eindverhandeling.

Vervolgens mag ik zeker Luc Van Waes (CEVORA), Rik Dalle (EduWEST) en Jozef Colpaert (Universiteit Antwerpen) niet vergeten. Deze experts op het vlak van e-learning hebben mij nieuwe inzichten gegeven en verschillende suggesties aangereikt die niet in de literatuur terug te vinden waren.

Ik zou ook graag de CVO's willen bedanken die meegewerkt hebben aan dit onderzoek. Meer bepaald gaat mijn dank uit naar Dominique De Guchtenaere (PCVO Gent), Jeanine Billens (CVO-KHNB), Danny Splets (CVOHZ) en uiteraard alle cursisten.

Als laatste dank ik hier ook mijn ouders die mij de mogelijkheid hebben gegeven om te studeren aan deze universiteit. Dankzij hun steun ben ik gekomen tot dit belangrijke punt en kan ik beginnen te werken aan mijn toekomst.

Anneleen Pesout

Samenvatting

In Vlaanderen werd afstandsonderwijs georganiseerd door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Vanaf 1 september 2007 is dat niet meer het geval. Het afstandsonderwijs zal dan ingebed worden in de bestaande voorzieningen van het volwassenenonderwijs. Het afstandsonderwijs moet geleidelijk sterker, beter, soepeler en evenwichtiger gespreid worden. De Centra voor Volwassenenonderwijs kunnen nu al gecombineerd onderwijs aanbieden met een stuk klassikaal onderwijs en een stuk e-learning. In de toekomst zullen sommige centra ook enkel e-learning kunnen aanbieden. Dit biedt heel wat perspectieven voor de cursist en daarom is het interessant om hier een onderzoek over te verrichten. (<http://ond.vlaanderen.be/nieuws/2007p/0316-volwassenenonderwijs.htm>)

In verschillende Centra voor Volwassenenonderwijs kan men terecht om zich bij te scholen op diverse vlakken. In dit onderzoek hebben we ons beperkt tot de taalcursussen. Door de opkomst van het internet en internettechnologieën, hebben de cursisten tegenwoordig de mogelijkheid om deze cursussen gedeeltelijk via internet te volgen.

Dit onderzoek wil nagaan waarom cursisten kiezen voor een bepaalde vorm van onderwijs, uitgaande van de onderzoeksvraag: "Welke zijn de motieven van cursisten om te kiezen voor een bepaalde vorm van volwassenenonderwijs?". De verwachtingen van de cursisten worden eveneens geïnventariseerd en er wordt een profiel geschetst waarmee men rekening kan houden bij het opzetten van marketingcampagnes.

Allereerst wordt in deze eindverhandeling een analyse van het praktijkprobleem uitgevoerd en wordt het onderzoeksdoel geformuleerd. In dit eerste hoofdstuk wordt eveneens een terminologisch kader geschetst, waarbij belangrijke relevante concepten gedefinieerd worden.

Vervolgens wordt de onderzoeksmethode toegelicht. Ik heb geopteerd gebruik te maken van een survey-onderzoek om de motieven van de cursisten te achterhalen. Hierbij werd een vragenlijst opgesteld die uit vier thema's bestond: 'cursistenprofiel', 'motivatie', 'imago van de cursus' en 'algemene evaluatie'. De cursisten werden in vier groepen

verdeeld: 1) cursisten ingeschreven in een cursus via klassikaal onderwijs, die momenteel niet meer deelnemen aan de cursus, 2) cursisten ingeschreven in een cursus via klassikaal onderwijs, die momenteel nog altijd deelnemen aan de cursus, 3) cursisten ingeschreven in een cursus via *blended learning*, die momenteel niet meer deelnemen aan de cursus, 4) cursisten ingeschreven in een cursus via *blended learning*, die momenteel nog altijd deelnemen aan de cursus. Cursistengroepen 1 en 3 konden niet bereikt worden aangezien hun contactgegevens niet vrijgegeven mogen worden. Door gesprekken met de betrokken leerkrachten konden echter een aantal redenen opgelijst worden. In totaal werden er 166 enquêtes verstuurd naar drie CVO's verspreid over Vlaanderen. Deze CVO's werden gekozen op basis van de mate waarin zij met e-learning werken.

De literatuurstudie begint met de definitie van het concept afstandsonderwijs, waarbij ook de verschillende essentiële kenmerken van deze vorm van onderwijs besproken worden. Een flexibele onderwijsvorm heeft echter ook nood aan ondersteunende technologieën. Na een korte bespreking van het correspondentieonderwijs, worden achtereenvolgens de audiovisuele technieken en de computergebaseerde technologieën besproken. Onder audiovisuele technieken worden alle middelen verstaan die op het oog en het gehoor werken, zoals radio, telefoon, televisie, video en cd's. Naast deze asynchrone middelen waarbij gelijktijdige aanwezigheid van leerkracht en cursist niet vereist is, zijn er ook synchrone middelen. Een combinatie van deze twee kan men terugvinden bij de computergebaseerde technologieën zoals audio-, video- en computerconferencing. Dankzij deze middelen kunnen cursisten onderling en met hun leerkracht of mentor in verbinding staan en dat op een goedkope manier.

In de literatuurstudie wordt ook een historisch overzicht van het afstandsonderwijs gegeven. De eerste vorm van afstandsonderwijs is terug te vinden in de negentiende eeuw wanneer Isaac Pitman een cursus opzet die men kan volgen via briefpost. Sindsdien zijn er vele dergelijke initiatieven genomen, maar de echte doorbraak vond plaats in 1970 bij de oprichting van de eerste open universiteiten. Ook in België zijn er uiteraard voorbeelden van afstandsonderwijs terug te vinden. De belangrijkste initiatiefnemers worden voorgesteld, namelijk BIS, CEVORA en EduWEST.

Verder wordt het concept levenslang leren uitgelegd. Hiermee wordt bedoeld dat men na een basisopleiding, zich permanent verder vormt. De arbeidsmarkt wordt immers

alsmaar veeleisender en indien men wil meegaan in deze evolutie, is permanente vorming essentieel. De CVO's bieden daarom diverse cursussen aan, voor elk wat wils.

Tenslotte worden nog twee begrippen in verband met afstandsonderwijs verder uitgewerkt. E-learning wordt door Rosenberg M.J. (2001:28) gedefinieerd als een nieuwe manier van opleiden en leren met behulp van internettechnologieën. Deze manier van onderwijs heeft een aantal voordelen ten opzichte van de klassikale vorm. Naast het feit dat e-learning kostenbesparend is, kan men ook stellen dat het flexibiliteit biedt, nauwkeurig en betrouwbaar is en dat er zich virtuele gemeenschappen vormen die motiverend werken op de deelnemende cursisten. Toch mag men niet vergeten dat deze wijze van onderwijs slechts effectief is indien de deelnemende cursist over zelfdiscipline beschikt. Zonder zelfdiscipline worden de lastige taken aan de kant geschoven, waardoor de cursus tot een goed einde brengen haast onmogelijk wordt.

Blended learning, in dit rapport ook de gecombineerde vorm van onderwijs genoemd, is dan weer een combinatie tussen de klassikale vorm van onderwijs en e-learning. Een gedeelte van de cursus wordt in de klas gevolgd, een ander wordt thuis afgewerkt met behulp van de computer en het internet. *Blended learning* bezit dezelfde voor- en nadelen als e-learning, maar deze kunnen meer of minder uitgesproken zijn afhankelijk van de mate waarin e-learning gebruikt wordt.

Door middel van de softwareprogramma's SNAP en SPSS werden de enquêtes statistisch verwerkt. Aan de hand van frequentietabellen en -grafieken, en kruistabellen worden de resultaten besproken. Uit de tabellen en grafieken blijkt dat een overgrote meerderheid tevreden tot zeer tevreden is over de cursus. De voornaamste motivatie om aan een cursus deel te nemen is 'zelfontplooiing', maar ook 'om beter te communiceren op vakantie' en 'om kans op werk/carrière te vergroten' zijn vaak terugkomende redenen. Ook over het imago van de cursus heerst een algemene tevredenheid, mits hier en daar enkele uitzonderingen. De cursisten die deelnemen aan *blended learning* ervaren het 'leren wanneer je wil' als belangrijkste voordeel. Bij de nadelen halen ze vooral de nood aan zelfdiscipline aan. Cursisten die kiezen voor de klassikale vorm, zijn van mening dat *e-learning* nooit beter kan zijn dan de traditionele vorm of ze hebben simpelweg nog nooit gehoord van de optie *e-learning*.

De conclusies en aanbevelingen zijn terug te vinden in het laatste hoofdstuk. De conclusies geven een overzicht van de resultaten van dit onderzoek per cursistengroep, alsook een algemeen besluit. Op basis daarvan worden enkele aanbevelingen gedaan om het onderwijs in de CVO's te verbeteren, zoals bijvoorbeeld een betere opsplitsing van de cursisten per niveau. Deze resultaten kunnen ook een hulp zijn bij het opzetten van marketingactiviteiten. Uit de resultaten kan immers een profiel afgeleid worden per cursistengroep waarop de marketeers zich zouden kunnen baseren.

Inhoudsopgave

Woord Vooraf	- 1 -
Samenvatting	- 3 -
Inleiding	- 11 -
Hoofdstuk 1: Probleemstelling	- 13 -
1.1 Analyse van het praktijkprobleem.....	- 13 -
1.2 Formulering van het onderzoeksdoel.....	- 16 -
1.3 Formulering van de onderzoeksbegrippen.....	- 17 -
Hoofdstuk 2: Onderzoeksmethode.....	- 19 -
2.1 Inleiding.....	- 19 -
2.2 Soorten onderzoeksvragen	- 19 -
2.2.1 Theoriegericht vs praktijkgericht onderzoek	- 19 -
2.2.2 Soorten theoriegericht onderzoek	- 19 -
2.3 Onderzoeksstrategieën.....	- 21 -
2.3.1 Indeling van onderzoeksstrategieën	- 21 -
2.3.2 Strategieën met primaire gegevens.....	- 21 -
2.3.2.1 <i>Te verwerpen strategieën</i>	- 21 -
2.3.2.2 <i>Mogelijke strategieën</i>	- 22 -
2.3.3 Strategieën met secundaire gegevens.....	- 23 -
2.4 Onderzoeksopzet	- 24 -
2.4.1 Selectie onderzoekseenheden	- 24 -
2.4.2 Steekproef.....	- 24 -
2.4.3 Verwerking van de gegevens.....	- 27 -
2.5 Verantwoording van de opbouw van de vragenlijst.....	- 27 -

2.5.1	Verantwoording van de vraagvormen.....	- 27 -
2.5.2	Verantwoording van de vraagformulering	- 29 -
2.5.3	Verantwoording van de lay-out.....	- 30 -

Hoofdstuk 3: Afstandsonderwijs..... - 31 -

3.1	Inleiding.....	- 31 -
3.2	Definitie	- 31 -
3.2.1	De scheiding tussen leerkracht en leerder	- 33 -
3.2.2	De rol van de onderwijsorganisatie.....	- 33 -
3.2.3	Het gebruik van educatieve media.....	- 34 -
3.2.4	De tweerichtingscommunicatie.....	- 35 -
3.2.5	Individueel en zelfstandig leren.....	- 35 -
3.3	Gebruikte technologieën	- 35 -
3.4	Historisch overzicht	- 38 -
3.4.1	De oorsprong van het afstandsonderwijs	- 38 -
3.4.2	Afstandsonderwijs in België.....	- 40 -
3.4.2.1	<i>Begeleid Individueel Studeren (BIS Online)</i>	- 40 -
3.4.2.2	<i>CEVORA</i>	- 42 -
3.4.2.3	<i>EduWEST</i>	- 44 -
3.5	Levenslang Leren.....	- 47 -
3.6	E-learning	- 48 -
3.6.1	Definitie	- 48 -
3.6.2	Voordelen	- 51 -
3.6.3	Nadelen.....	- 52 -
3.6.4	Conclusie	- 53 -
3.7	Blended learning	- 54 -

Hoofdstuk 4: Bespreking van de resultaten - 57 -

4.1	Inleiding.....	- 57 -
4.2	Resultaat per cursistengroep.....	- 57 -
4.2.1	Cursistengroep 1 en 3	- 58 -
4.2.2	Cursistengroep 2.....	- 59 -

4.2.2.1	<i>Cursistenprofiel</i>	- 60 -
4.2.2.2	<i>Motivatie</i>	- 63 -
4.2.2.3	<i>Imago van de cursus</i>	- 65 -
4.2.2.4	<i>Evaluatie van de cursus</i>	- 70 -
4.2.2.5	<i>Algemene suggesties</i>	- 73 -
4.2.2.6	<i>Besluit</i>	- 75 -
4.2.3	Cursistengroep 4	- 76 -
4.2.3.1	<i>Cursistenprofiel</i>	- 76 -
4.2.3.2	<i>Motivatie</i>	- 79 -
4.2.3.3	<i>Imago van de cursus</i>	- 80 -
4.2.3.4	<i>Evaluatie van de cursus</i>	- 85 -
4.2.3.5	<i>Algemene suggesties</i>	- 93 -
4.2.3.6	<i>Besluit</i>	- 95 -
4.3	Algemene resultaatbespreking	- 95 -
4.3.1	Cursistenprofiel	- 95 -
4.3.1.1	<i>Geslacht</i>	- 95 -
4.3.1.2	<i>Leeftijd</i>	- 96 -
4.3.1.3	<i>Beroep</i>	- 97 -
4.3.1.4	<i>Diploma</i>	- 98 -
4.3.1.5	<i>Cursus</i>	- 99 -
4.3.1.6	<i>Wijze van contact</i>	- 101 -
4.3.2	Motivatie	- 103 -
4.3.3	Imago van de cursus	- 104 -
4.3.3.1	<i>Informatie</i>	- 104 -
4.3.3.2	<i>Overzichtelijkheid</i>	- 105 -
4.3.3.3	<i>Hoeveelheid taken</i>	- 106 -
4.3.3.4	<i>Theoretisch gedeelte</i>	- 107 -
4.3.3.5	<i>Oefeningen</i>	- 108 -
4.3.3.6	<i>Moeilijkheidsgraad</i>	- 109 -
4.3.3.7	<i>Begeleiding</i>	- 110 -
4.3.3.8	<i>Wijze van begeleiding</i>	- 111 -
4.3.3.9	<i>Evaluatie van de cursus</i>	- 112 -
4.3.4	Tevredenheid	- 114 -

Hoofdstuk 5: Conclusies en aanbevelingen- 115 -

5.1 Inleiding.....- 115 -

5.2 Bespreking per cursistengroep- 115 -

5.3 Bespreking van het onderzoek- 116 -

Lijst van geraadpleegde werken- 118 -

Bijlagen- 120 -

Inleiding

Als onderwerp voor mijn eindverhandeling heb ik gekozen voor: "**Marktstudie: e-learning en blended learning (case: de CVO's)**".

Mijn keuze voor dit onderwerp werd bepaald door de groeiende bewustwording dat onze maatschappij constante bijscholing vraagt. Ook het opkomende belang van het internet en andere communicatietechnologieën heeft mijn aandacht getrokken. Daarom vond ik het boeiend en uitdagend tegelijk om deze twee fenomenen te bestuderen die elkaar ontmoeten in *e-learning* en *blended learning*.

Mensen "leren levenslang", niet enkel omwille van arbeidsredenen, maar ook omwille van andere motieven. In mijn onderzoek tracht ik na te gaan welke deze beweegredenen juist zijn, en daarbij onderzoek ik of de methoden van onderwijs, gebruikt in Centra voor Volwassenenonderwijs (CVO's), tegemoet komen aan de behoeften van de cursist. Want ongetwijfeld bieden *e-learning* en *blended learning* een aantal voordelen, maar of deze beide geschikt zijn voor een CVO moet onderzocht worden.

Allereerst heb ik de beschikbare literatuur inzake *e-learning* en *blended learning* grondig bestudeerd. Zo ben ik tot een aantal inzichten gekomen die ik vervolgens besproken heb met experts ter zake. Aan de hand van hun aanbevelingen heb ik vragenlijsten opgesteld die ingevuld werden door cursisten van taalopleidingen aan een CVO. Hun medewerking liet nu toe een reeks conclusies te trekken, die de bekendheid van de CVO's kunnen doen stijgen, en die de kwaliteit van hun onderwijs kunnen ten goede komen.

De resultaten van dit onderzoek zouden kunnen gebruikt worden om de marketingactiviteiten aan te passen. En zo sluit dit onderzoek ook aan bij mijn afstudeerrichting, namelijk Marketing. Cursisten moeten over voldoende informatie beschikken over het aanbod aan cursussen en over hoe deze verlopen, opdat zij de voor hen beste keuze kunnen maken.

Dit eindwerk bestaat uit vijf hoofdstukken. Vooreerst wordt de probleemstelling weergegeven. Deze omschrijft het praktijkprobleem en het onderzoeksdoel en ze biedt het terminologisch kader door een verklaring van de meest gebruikte begrippen. Het

tweede hoofdstuk omschrijft de onderzoeksmethode en geeft toelichting bij de beslissingen die ik genomen heb in deze studie. In hoofdstuk 3 wordt de literatuurstudie doorgevoerd waarbij de begrippen afstandsonderwijs, *e-learning* en *blended learning* uitvoerig besproken worden. De resultaten van de enquêtes en de bespreking van de resultaten tenslotte, zijn terug te vinden in hoofdstuk 4 en 5.

Hoofdstuk 1: Probleemstelling

2.2 *Analyse van het praktijkprobleem*

De eenentwintigste eeuw wordt gezien als de eeuw van de kennisverwerving. In de huidige kennismaatschappij en informatiesamenleving is het essentieel dat men zich constant her-, om- of bijschoolt. Dit is een zware uitdaging zowel voor onderwijs en overheid, als voor de ondernemingen. Er moet namelijk onderzocht worden welke onderwijsvormen het meest geschikt zijn voor dit levenslange leren.

In de huidige snel veranderende samenleving krijgt ook het onderwijs meer en meer te maken met dynamische ontwikkelingen. De rol die computers, internet en informatica spelen op dit vlak wordt steeds groter. De overheid probeert gebruik te maken van deze veranderende condities en moedigt de burgers aan om meer zelfstandig te leren via elektronische weg.

Tot voor kort was de enige vorm van onderwijs deze in de traditionele klasomgeving. Lesgever en lerende moesten samen op hetzelfde tijdstip op dezelfde locatie zijn. Door de opkomst van informatietechnologieën kon het onderwijs flexibeler gemaakt worden. Vóór de opkomst van deze technologieën maakten correspondentieonderwijs, audio- of video- conferencing het onderwijs meer plaats- en tijdsafhankelijk. Er waren geen fysieke beperkingen meer, iedereen had zo de kans om te leren wat hij/zij wil, waar en wanneer hij/zij dat wil.

Om te kunnen participeren aan de arbeidsmarkt is een diploma essentieel. In het academiejaar 2006-2007 waren 62.314 studenten ingeschreven aan een Vlaamse universiteit. De Vlaamse hogescholen noteerden 106.014 inschrijvingen. Om een hogere opleiding aan te vatten, moet men echter beschikken over een diploma van het secundair onderwijs. Het schooljaar 2006-2007 telde 442.147 ingeschreven leerlingen in Vlaanderen. (<http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken/>)

Niet iedereen heeft echter de mogelijkheid om deel te nemen aan een dergelijke vorm van georganiseerd onderwijs. Het volwassenenonderwijs biedt de mogelijkheid om toch

nog een diploma te behalen of om een nieuwe competentie te verwerven. Maar ook dan zijn er hinderpalen. Niet iedereen heeft immers de tijd om na zijn/haar werkuren nog naar de les te gaan. De tijd die men nog aan zijn/haar gezin wil besteden zal hier een belangrijke factor spelen. Anderen hebben het dan weer moeilijk om 's avonds laat een lange afstand af te leggen naar het leercentrum waar de opleiding aangeboden wordt of zij zijn gedurende langere tijd in het buitenland voor hun werk.

In voorliggend onderzoek ga ik na welke de hinderpalen juist zijn en zal ik trachten hiervoor oplossingen aan te reiken.

Een mogelijkheid bestaat erin de cursussen gedeeltelijk online te zetten, zodat de cursist niet elke week op een bepaald tijdstip op een bepaalde locatie aanwezig moet zijn. Bepaalde Centra voor Volwassenenonderwijs (CVO's) hebben deze behoefte gezien en deze vorm van onderwijsverstrekking opgenomen in hun aanbod. Zij bieden de cursisten de mogelijkheid om cursussen te volgen via *blended learning*. Dit is een vorm van onderwijs waarbij naast de samenkomst in de klas, ook de mogelijkheid voorzien is om een deel van de cursus via internet te volgen.

In samenwerking met de PCVO van Gent, CVO-KHNB (Kamer voor Handel en Nijverheid van Brussel) en CVOHZ (Heusden-Zolder) zal ik proberen na te gaan wat de behoeften en verwachtingen zijn van de cursisten die deelnemen aan dergelijke vorm van gecombineerd onderwijs¹.

De CVO-KHNB is een talenschool voor volwassenen die actuele onderwijsmethodes toepast. Zij biedt praktijkgerichte cursussen aan op alle niveaus. Men heeft de keuze tussen dag-, avond- of zaterdagklassen. Naast de schrijf- en spreekklassen, wordt eveneens de mogelijkheid geboden om via combi-leren cursussen te volgen. Dit gebeurt in samenwerking met ALERT (<http://www.cvo-khnb.be/>) die taalcursussen aanbiedt voor volwassenen in gecombineerd onderwijs. Concreet betekent dit dat de cursist op één namiddag of avond drie uren les volgt, het overige volume werkt hij/zij thuis af met de computer en met onmiddellijke feedback via het internet. De lesgever staat per computer (via e-mail en internetforum) ter beschikking om eventuele vragen te beantwoorden.

¹ Gecombineerd onderwijs: een nieuwe pedagogische vorm die klassikaal onderwijs en e-learning combineert, ook wel *blended learning* genoemd.

De PCVO-Gent wil in deze snel evoluerende samenleving op een maatschappelijke verantwoorde wijze een voortrekker zijn op het gebied van permanente vorming. Zij wil het recht op levenslang leren garanderen en bijdragen tot een duurzame ontwikkeling van de maatschappij (<http://www.pcvo-gent.net>). Ook zij biedt de mogelijkheid om cursussen te volgen via *blended learning*, daar e-leren genoemd. De cursist gaat één week naar de les, de andere week leert hij/zij thuis via de computer aan de hand van digitaal materiaal. Bovendien wil PCVO-Gent via een open leercentrum ²de cursisten maximaal begeleiden in hun leerproces. In een open leercentrum worden computers ter beschikking gesteld voor diegenen die er thuis nog geen hebben. Er wordt hier ook steeds voorzien in begeleiding door een lesgever of een vrijwilliger. Omdat elke cursist zijn eigen leerstijl en zijn eigen leertempo heeft, kan PCVO-Gent via bijkomende oefeningen en remediëring inspelen op de individuele verschillen van de cursisten.

Ook de CVO Heusen-Zolder biedt taalcursussen aan. Het gebruik van *e-learning* staat hier echter op een laag pitje. Deze vorm van onderwijs zal binnen de CVOHZ aangewend worden als ondersteunend communicatiemiddel om zo de cursisten vertrouwd te maken met het concept. De CVOHZ biedt momenteel dus enkel taalcursussen aan via de klassikale vorm van onderwijs.

Deze instellingen werken onder andere ook samen met CEVORA (<http://www.cvo-khnb.be/>). Dit is een sectoraal opleidingscentrum van het Aanvullend Paritair Comité voor Bedienden. Het werd in 1990 opgericht door de sociale partners van de sector ter promotie van de vorming en van de tewerkstelling. De acties worden gefinancierd met bedrijfsbijdragen waardoor de cursussen kosteloos aangeboden kunnen worden aan ondernemingen en bedienden van de sector en aan werkzoekenden.

² Didactische term voor een speciaal uitgeruste ruimte in een school of opleidingscentrum waar cursisten al of niet onder begeleiding zelfstandig leren. De standaarduitrusting van een open leercentrum bestaat uit computers of laptops met internetverbinding, naslagwerken, werktafels enz. Leerlingen en cursisten leren volgens eigen tempo en/of stellen de leerstof zelf samen en verwerken deze zelfstandig. De leraar/docent fungeert eventueel als begeleider. (<http://taalunieversum.org/onderwijs/termen/term/244/>)

2.2 Formulering van het onderzoeksdoel

Deze studie heeft als doel de motivatie te onderzoeken en de behoeften te inventariseren van cursisten die deelnemen aan een of andere vorm van volwassenenonderwijs. De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

“Welke zijn de motieven van cursisten die kiezen voor een bepaalde vorm van volwassenenonderwijs?”

Deze onderzoeksvraag kan dan opgesplitst worden in enkele deelvragen:

- Welke mensen nemen deel aan een vorm van volwassenenonderwijs?
- Is er een verschil in het profiel van mensen die kiezen voor de traditionele vorm en zij die kiezen voor *e-learning* en *blended learning*?
- Aan welke eigenschappen moet een cursus voldoen?
- Wat motiveert een cursist om deel te nemen aan cursussen in het volwassenenonderwijs (zowel via de traditionele vorm als via *e-learning* en *blended learning*)?
- Om welke redenen kiezen cursisten niet voor *e-learning* of *blended learning*?
- Om welke redenen kiezen cursisten wel voor *e-learning* en *blended learning*?
- Hebben cursisten daadwerkelijk het gevoel/de ervaring dat technische computerkennis onnodig is bij het volgen van cursussen via *e-learning* of *blended learning*?
- Is er voldoende begeleiding, zowel van een mentor als van begeleidende informatie?
- Conclusie: Is de cursist tevreden over de inhoud van de cursus?
- Komt de gekozen vorm van onderwijs tegemoet aan de behoeften en verwachtingen van de cursist?
- Welke marketingcampagnes kunnen opgezet worden voor het promoten van cursussen via *e-learning* of *blended learning*, rekening houdend met de resultaten van het onderzoek?

Het exploratief onderzoek gebeurt in het volgende hoofdstuk (Hoofdstuk 2). In Hoofdstuk 3 zal de beschikbare literatuur inzake volwassenenonderwijs en afstandsonderwijs worden onderzocht. Ook zal de term afstandsonderwijs er grondig verklaard worden,

evenals de historiek van dit concept. Daarnaast zal ook ingegaan worden op bepaalde vormen van afstandsonderwijs, zoals *e-learning* en *blended learning* en zal ook het begrip 'levenslang leren' besproken worden. Door middel van enquêtes zal getracht worden een antwoord te vinden op bovenstaande vragen. De resultaten zijn terug te vinden in hoofdstuk 4.

2.2 Formulering van de onderzoeksbegrippen

Om misvattingen te voorkomen, is het belangrijk de onderzoeksbegrippen die in deze studie aangewend worden juist te definiëren. Hieronder vindt u de belangrijkste definities.

Klassikaal onderwijs – Klassikaal onderwijs is de traditionele vorm van onderwijs waarbij er les gevolgd wordt in de klas onder voortdurende begeleiding van een leerkracht, zonder enige vorm van hulp via internet.

Afstandsonderwijs – Afstandsonderwijs is het onderwijs dat plaats-, tijd- en tempo-onafhankelijk is. Dit is mogelijk door het gebruik van verschillende technologieën zoals gedrukte materialen, televisie, radio, telefoon, computer, fax, internet, enzovoort. Men kan ook de hulp inroepen van een begeleider indien dit gewenst is.

E-learning – Deze onderwijsmethode biedt de mogelijkheid om een opleiding (lessen en oefeningen) te volgen via internet of om lesmateriaal online te raadplegen.

Blended learning – Dit is een nieuwe pedagogische vorm die klassikaal onderwijs en *e-learning* combineert. In dit werk worden ook de begrippen combi-leren en de gecombineerde vorm van onderwijs gebruikt om deze term aan te duiden.

Leerkracht – Een leerkracht of lesgever is een persoon die kennis overdraagt aan leerlingen in een traditionele klassituatie.

Cursist – Een cursist is een persoon die zich ingeschreven heeft voor een taalopleiding in een Centrum voor Volwassenenopleiding (CVO).

Mentor – De persoon die de cursist op bepaalde ogenblikken kan helpen met zijn studie door vragen te beantwoorden en taken te corrigeren. Meestal zijn dit tevens de leerkrachten van de cursus.

Respondent – De respondent is diegene die een enquête heeft ingevuld, in dit onderzoek dus de bevraagde cursist.

Hoofdstuk 2: Onderzoeksmethode

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt besproken op welke manier het praktijkprobleem onderzocht zal worden. Dit exploratief onderzoek heeft als doel de relevante factoren van het praktijkprobleem te identificeren, alsook veronderstellingen te maken omtrent de samenhang tussen deze factoren.

2.2 Soorten onderzoeksvragen

2.2.1 Theoriegericht vs praktijkgericht onderzoek

De bedoeling is om een theoriegericht onderzoek te voeren. Door middel van een literatuurstudie wil ik kennis over het onderwerp verwerven. De verworven theoretische kennis zal de fenomenen *e-learning* en *blended learning* beschrijven en verklaren. Deze kennis zal ik gebruiken om vragen op te stellen voor de enquête. Ik maak geen gebruik van praktijkgericht onderzoek omdat het niet de bedoeling is één specifiek geval te gaan onderzoeken. Het uiteindelijke doel van dit onderzoek is de bekomen resultaten te veralgemenen zodat deze in verschillende situaties gebruikt kunnen worden.

2.2.2 Soorten theoriegericht onderzoek

Er zijn vier soorten van theoriegericht onderzoek.

1. Exploratief onderzoek - Hiermee wordt het thema verkend, worden relevante variabelen geïdentificeerd en relevante vragen opgesteld.
2. Descriptief onderzoek - Dit is eerder een weergave van de stand van zaken door de populatie te beschrijven op basis van relevante variabelen.

3. Verklarend onderzoek - Men gaat mogelijke relaties en verbanden tussen variabelen opsporen en verklaringen daarvoor zoeken.
4. Hypothesetoetsend onderzoek - Het nagaan van veronderstelde verbanden en hypothesen.

Een concreet onderzoek is meestal een mengvorm van twee of meer types, en dit is ook het geval in dit onderzoek. De indeling is echter wel nuttig omdat elk type en dus ook elke mengvorm specifieke complicaties heeft voor het ganse ontwerp.

Voorliggende bevat exploratief onderzoek omdat ik tracht te ontdekken welke eigenschappen van belang zijn voor het onderzoek. Door een literatuurstudie kon ik een beter inzicht krijgen in het concept *e-learning*. Deze bevindingen werden verder uitgediept door de gesprekken die ik heb gehad met experts op dit gebied. Luc Van Waes van CEVORA, Rik Dalle van EduWEST en Jozef Colpaert, professor "*e-learning* en ICT" aan de Universiteit Antwerpen, hebben mij veel dingen geleerd die ik niet kon terugvinden in de literatuur en mij gewezen op bepaalde kansen en bedreigingen die in de praktijk voorkomen.

Het is ook een verklarend onderzoek omdat er toch ook aandacht wordt besteed aan de relaties tussen variabelen met het oog op de verklaring van een verschijnsel (waarom kiezen sommige cursisten voor de traditionele vorm van onderwijs en anderen voor *blended learning*). Met verklaring wordt hier bedoeld de mate waarin een aantal variabelen samen, en elk afzonderlijk, de waargenomen variatie binnen een andere variabele beïnvloeden.

Er wordt gebruik gemaakt van beschrijvend onderzoek omdat de aandacht gericht is op de verdeling van de waarden van één of meerdere variabelen in de populatie. Aan de hand van de gegevens uit de enquête kan er een duidelijk profiel geschetst worden van cursisten die kiezen voor de traditionele vorm van onderwijs en één van de cursisten die kiezen voor combi-leren. Zo kunnen de verschillen tussen de twee groepen van cursisten onderzocht worden. Dit deel vormt dan eigenlijk een verlengstuk van de informatie die gevonden werd in het exploratief onderzoek.

Er wordt geen gebruik gemaakt van toetsend onderzoek. Er worden geen hypothesen opgesteld die aan de feiten getoetst kunnen worden om ze dan te aanvaarden of te verwerpen.

2.3 Onderzoeksstrategieën

Een onderzoeksstrategie is een algemeen plan van aanpak bij het zoeken van antwoorden op onderzoeksvragen, voor het verzamelen van data, steekproeftrekking, analyse, enzovoort.

2.3.1 Indeling van onderzoeksstrategieën

✓ Primaire vs. secundaire data

Hierbij wordt er een onderscheid gemaakt respectievelijk tussen zelf gegevens verzamelen en bestaande gegevens gebruiken. In dit onderzoek zal er gewerkt worden met primaire gegevens die verzameld worden aan de hand van een enquête.

✓ Cross-sectioneel vs. longitudinaal onderzoek

De vraag die hierbij gesteld moet worden is "Wil ik een momentopname op een bepaald tijdstip van het concept *e-learning*?" of niet.

In het geval van dit onderzoek is het antwoord op deze vraag "Ja". De concepten *e-learning* en *blended learning* worden bestudeerd op een bepaald tijdstip, en niet gedurende een langere tijd. De enquête is een veelgebruikt hulpmiddel bij dit soort onderzoek, hoewel er ook kwalitatieve methodes gebruikt worden.

2.3.2 Strategieën met primaire gegevens

2.3.2.1 *Te verwerpen strategieën*

- ✓ Experimenten – Allereerst dienen er hypothesen geformuleerd te worden over mogelijke oorzaak-gevolg relaties. Meestal wordt de onderzoeksgroep in twee of

meer groepen verdeeld, die zo gelijk mogelijk zijn. Deze groepen worden in condities geplaatst die enkel verschillen op het vlak van de veronderstelde "oorzakelijke variabele". De reacties van de groepen worden zorgvuldig bijgehouden en aan de hand van deze reacties kan men een verklaring vinden van het eventuele verschil tussen de groepen. In ons onderzoek is deze methode echter veel te omslachtig.

- ✓ Gevalstudies - Het verrichten van een diepgaande studie over één bepaalde case of een klein aantal gevallen. Het komt erop neer de motivatie van slechts één of enkele cursisten te bepalen. Dit zou geen representatief beeld opleveren en deze methode zal dus ook niet gebruikt worden voor dit onderzoek.
- ✓ Simulaties - Het creëren van een gesimuleerde omgeving waarbij gebruik gemaakt wordt van een rollenspel. Deze methode is in veel opzichten identiek aan het experiment en ook zij is veel te omslachtig. Deze methode zal dus evenmin gebruikt worden.
- ✓ Veldonderzoek - Het onderzoeken van één bepaalde situatie en het benadrukken van de participerende observatie. Dus het onderzoek spitst zich toe op één bepaalde student en onderzoekt welke factoren een invloed hebben op zijn motivatie. Dit levert te weinig relevante informatie op, en het zal evenmin representatief zijn voor een hele populatie. Daarom zal deze methode niet worden aangewend.

2.3.2.2 *Mogelijke strategieën*

- ✓ Survey - Deze strategie is vooral aangeraden bij het verzamelen van grote hoeveelheden data die afkomstig zijn van een grote populatie. Gegevens worden verzameld door middel van vragenlijsten of gestandaardiseerde interviews bij een groep gekozen uit de populatie. De cursisten beantwoorden de vragen in een omgeving die op geen enkele wijze gesimuleerd is. Er is veel controle over het onderzoeksproces en een vlottere verwerking in SPSS mits een identieke set van data verkregen wordt. De bekomen data worden samengevat in grafieken en tabellen en ze kunnen veralgemeend worden naar de hele populatie.

- ✓ Experience Survey - Het bevragen van een kleine groep bevoorrechte getuigen. Deze bezitten voldoende expertise over het praktijkprobleem en hebben verschillende visies. Er wordt gewerkt met open interviews om de verschillende gezichtspunten sterker tot hun recht te laten komen.
- ✓ Discussies met focusgroepen - Het samenstellen van homogene groepen die onder leiding van de onderzoeker discussiëren over verschillende punten. De onderzoeker leidt deze discussie in goede banen en helpt het gesprek evolueren naar de meningen over de te onderzoeken standpunten. Op deze manier worden verschillende gezichtspunten behandeld en worden meningen van anderen hierover verder uitgediept. Naarmate het onderzoek vorderde, werd besloten om geen gebruik te maken van deze strategie omdat er gewoonweg geen tijd meer voor was.

2.3.3 Strategieën met secundaire gegevens

Volgende mogelijkheden bieden zich aan:

- ✓ Literatuurstudie - Relevante informatie voor een bepaald onderzoek wordt opgezocht in bestaande wetenschappelijke literatuur. Op basis van reeds verricht onderzoek en bestaande theorieën kunnen reeds voorlopige antwoorden geformuleerd worden op onderzoeksvragen. Literatuurbronnen kunnen ook geraadpleegd worden om meer inzicht te verwerven over afstandsonderwijs, zijn geschiedenis en historiek, verschillende vormen en technologieën...
- ✓ Analyse van documenten: Dit wordt gezien als een grote hulp bij de literatuurstudie.
- ✓ Analyse van statistieken: Reeds verrichte studies op een andere manier aanwenden.

2.4 Onderzoeksopzet

2.4.1 Selectie onderzoekseenheden

Cursisten ingeschreven in een cursus

- Groep 1: ingeschreven in cursus via klassikaal onderwijs, die momenteel niet meer deelnemen aan de cursus
- Groep 2: ingeschreven in cursus via klassikaal onderwijs, die momenteel nog altijd deelnemen aan de cursus
- Groep 3: ingeschreven in cursus via *blended learning*, die momenteel niet meer deelnemen aan de cursus
- Groep 4: ingeschreven in cursus via *blended learning*, die momenteel nog altijd deelnemen aan de cursus

De enquêtes zullen afgenomen worden van groep 2 en groep 4. Omwille van privacyredenen, waren de gegevens van groep 1 en groep 3 niet toegankelijk voor mij. Spijtig genoeg kon ik om deze reden niet achterhalen waarom deze cursisten gestopt waren. Wel wilden lesgevers en mentoren mij kort toelichten welke de meest voorkomende redenen waren voor de stopzetting van een cursus. Deze bevindingen zijn terug te vinden in Hoofdstuk 4.

2.4.2 Steekproef

Voor dit onderzoek heb ik ervoor geopteerd om gebruik te maken van een steekproef. Hierbij wordt een keuze gemaakt van een deelverzameling van de onderzoekseenheden. Ik heb niet gekozen voor een censusonderzoek, omdat data verzamelen bij alle leden van de populatie te tijdrovend zou zijn. Een goede steekproef geeft immers ook een accuraat beeld van de populatie en er treden minder toevalsfouten op omdat de groep proefpersonen beperkt is.

Bij een steekproeftrekking worden data verzameld, in dit onderzoek door middel van enquêtes. De kenmerken van deze deelverzameling worden bestudeerd en vervolgens

kunnen deze kenmerken veralgemeend worden naar alle onderzoekseenheden, met name de populatie.

Het steekproefkader is een volledige lijst van de populatie waaruit een aantal onderzoekseenheden gekozen worden. In dit geval is zulke lijst echter niet beschikbaar, daarom wordt er een benaderende lijst opgesteld of gekozen. Deze lijst moet accuraat zijn, dus alle cursisten moeten opgenomen zijn. Deze lijsten moeten geactualiseerd zijn en geen vertekening vertonen. De lijsten zijn terug te vinden in de CVO's.

In deze studie werd er gewerkt met een niet-toevalssteekproef. De waarschijnlijkheid van opname van elementen in de steekproef is immers niet gelijk. Er werd gekozen om die CVO's te bevragen die de meest relevante informatie konden leveren. Dit is een doelgerichte steekproef. De CVO's werden gekozen op basis van hun reputatie op het vlak van *e-learning*. In samenspraak met Maarten Cannaerts en Caroline Ackaert werd gekozen voor de PCVO-Gent, PCV-KHNB in Brussel en PCVO Moderne Talen in Hasselt. Deze laatste had spijtig genoeg niet voldoende tijd om mee te werken aan deze studie. Luc Van Waes van CEVORA heeft mij dan doorverwezen naar de CVO in Heusden-Zolder waar ik uiteindelijk ook een aantal enquêtes heb mogen afnemen. Dit wordt een "critical case" steekproef genoemd omdat omdat deze CVO's gekozen werden omwille van hun belang op een bepaald gebied. Ik wil achterhalen wat er zich afspeelt in deze gevallen en van daaruit kunnen dan logische veralgemeningen gebeuren. Immers als deze CVO's problemen hebben, zullen deze meer dan waarschijnlijk ook in andere voorkomen.

De cursisten die ondervraagd zouden worden, werden geselecteerd door een toevalssteekproef. Dit keer was de waarschijnlijkheid van opname van elementen in de steekproef immers wel gelijk. Toevalssteekproeven worden vooral gebruikt wanneer men meer gegevens over de populatie wil verkrijgen aan de hand van waarden van de steekproef (statistische inferentie). Aan de hand van de beslissingsboom (zie Bijlage 1) worden volgende keuzes gemaakt.

De geografisch spreiding is klein. Hoewel *e-learning* het "leren waar je wil" promoot, zullen de enquêtes in de klassen afgenomen worden. CVO's bieden enkel cursussen aan voor combi-leren. Cursussen die volledig online staan, hebben zij niet. Direct contact is voor dit onderzoek dus zeker nodig. Volgens de beslissingsboom moet er daarom al niet gekozen worden voor de area-steekproef of de meertraps area-steekproef.

De klemtoon van dit onderzoek ligt eerder op het veralgemenen van feiten dan op het vergelijken van subgroepen in de populatie. De proportionele en disproportionele gestratificeerde steekproef zijn dus ook niet geschikt voor deze studie.

Omdat er geen volledige lijst is van individuele onderzoekseenheden, zijn ook de enkelvoudige toevalssteekproef en de systematische steekproef niet geschikt. Er is echter wel een lijst van groepen of organisaties van de onderzoekseenheden. De bevraging van alle onderzoekseenheden in een aantal clusters leidt echter tot een te grote steekproef. Daarom werd gekozen voor een meertrapssteekproef.

Eenmaal de CVO's gekozen waren, werden de klassen die een enquête moesten invullen bepaald door deze meertrapssteekproef. De eerste stap is de keuze van een cluster. In samenspraak met Maarten Cannaerts en Willy Clijsters werd er besloten om het onderzoek te richten op de taalopleidingen binnen de CVO's. De verschillende taalopleidingen vormen de clusters. Binnen deze taalopleidingen zijn echter nog verschillende niveaus terug te vinden. Daarom werden als tussenstap de clusters ook verdeeld volgens de niveaus. Vervolgens werden er binnen deze taalopleidingen (clusters) en verschillende niveaus "at random" individuele onderzoekseenheden (klassen) geselecteerd.

Om de non-respons tot een minimum te herleiden zullen de enquêtes persoonlijk afgenomen worden. Ik heb voor deze optie gekozen omdat er ook een vergelijking gemaakt zal worden met cursisten die via de traditionele vorm cursus volgen. Deze respondenten hebben niet altijd internet ter beschikking waardoor het moeilijk wordt om hen te bereiken. Het persoonlijk afnemen van de enquêtes omzeilt dit probleem en de respons zal veel groter zijn. De kosten om het onderzoek langs deze weg te voeren, zijn echter aanzienlijk hoger dan het afnemen via e-mail, rekening houdend met de verplaatsingskosten en de kosten om de vragenlijsten af te drukken. *Follow-up*, d.i. steekproefeenheden nogmaals aansporen om de enquête in te vullen bij veel non-respons, zal echter wel niet nodig zijn.

2.4.3 Verwerking van de gegevens

Ik heb ervoor gekozen om de handmatig beantwoorde enquêtes eerst in te geven in het programma SNAP³. Dit zal de verwerking vlotter laten verlopen. Indien de enquête online was afgenomen, had dit proces overgeslagen kunnen worden. Vervolgens kunnen de eerste tabellen en grafieken getrokken worden uit deze data. Aangezien SNAP geen statistisch programma is, zijn deze tabellen eerder eenvoudig maar ze kunnen toch al een zeker beeld schetsen. Voor de verdere analyse moeten de gegevens geëxporteerd worden in het statistisch computerprogramma SPSS, waarna overgegaan kan worden tot een grondige analyse van de data.

2.5 Verantwoording van de opbouw van de vragenlijst

2.5.1 Verantwoording van de vraagvormen

Vragen kunnen op twee manieren worden gesteld, namelijk als open of als gesloten vragen. Open vragen geven de respondent de gelegenheid een vraag volledig in eigen bewoordingen te beantwoorden. Bij gesloten vragen liggen de antwoordmogelijkheden waaruit de respondent kan kiezen vast en is er minder inspanning van de respondent vereist. Gesloten vragen kunnen verder opgedeeld worden in vier categorieën: (1) Impliciete categorieën, (2) expliciete categorieën, (3) niet-alternatieve categorieën, (4) rangschikkingsvragen. Om eentonigheid en routine te vermijden, moeten de antwoorden op de vragen op zeer verschillende wijzen geregistreerd worden. Zo tracht men ook het ontstaan van antwoordensets (d.i. steeds hetzelfde antwoord herhalen op een batterij vragen of uitspraken) te voorkomen.

De enquête bestaat voornamelijk uit expliciete categorieën en rangschikkingsvragen. Expliciete categorieën zijn vragen met alternatieven die elkaar uitsluiten. Ook hier zijn

³ Snap is een computerprogramma dat helpt bij het ontwerp van vragenlijsten. Diverse manieren voor het invoeren van gegevens zijn mogelijk en tevens zijn ook analysemodules (tabellen, grafieken en statistische functies) beschikbaar.

nog verschillende types mogelijk. Contrastvragen hebben antwoordmogelijkheden die elkaars tegengestelden zijn.

Figuur 2.1: Contrastvragen

Vindt u het theoretisch gedeelte van de cursus:	
<i>Verhelderend</i>	☐
<i>Onduidelijk</i>	☐

Indien de respondent echter moet kiezen tussen verschillende antwoordmogelijkheden die niet met elkaar in contrast staan, spreekt men van gedwongen keuzevragen. Men kan deze vragen wel of niet voorzien van een middenalternatief of van een zogenaamde "geen mening"-optie. De keuze wordt hierdoor minder dwingend, maar het gevaar bestaat dat de respondent te gemakkelijk deze optie zal weerhouden. Tenslotte zijn er nog de meerkeuzevragen, vragen met meer dan twee antwoordmogelijkheden.

Wat betreft de rangschikkingsvragen wordt er enkel gebruik gemaakt van die vragen waarbij de respondent zichzelf moet plaatsen op een continuüm (zelfbeoordelingsvragen). Aan de respondent wordt een serie geordende categorieën voorgelegd die hij/zij dan moet plaatsen. Meestal wordt het continuüm ingedeeld in oneven intervallen, maar omdat er eigenlijk geen substantieel verschil is tussen onbelangrijk en volstrekt onbelangrijk, is deze laatste antwoordmogelijkheid weggevallen.

Figuur 2.2: Zelfbeoordelingsvragen

Hoe belangrijk vindt u de volgende items?	<i>Onmisbaar</i>	<i>Belangrijk</i>	<i>Om het even</i>	<i>Onbelangrijk</i>
De overzichtelijkheid van de cursus	☐	☐	☐	☐
Het aanbod van taken	☐	☐	☐	☐

Er zijn ook enkele impliciete categorieën en niet-alternatieve categorieën in de enquête opgenomen. Impliciete categorieën zijn gesloten vragen met formele antwoordcategorieën die niet als zodanig in de vraag voorkomen, de zogenaamde ja/nee-vragen. Vragen met niet-alternatieve antwoordcategorieën zijn vooral van toepassing bij vragen over feiten of gedrag.

De open vragen worden vooral gebruikt om de mening van de respondent over een bepaald onderwerp te weten te komen en ter verduidelijking van een gegeven antwoord.

Ze worden enkel aangewend om een geheel van specifieke vragen in te leiden of af te sluiten.

Figuur 2.3: Open vragen

<p>Wat is volgens u het grootste nadeel van E-learning?</p> <div style="border: 1px solid black; height: 30px; width: 100%;"></div>

2.5.2 Verantwoording van de vraagformulering

De enquête moet zo eenvoudig mogelijk opgesteld worden, zodat respondenten ze gemakkelijk kunnen begrijpen. Vragenlijsten worden opgesteld door personen die theoretisch vertrouwd zijn met het thema waarover zij informatie verzamelen, waardoor ze vaak te ingewikkeld en te veeleisend worden voor de respondenten. Het is daarom noodzakelijk om bij het opstellen van de vragen synoniemen te zoeken voor de complexe en lange woorden die intellectuelen vaak gebruiken. De vragen moeten zo eenvoudig, begrijpelijk en duidelijk mogelijk zijn en uiteraard moeten ze in Algemeen Nederlands geformuleerd worden.

Aangezien de enquête informatie vraagt over de concepten *e-learning* en *blended learning*, wordt aan het begin van de enquête een duidelijke definitie gegeven van wat nu juist bedoeld wordt met deze begrippen. De subjectieve betekenis die de respondenten er aan zouden kunnen toekennen, maakt het voor de onderzoeker immers bijzonder moeilijk om de respondenten een gemeenschappelijk referentiekader te bieden.

Aan het einde van de enquête kunnen de respondenten hun naam opgeven indien zij op de hoogte wensen te worden gehouden van de resultaten van de studie. Zij kunnen dit doen op een lijst die vooraan in de klas zal liggen. Zo zijn zij zeker dat de ingevulde enquête anoniem blijft. De mogelijkheid om dit te doen, wordt zorgvuldig uitgelegd in de inleidende brief van de enquête (Bijlage 2). Hierin wordt natuurlijk ook alle noodzakelijke informatie over het onderzoek zelf gegeven.

Tenslotte is de vragenlijst zo objectief mogelijk opgesteld en zal de vraagformulering de respondent op geen enkele manier in een bepaalde richting duwen.

2.5.3 Verantwoording van de lay-out

De enquête werd opgesteld door gebruik te maken van het softwareprogramma SNAP. Dit vergemakkelijkt het opstellen van vragen en is eenvoudig in gebruik. De cursist beantwoordt de enquête in de klas. Daarom is het noodzakelijk ze zo eenvoudig en overzichtelijk mogelijk te houden, zonder te veel details die het invullen kunnen vertragen. Ze bestaat uit vijf pagina's die zo ingedeeld zijn dat de vragen die bij elkaar horen, ook op dezelfde pagina staan. Het logo van "Universiteit Hasselt" komt op elke pagina telkens terug. Een voorbeeld van de vragenlijst is terug te vinden in Bijlage 3.

Hoofdstuk 3: Afstandsonderwijs

3.1 Inleiding

Het woord afstandsonderwijs is niet echt een nieuw begrip. De laatste jaren is deze vorm van onderwijs echter bezig aan een opmars. De stijgende populariteit van het internet en de snelle vorderingen op het vlak van computernetwerktechnologieën, werken deze vooruitgang in de hand.

3.2 Definitie

Afstandsonderwijs, ook wel "distance education" of "distance learning" genoemd, bestaat al eeuwen. Volgens E.F. Spodick (1995) heeft het te maken met het verwerven van kennis op een andere manier dan het traditionele leren via de klassikale vorm. (<http://sqzm14.ust.hk/distance/evolution-distance-learning.htm>)

I. Mugridge (1991) definieert afstandsonderwijs als volgt:

"A form of education in which there is normally a separation between teacher and learner and thus one in which other means, such as the printed and written word, the telephone, computer conferencing or teleconferencing, are used to bridge the physical gap." (<http://sqzm14.ust.hk/distance/distance-1.html>)

Deze definitie vergeet echter een cruciale factor van afstandsonderwijs te vermelden. Er is niet alleen een scheiding wat betreft de plaats, er kan immers ook een scheiding zijn in tijd. Dit wil zeggen dat de lesgever zelf kan bepalen waar en wanneer het onderwijs plaatsvindt en de leerder zelf bepaalt waar en wanneer het studeren gebeurt. Zo moet er dus een onderscheid gemaakt worden tussen synchroon en asynchroon onderwijs. Deze concepten worden later grondig besproken.

Volgens Spodick zou de definitie van Mugridge impliceren dat het traditionele face-to-face onderwijs, waar alle leerlingen fysiek aanwezig zijn, de ideale leeromgeving is en dat het afstandsonderwijs hier inferieur aan is. Deze conclusie mag zeker niet getrokken worden. Elke leerder heeft specifieke verwachtingen en behoeften. De beste leervorm voor de ene leerder is daarom niet automatisch het meest aangewezen voor een andere.

Een betere definitie zou volgens diezelfde Spodick kunnen zijn dat het afstandsonderwijs alle mogelijkheden qua onderwijs moet verstrekken die voor iemand, ergens, op een bepaald ogenblik nodig zijn.

B. Nasseh (1997) is van mening dat de communicatie tussen lesgever en leerder een cruciaal element van succesvol afstandsonderwijs is. De media hebben een essentiële rol gespeeld in het realiseren van de communicatie tussen beide partijen. Er moet immers een zender, een ontvanger en een boodschap zijn, vooraleer communicatie kan plaatsvinden. Als de boodschap bedoeld is als instructie, dan moet er naast deze drie elementen ook nog sprake zijn van een omgeving waarin de onderwijscommunicatie gebeurt. (<http://www.seniornet.org/edu/art/history.html>)

De definitie die echter algemeen aanvaard wordt, is die van Holmberg (1989:2):

"The term distance education covers the various forms of study at all levels which are not under continuous, immediate supervision of tutors present with their students in lecture rooms or on the same premises, but which, nevertheless, benefit from the planning guidance and tuition of a tutorial organization."

Zoals blijkt uit de verschillende definities is de scheiding tussen leerkracht en leerling fundamenteel voor alle vormen van afstandsonderwijs, ongeacht het medium (papier, geluidsdragers, beelddragers, computer) dat aangewend wordt. Deze scheiding differentieert afstandsonderwijs van alle vormen van conventioneel, face-to-face en direct onderwijs.

Kaye and Rumble (1979, geciteerd door Keegan 1986:20) definiëren conventioneel onderwijs als volgt: *"The term conventional education is applied for formal classroom-based instruction in a school, college or university setting, where teacher and students are physically present at the same time at the same place."* Men mag echter niet uit het

oog verliezen dat deze definitie dateert van 1979. In die tijd bestond de mogelijkheid van onderwijs via computers nog niet. Indien leerkracht en leerder fysiek aanwezig zijn in eenzelfde klaslokaal, maar de leerders zitten achter een computer en de leerkracht treedt enkel op als begeleider, kan er geen sprake zijn van conventioneel onderwijs, hoewel aan alle elementen uit voorgaande definitie voldaan is. Bij conventioneel onderwijs staat de leerkracht centraal en is de face-to-face interactie met de leerder essentieel.

Keegan (1986:38) onderscheidt naast (1) de scheiding tussen leerkracht en leerder nog vier andere basiselementen van de term afstandsonderwijs: (2) de rol van de onderwijsorganisatie, (3) het gebruik van educatieve media om leerling en leerkracht samen te brengen, (4) de tweerichtingscommunicatie, (5) de mogelijkheid om sporadisch leerling en leerkracht samen te brengen.

3.2.1 De scheiding tussen leerkracht en leerder

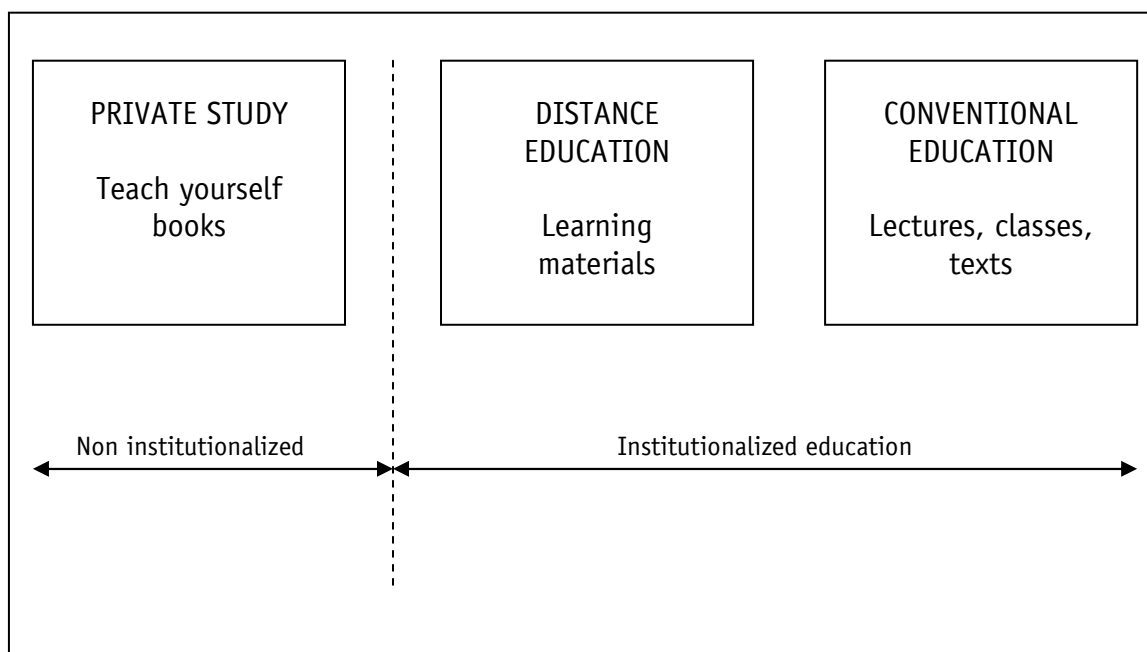
Zoals eerder vermeld onderscheidt deze karakteristiek afstandsonderwijs van het conventionele onderwijs. De scheiding tussen leerkracht en leerling kan echter sterk variëren, afhankelijk van de institutie. Keegan vertelt dat onderzoek heeft uitgewezen dat in sommige gevallen helemaal geen contact plaatsvond, en het andere uiterste gaf aan dat er verplicht contact bestond tussen leerkracht en leerling.

Deze karakteristiek biedt een grote mate van flexibiliteit aan de leerder die zelf kan bepalen waar en wanneer hij leert. Toch ziet Keegan een quasi-scheiding tussen leerkracht en leerder als dé manier van onderwijs, omdat direct onderwijs ook opgenomen wordt in de studieprogramma's op afstand.

3.2.2 De rol van de onderwijsorganisatie

Afstandsonderwijs wordt aangeboden door publieke of private instituties. Schematisch wordt dit door Keegan als volgt voorgesteld:

Figuur 3.1: Publieke of private instituties

Bron: Keegan, D. (1986:40). The foundations of distance education. Beckenham, Kent: Croom

Gedurende hun leven leren mensen heel wat, gewoonlijk ver weg van leerkrachten en educatieve instellingen. Meestal gebeurt dit leren door middel van lectuur, televisie, contact met andere mensen, discussies, etc. Dit zijn voorbeelden van 'non-institutionalized study' of 'private study'. Afstandsonderwijs is echter een vorm van 'institutionalized study'. Toch is het privaat en individueel studeren ook typerend voor afstandsonderwijs. Tegelijkertijd heeft het afstandsonderwijs veel van de administratieve kenmerken van het conventioneel onderwijs. Dit is nodig zodat de onderwijsorganisatie steun en bijstand kan verschaffen aan de leerder gedurende het leerproces.

3.2.3 Het gebruik van educatieve media

In conventionele systemen wordt de inhoud van de cursus die niet teruggevonden kan worden in de leerboeken hoofdzakelijk mondeling doorgegeven door de leerkracht. Afstandsonderwijs doorbreekt deze *face-to-face* communicatie en vervangt het door een vorm van mechanische of elektronische communicatie: fax, telefonie, radio, audio- en videoapparatuur, computersystemen, internet en dergelijke. Volgens M. De Volder (1996:15) optimaliseert deze diversificatie van media het leren. Een grondige bespreking van deze technologieën is terug te vinden in het deel 3.3 Gebruikte technologieën.

3.2.4 De tweerichtingscommunicatie

D. Keegan (1986:41) definieert tweerichtingscommunicatie als een essentieel bestandsdeel van afstandsonderwijs omdat het belangrijk is dat de leerder voordeel haalt uit het kunnen communiceren met de instantie die het leermateriaal aanbiedt. De leerder moet bovendien in staat zijn om dit communicatieproces zelf te kunnen opstarten en niet enkel optreden als ontvanger in het communicatieproces. De mogelijkheid tot tweerichtingscommunicatie wordt niet aangeboden door tekstboeken en meestal zelfs ook niet door educatieve televisie.

3.2.5 Individueel en zelfstandig leren

Afstandsonderwijs is in de eerste plaats ontworpen voor volwassenen, zodat zij in staat zijn om op deze manier iets te bereiken in hun leven. Het didactisch materiaal en de begeleiding is niet alleen bedoeld om een bepaald vak te leren, maar ook om te leren leren. De leerders zouden immers zelf de cursusinhoud, de plaats, het tijdstip en de snelheid kunnen bepalen.

3.3 Gebruikte technologieën

Afstandsonderwijs is begonnen met educatie via de post, het zogenaamde **correspondentieonderwijs**. Kenmerkend voor deze vorm van onderwijs is dat de cursist op regelmatige basis een opdracht moet maken en deze dan moet opsturen voor evaluatie en eventuele commentaar. De Volder M. (1996:65) geeft verschillende redenen waarom men gebruik zou kunnen maken van deze vorm van onderwijs: (1) cursisten helpen om hun gedachten te verwoorden en zich voor te bereiden op examen, (2) cursisten feedback geven over hun prestaties, (3) het zelfvertrouwen van cursisten ontwikkelen, (4) een basis vormen voor verdere communicatie, (5) de cursist helpen om de cursusinhoud te structureren, (6) de cursist helpen om de studie te plannen en te timen, (7) cursisten motiveren.

Een andere mogelijkheid is **telefonisch onderwijs**. Deze vorm van onderwijs kan in één richting via monologen of vastgelegde berichten verlopen, maar

tweerichtingscommunicatie is ook mogelijk. In dit laatste geval is gelijktijdige beschikbaarheid wel vereist (synchrone communicatie).

Teleconferencing is het proces waarbij telecommunicatietechnologieën worden gebruikt voor de communicatie tussen twee personen. In afstandsonderwijs wordt er gebruikt gemaakt van zes verschillende conferentiesystemen.

Audioconferentie is gebaseerd op het gebruik van een gemeenschappelijke telefoonlijn. Via een telefoon of een computer kunnen cursisten luisteren en praten met hun mentor in plaats van tijd te moeten besteden aan schrijven. Zo kan het traditionele face-to-face onderwijs benaderd worden. De sterkte van deze vorm van onderwijs is eveneens dat het systeem een goede interactiviteit tot stand brengt tussen leerkracht en cursist, en zeer gebruiksvriendelijk is. De gebruikte technologieën om audioconferencing tot stand te brengen zijn immers gemakkelijk in gebruik. Volgens De Volder M. (1996:210) is dit een gemakkelijke methode, maar is ze weinig functioneel omdat er enkel auditief contact mogelijk is. Ook op het vlak van flexibiliteit scoort deze methode minder goed. Het gaat hier immers om een vorm van synchrone communicatie, mentor en cursist moeten op hetzelfde moment beschikbaar zijn.

Wanneer naast auditief contact ook de mogelijkheid bestaat om afbeeldingen te verzenden, spreek men over **audiografische conferentie**.

Videoconferencing impliceert de real-time tweerichtingstransmissie van bewegende videobeelden in combinatie met auditief contact (stem en geluid). Het systeem stelt de gebruiker in staat om statische afbeeldingen en tekst te verzenden, maar ook om dynamisch beeldmateriaal en audio uit te wisselen. Er wordt als het ware een virtueel klaslokaal gecreëerd waardoor elke vorm van sociaal contact nagebootst kan worden. Deze technologie is echter niet gebruiksvriendelijk omdat ze redelijk complex is voor gebruikers die niet op de hoogte zijn van computertechnologie. Net als de voorgaande systemen is ook videoconferencing tijdsafhankelijk.

Door het combineren van de elementen van voorgaande systemen, komt men bij **interactieve televisie**. Video en geluid worden in één richting gecommuniceerd, van leerkracht naar cursist. Tegelijkertijd kan de cursist inwerken op de leerkracht door gebruik te maken van audio- of audiografic conferencing en fax of e-mail. Er is dus sprake van zowel synchrone als asynchrone communicatie. Deze methode is vooral

effectief voor het bereiken van een groot publiek, zo kunnen de kosten immers gedrukt worden.

Computer conferencing wordt gedefinieerd als : *"A communication session, facilitated by means of a computer network, between several participants, each of them having access to all messages submitted. Note: Messages, in general, have no specified recipient, but are sent to the entire membership. Messages may contain text, video, audio, graphics, software, or a combination thereof. Some of these may be contained in the message and may be stored on line for future retrieval. Computer conferencing can be conducted either in real time or in store-and-forward mode."* (https://www.atis.org/tg2k/_computer_conference.html).

Het voordeel van computer conferencing is dat de cursist op elk moment kan beslissen om wel of niet deel te nemen aan een conference, input kan verzenden op het ogenblik dat het hem of haar past en controle heeft over de bestemming. Dit laatste wil zeggen dat de cursist zelf kan beslissen of de informatie door iedereen gelezen kan worden of enkel door de mensen van zijn of haar keuze. De input van anderen kan ook gelezen worden op elk ogenblik. Het grootste nadeel van deze onderwijsvorm is, naast de hoge kost van implementatie, het mogelijke gebrek aan directe communicatie. Omdat het lang kan duren voordat iemand antwoordt op de ingestuurde informatie, kan dit gefrustreerde reacties opleveren wanneer iemand afhankelijk is van een antwoord vóór hij zijn werk verder kan doen. Een mogelijke oplossing voor dit probleem is de verwerking van een chatroom in het systeem. Dit stelt de gebruikers in staat om direct en online met elkaar te communiceren. Maar zelfs dan kan een dialoog niet geforceerd worden bij één enkele gebruiker, beide partijen moeten op hetzelfde moment online zijn. Maar niet iedereen is vertrouwd met het gebruik van een computer en het internet ter vervanging van het persoonlijk contact.

Het internet is een set van onderling verbonden computernetwerken dat een wereldwijd netwerk vormt gebaseerd op TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol). Dit is een collectie van normen die verschillende computers in staat stellen een gemeenschappelijke taal te spreken. Het internet ontstond in 1969 en werd voornamelijk gebruikt voor onderzoek. Pas in 1990 werd het voor het eerst opengesteld voor het grote publiek.

3.4 Historisch overzicht

3.4.1 De oorsprong van het afstandsonderwijs

Het eerste belangrijke voorbeeld van afstandsonderwijs vindt men terug bij de introductie van de Penny Post in 1840 in Groot-Brittannië. Isaac Pitman organiseerde een cursus stenografie via briefpost. Dankzij de introductie van deze postdienst, kon Pitman zijn studenten cursusnotities versturen en oefeningen ter correctie ontvangen. (De Volder M., 1996:11)

In 1873 richtte Anna Ticknor een vereniging op met als doel vrouwen van elke klasse de mogelijkheid te geven een opleiding te genieten. De "Society to Encourage Study at Home" werkte gedurende 24 jaar met gedrukt materiaal dat via de post werd verzonden. Vele universiteiten uit de Verenigde Staten hebben naar haar voorbeeld deze communicatie- en leermethode overgenomen.

(<http://www.seniornet.org/edu/art/history.html>).

Vanaf 1914 verschenen de eerste scholen die correspondentieonderwijs aanboden in Melbourne, Vancouver en in Nieuw-Zeeland. Het is niet toevallig dat dit landen zijn met een zeer grote oppervlakte en een lage bevolkingsdichtheid. Door de grote afstanden tussen de bevolking, wordt onderwijs en vorming belemmerd. De respectievelijke overheden hebben getracht het tekort aan *human resources* en de geografische condities te overbruggen door het financieren van onderwijs via de post. Het communicatiesysteem was tot hier toe zeer eenvoudig: het gebruikte medium was beperkt tot geschreven en gedrukt materiaal en de informatie-uitwisseling tussen leerder en leerkracht verliep goedkoop en efficiënt. De methodologie bestond erin om een normale klas in traditionele vorm te reproduceren in geschreven vorm. Al gauw ontdekte men dat er bepaalde componenten ontbraken om te komen tot een optimaal studieproces. Er werden bijkomende activiteiten geïntroduceerd om de interactie tussen de leerder en leerkracht te promoten. (De Volder M., 1996:11-12)

De volgende stap was de introductie van nieuwe audiovisuele technieken. Aan het einde van de jaren twintig ontwikkelde de BBC een studieprogramma via de radio. Het was een aanvullende cursus op de middelbare schoolstudies, maar de lancering was ingezet.

Ten tijde van de tweede wereldoorlog werd in Frankrijk een onderwijssysteem opgezet via correspondentie met de steun van radio. Ondanks de verspreiding van de stedelijke bevolking over de landelijke gebieden, moest dit systeem ervoor zorgen dat alle functies van het nationaal educatief systeem behouden werden.

Na de tweede wereldoorlog onderging het afstandsonderwijs een diepgaande transformatie. Het was in het begin eigenlijk opgezet voor de populatie met tekortkomingen op het vlak van onderwijs. In de jaren vijftig en zestig begon het afstandsonderwijs echter meer en meer rekening te houden met de behoefte aan permanent onderwijs.

De verbetering van het afstandsonderwijs was er zowel één op kwalitatief als op kwantitatief vlak. Men kan deze verbetering toeschrijven aan verschillende factoren:

- De ontwikkeling van nieuwe communicatietechnologieën
- Een groeiende verfijning van het gebruik van geprint materiaal
- De oprichting van de *Open University* in Milton Keynes (De Volder M., 1996:12)

De "Open University" in Londen was de eerste universiteit ter wereld die succesvol bleek in het afstandsonderwijs. De universiteit werd in het begin van 1960 opgericht in de overtuiging dat communicatietechnologieën een hoger niveau van leer kwaliteit konden bieden aan mensen die nooit de mogelijkheid hadden om naar de universiteit te gaan.

Het idee van een open universiteit kwam van J. C. Stobart die destijds voor de BBC werkte. In 1926 schreef hij een memo waarin hij pleitte voor een "draadloze universiteit". In de veertig jaar die daarop volgden, werden verschillende soortgelijke voorstellen ter sprake gebracht. Men wilde een "tele-universiteit" die het uitzenden van lezingen kon combineren met correspondentie via teksten en bezoeken aan conventionele universiteiten.

In januari 1971 begonnen de eerste leerders aan hun cursussen, en tegen 1980 was hun aantal al gestegen tot 70.000. Elk jaar studeerden er zo'n 6.000 cursisten af. De universiteit kende vanaf dan enkel maar meer succes. (<http://www.open.ac.uk/about/ou/p3.shtml>)

De Open University was de eerste institutie die de link tussen exclusiviteit en voortreffelijkheid doorbrak, en ze kon daardoor rekenen op heel wat kritiek. Niet veel mensen geloofden in dit concept waarbij leerder en onderwijzer niet tegelijkertijd op dezelfde plaats moesten zijn. Maar in een dertigtal jaar heeft de Open University haar doel bereikt. Ze heeft de mensen kunnen overtuigen dat academische voortreffelijkheid niet gecompromitteerd moet worden door grote openheid en toegankelijkheid.

In de jaren tachtig kwam het afstandsonderwijs voor als een standaard component in de voorziening van onderwijs in vele nationale onderwijssystemen.

3.4.2 Afstandsonderwijs in België

In vele Europese landen neemt het belang van afstandsonderwijs steeds meer toe, zo ook in België. BIS, CEVORA en EduWEST zijn enkele voorbeelden van instituties die zich toeleggen op het verspreiden van cursussen via afstandsonderwijs.

3.4.2.1 Begeleid Individueel Studeren (BIS Online)

BIS staat voor "Begeleid Individueel Studeren". BIS is een dienst van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Departement Onderwijs, afdeling Volwassenenonderwijs. Deze dienst biedt cursussen aan via afstandsonderwijs. Naast de online cursussen is er ook een uitgebreid aanbod schriftelijke cursussen. (<http://www.bis.vlaanderen.be>)

De afdeling Volwassenenonderwijs van het Ministerie van de Vlaams Gemeenschap heeft in 1999 "Begeleid Individueel Studeren" in het leven geroepen. Thuis studeren aan je eigen tempo was het uitgangspunt van dit initiatief, waarbij ook begeleiding en

ondersteuning mogelijk is van een mentor. Iedereen kan zich inschrijven voor een opleiding, eender welk zijn leeftijd is, geslacht of diploma. En er zijn ook geen vaste inschrijvingsperiodes, je schrijft je in wanneer je wil. Na de betaling ontvangt men dan de cursus in ringmap.

Op 21 oktober 2003 deed het project 'Begeleid Individueel Studeren' (BIS) zijn intrede op internet. Toenmalig Minister van Onderwijs, Marleen Vanderpoorten, zag de meerwaarde van *e-learning* vooral in de universele toegang van de internetcursussen en de flexibele communicatiemogelijkheden tussen cursisten en begeleiders. De enige vereiste om deel te kunnen nemen aan de cursussen is immers dat de cursist toegang heeft tot het internet. Een ander voordeel is dat de cursist zelf zijn of haar traject kan uitstippelen en op die manier een persoonlijk lessenspakket kan samenstellen dat hij doorloopt aan een eigen tempo. Bovendien wordt er een persoonlijke mentor ter beschikking gesteld die alle vragen zal beantwoorden.

Bij BIS Online studeer je dus via internet, snel en gemakkelijk op je eigen PC. Buiten de meest voor de hand liggende voordelen van *e-learning* (leren waar en wanneer je wil en aan je eigen tempo), zijn er nog tal van andere voordelen. Dankzij de flexibiliteit van het internet kun je zelf de onderwerpen kiezen die jou het meest aanspreken en je leert die door het uitvoeren van praktische opdrachten. En via de communicatiemogelijkheden van het internet word je op een zo goed mogelijke wijze begeleid: via onmiddellijke feedback tijdens de lessen en door de snelle feedback van je mentor op de opdrachten. Maar ook doordat je steeds kunt overleggen met medecursisten en vragen kunt stellen in het discussieforum.

Minister van Onderwijs, Frank Vandenbroucke, heeft echter beslist om BIS af te bouwen. Hij is immers van mening dat het aanbieden van onderwijs geen kernopdracht is van een ministerie. Dit moet zich enkel bezighouden met het uitstippelen van het onderwijsbeleid. Daardoor is het vanaf 16 april 2007 niet meer mogelijk in te schrijven voor het schriftelijk afstandsonderwijs via BIS. Aan het afstandsonderwijs via internet (BIS Online) verandert er echter voorlopig niets. Voor twee doelgroepen blijft het schriftelijk aanbod van BIS echter wel lopen: voor gedetineerden omdat zij niet de mogelijkheid

hebben om gebruik te maken van BIS Online, en voor kandidaten voor een examen bij de Vlaamse examencommissie.

Bis Online blijft buiten schot bij deze beslissing. Het aanbod blijkt immers behoorlijk stimulerend voor de ingeschreven cursisten. Het ministerie wil de continuïteit van BIS Online garanderen door een overdracht van de activiteiten naar de VDAB die eveneens bezig is met de ontwikkeling van een elektronisch platform en naar de Centra voor Volwassenenonderwijs (CVO's). Door het stopzetten van BIS wil Minister Vandenbroucke ruimte creëren voor initiatieven van ervaren spelers op het gebied van vorming en onderwijs, zoals de CVO's en de VDAB. (Persmededeling Kabinet Vlaams minister van Onderwijs en Vorming, <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2007p/0306-bis.htm>)

3.4.2.2 CEVORA

CEVORA is een sectoraal vormingsinstituut verbonden aan het Aanvullend Paritair Comité voor Bedienden. Dit is qua privé-tewerkstelling de grootste sector voor bedienden. CEVORA, centrum voor vorming van het aanvullend Paritair Comité, heeft als opdracht vormingsactiviteiten uit te bouwen voor die sector. Het eerste doelpubliek van CEVORA zijn bedienden actief in genoemde sector, maar ook werkzoekenden die men wil opleiden voor functies uit de bediendenwereld.

CEVORA is opgericht in 1991. Het werkt met middelen die van de bedrijven komen. Deze zijn via de CAO in de sector verplicht om een sociaal fonds te creëren dat gebruikt wordt voor de activiteiten die CEVORA opzet. De bedrijven die geld storten krijgen daarvoor de mogelijkheid tot opleiding van hun werknemers. Sinds drie CAO's hebben de bedienden immers recht op vorming, en wel twee dagen per jaar. CEVORA verplicht nooit iemand om deel te nemen aan opleidingen. Soms gebeurt dit echter wel door een werkgever. Maar het is niet de taak van CEVORA hierop toe te zien.

Het aanbod wordt voor een stuk bepaald door ervaring, maar ook door het analyseren van de arbeidsmarkt, het meevolgen van vakliteratuur, het contact met federaties en met belangrijke werkgevers. CEVORA doet daarom ook regelmatig bedrijfsbezoeken. Iedere projectverantwoordelijke binnen CEVORA heeft de plicht er minstens vier te doen

per jaar. Deze bedrijfsbezoeken zijn tevens een goede aanleiding om andere dienstverleningen van CEVORA bekend te maken.

E-learning binnen CEVORA is een apart verhaal. CEVORA kwam tot de conclusie dat sommige mensen niet de behoefte hadden om de hele dag in een klas te zitten om te leren wat je juist nodig hebt. Momenteel is 99% van de cursussen die door CEVORA georganiseerd worden nog klassikaal. Geleidelijk kwamen er een aantal initiatieven, waarbij cursussen volledig online aangeboden werden. Deze bleken zeer succesvol. *Blended learning*, d.i. een dag klassikaal en een deel afstandsonderwijs, had minder succes. Dit is te wijten aan het feit dat CEVORA vooral met korte modules werkt (2,2 dagen per cursus gemiddeld), waardoor deze manier van onderwijs niet efficiënt is. Wat CEVORA wel meer zou willen gaan doen is binnen de werkzoekendenopleiding aangepaste cursussen opstarten. In deze cursussen wordt gewerkt met langere trajecten (4-6 maanden) waarin men ook vaak te kampen heeft met niveauverschillen in de te volgen cursus. Er zouden dus op maat gemaakte pakketten online gezet kunnen worden zodat iedereen een cursus kan volgen op zijn niveau.

Het grootste nadeel van *e-learning* is volgens Luc Van Waes de discipline die aan de dag gelegd moet worden. Als iemand zich inschrijft voor een klassikale cursus moet hij of zij op een bepaald tijdstip op een bepaalde plaats zijn, en men blijft daar tot het einde van de cursus. Als men een pakket heeft op de computer dat men moet doornemen, en men wordt verschillende keren gestoord, dan wordt men afgeleid en de cursus wordt niet gevolgd zoals het hoort. Strikte coaching is om deze reden noodzakelijk voor het toepassen van *e-learning*. Zonder het idee van een controlerende, aanwezige leerkracht, mislukt de opzet van de cursus. Dit zegt iets over de discipline en de motivatie van de persoon, maar ook over de omgeving en de inzet en betrokkenheid van de werkgever. Dit zijn de cruciale elementen van *e-learning*. Als de werkgever zijn werknemers de cursus online wil laten volgen omdat dit bijvoorbeeld minder verplaatsingskosten met zich meebrengt, moet er ook tijd en ruimte voorzien worden zodat de werknemer de cursus online kan volgen zonder gestoord te worden. Dit is echter organisatorisch helemaal niet evident.

Pluspunten van *e-learning* zijn de drie J's: (1) Just in time (wanneer je wil), (2) Just in place (waar je wil), (3) Just for you (enkel de modules die je nodig hebt). Deze voordelen maken het de moeite waard om meer cursussen via *e-learning* aan te bieden. Mits de

nodige middelen door een sectoraal akkoord vrijkomen, zal dit ook kunnen verwezenlijkt worden.

Wat betreft de marketingactiviteiten van CEVORA, doen zij verschillende mailings naar de subsectoren. Die mailings gaan elk trimester, dus er zijn 4 grote communicatiemomenten per jaar. Daarbuiten is er dan nog de website die sinds twee jaar rechtstreekse inschrijving mogelijk maakt. Tenslotte krijgen de mensen E-zines toe gestuurd, voor zover CEVORA beschikt over de nodige emailadressen. In deze e-zines kan men rechtstreeks doorklikken naar de nuttige links.

3.4.2.3 *EduWEST*

Rik Dalle, coördinator van EduWEST is verantwoordelijk voor het dagelijks beleid en hij is tevens projectleider.

EduWEST is een vzw van de provincie West-Vlaanderen, die zeven jaar geleden begon als een samenwerking tussen de provincie West-Vlaanderen en enkele West-Vlaamse hogescholen en centra voor volwassenenonderwijs. Die onderwijsinstellingen wilden toen reeds iets rond *e-learning* doen. Gezien de hoge kost heeft de provincie toen beslist om mee te stappen in een project door het te subsidiëren. De eerste jaren werkte EduWEST hoofdzakelijk voor het volwassenenonderwijs met klassieke cursussen zoals Word, Excel, enzovoort. Sinds vier jaar is EduWEST ook begonnen met taalcursussen.

EduWEST werkt steeds met partners, voor de informaticacursussen hoofdzakelijk West-Vlaamse partners. Voor zijn taalcursussen is EduWEST begonnen met onder andere PCVO Hasselt, de VUB en de PCVO-Gent.

De hogescholen waren wel steeds aanwezig en ze zetelen ook in de raad van bestuur, maar zij hebben tot nu toe nog niet veel activiteit aan de dag gelegd. Ook de universiteiten hebben meestal voor *e-learning* nog niets: ofschoon ze een leerplatform bezitten, hebben ze geen *e-learning*. In het schooljaar 2006-2007 is EduWEST voor het eerst gestart met echte *e-learning* cursussen in gecombineerd onderwijs en dat binnen de hogeschool West-Vlaanderen HoWest. Daarnaast is men in Kortrijk ook begonnen met modules marketing en verkoopsanalyse in het graduaat marketing-opleiding.

EduWEST biedt voornamelijk cursussen aan voor mensen die zich willen bijscholen. Mensen kunnen zich ook individueel inschrijven voor de aangeboden pakketten via de website van EduWEST. Er zijn verschillende formules beschikbaar, die momenteel volledig herwerkt worden naar aanleiding van het nieuwe decreet voor het volwassenenonderwijs. Men heeft de keuze tussen brons, zilver en goud.

Brons zijn cursussen die de ingeschrevenen volledig zelfstandig volgen zonder enige begeleiding. Deze formule wordt enkel aangeraden aan mensen die voldoende computerkennis hebben en die gewoon zijn om zelfstandig te studeren.

Zilveren cursussen zijn modules die men volledig zelf doorloopt, alleen thuis of elders, maar met begeleiding via e-mail. Men kan dus mailen naar de begeleider met zijn eventuele vragen en opmerkingen. De CVO's starten deze zilveren cursussen met een eerste sessie in de klas om uitleg te geven over de werkwijze. Daarna wordt er nog twee à drie keer een sessie in de klas georganiseerd, maar ondertussen werken de deelnemers thuis. De laatste sessie situeert zich dan weer in de klas. In deze zin is er sprake van gecombineerd onderwijs.

De gouden cursussen, die enigszins achterhaald zijn, zijn cursussen in open leercentra. Dat waren in feite de eerste pakketten die door EduWEST ter beschikking gesteld werden, omdat mensen toen nog geen pc's hadden of een trage of zelfs geen internetverbinding. Ze konden dan naar een open leercentrum in de gemeente gaan en daar de cursussen volgen die zij anders in een andere stad zouden moeten volgen. Ook deze pakketten worden volledig via internet aangeboden, maar de begeleider is in dit geval gelijk met de cursist aanwezig in het open leercentrum. Hij begeleidt dan vijf tot tien klassen tegelijk, wat door de hulp van technologische middelen mogelijk wordt gemaakt. Hij kan schermen overnemen, hij kan praten via skype⁴ telefonie, enzovoort. De vraag naar gouden cursussen is ondertussen echter drastisch gedaald. Tegenwoordig heeft men immers zelf een computer.

Deze cursussen worden aangeboden in de centra voor volwassenenonderwijs. De CVO's doen ook de begeleiding van de cursussen, aangezien EduWEST geen leerkrachten in dienst heeft.

⁴ Skype is een klein stukje software waarmee men over het Internet gratis kan telefoneren naar iedereen die ook skype heeft, overal ter wereld. De software is gratis verkrijgbaar en is vergelijkbaar met veel chatprogramma's.

De cursussen in de hogescholen verlopen in gecombineerd onderwijs: een gedeelte van de leerstof wordt in de klas doorgenomen en een ander gedeelte wordt zelfstandig ingestudeerd. Daarna komen de studenten terug naar de klas waar de problemen die ondervonden werden of specifieke punten en moeilijkere thema's besproken worden. De docent moet daarom niet meer van a tot z zijn verhaal doen. Dit is ook voor de docent een groot gemak en men kan zich hierdoor toespitsen op de probleemgebieden in de leerstof.

In het taalaanbod van EduWEST, ALERT (Afstandsleren met Taal) genaamd, volgt men drie uur les in de klas en leert men drie uur thuis. In de klas wordt uitsluitend op spreekvaardigheid geoefend, thuis wordt de theorie ingestudeerd waaronder bijvoorbeeld oefeningen op grammatica. Door middel van lees- en luisterteksten, aan de hand van videobeelden en met audio-materiaal kan men open vragen oplossen die men in een Word bestand op een forum plaatst waar de cursisten hun antwoorden onderling kunnen vergelijken. De juiste oplossing wordt ook op het forum geplaatst. Deze oefeningen worden vaak gebruikt als uitgangspunt voor de spreekoefeningen in de klas. Omdat men het gebruik van het forum betreft bij het maken van deze oefeningen, gebruiken de cursisten dit communicatiemiddel ook voor andere doeleinden, zoals het contact zoeken met medestudenten. In de cursussen waar het forum niet betrokken wordt bij de lesactiviteiten, stelt men vast dat de cursisten dit zo goed als niet gebruiken. Deze fora kunnen nochtans nuttig gebruikt worden om tussen klassen ideeën uit te wisselen. Als een cursist dit wenst kan hij/zij zelfs over scholen heen communiceren. Ook de mentoren merken dat cursisten zelf weinig contact opnemen. Vandaar dat EduWEST zijn mentoren oplegt regelmatig zelf contact op te nemen met de cursisten om te informeren hoe alles loopt. De mentor kan immers perfect uit statistieken afleiden hoever een cursist geëvolueerd is in de leerstof, de scores van oefeningen bekijken en daaruit de nodige conclusies trekken. EduWEST vraagt een actieve begeleiding. Anders is er drop-out van mensen die niet van slechte wil zijn, maar die zich onzeker voelen.

Er zijn echter ook cursussen waarbij geen begeleiding gegeven wordt. Dit zijn aangekochte pakketten.

De aangeboden cursussen lopen gewoonlijk over een periode van vijf maanden. Als de cursussen via de CVO's lopen, volgen ze de semesters.

EduWEST organiseerde een reeks enquêtes. Hieruit bleek dat een voordeel van *e-learning* is dat iedereen op zijn eigen tempo kan werken. Ook citeerden de respondenten dat ze kunnen leren wanneer en waar ze het willen. Dit alles bevestigt de klassieke voordelen die ook in de literatuur vooral genoemd worden. Een nadeel blijkt dat *e-learning* veel meer zelfdiscipline en dus motivatie vergt van de cursist.

3.5 Levenslang Leren

In onze hedendaagse maatschappij wordt kennis een steeds belangrijker strategisch goed. Door de razendsnelle evolutie in onze informatiemaatschappij veroudert kennis echter bijzonder snel. Heel wat universiteiten evolueren daarom tot een open onderwijs- en vormingsinstituut. Permanente vorming is de toekomst. In de onderwijsketen kan men de permanente vorming terugvinden in de vijfde schakel, zoals hierna blijkt.

De onderwijsketen is een visuele voorstelling van levenslang leren, bedacht door de "European Round Table of Industrialists (ERT)", een denktank van Europese topbedrijfsleiders. Deze keten omvat vijf schakels: (1) het voorschools onderwijs, (2) het basisonderwijs, (3) het algemeen en beroepsonderwijs, (4) het hoger onderwijs en (5) het volwassenenonderwijs. Deze laatste schakel heeft als doel vaardigheden bij te werken en te perfectioneren, en nieuwe bekwaamheden aan te leren. Deze vijf schakels zijn in elkaar geschakeld tot één ketting en mogen, zo stelt het ERT, niet opgedeeld worden in gescheiden vakjes. Het hele onderwijsproces dient beheerd te worden als een open, samenhangend systeem waarin elk element van belang is en een invloed heeft op het andere. Omdat elke ketting maar zo sterk is als zijn zwakste schakel, moet elk van de vijf schakels degelijk zijn uitgebouwd. (Deketelaere K., 1999:18)

Volgens Deketelaere kan men stellen dat KMO's aan de onderwijsinstanties vragen 'volledig afgewerkte producten' te leveren. Hiermee bedoelt men afgestudeerden die onmiddellijk inzetbaar zijn en dus ook productief zijn voor de onderneming. Anderzijds hebben grotere ondernemingen meer mogelijkheden om pas afgestudeerden een eigen opleiding te geven aangepast aan hun behoeften en bedrijfscultuur. Daarom vragen zij eerder 'halfafgewerkte producten'. Voor hen moet de kennisbasis aanwezig zijn zodat die enkel nog een beetje bijgewerkt moet worden volgens de wensen van de klant. Dit

betekent dat de afgestudeerde moet weten hoe hij/zij snel en efficiënt iets kan aanleren. Wat hij/zij moet aanleren wordt aangereikt door het bedrijf.

3.6 E-learning

3.6.1 Definitie

Er bestaat geen eenduidige definitie van het begrip *e-learning*. Ook verschillende andere termen worden gebruikt, zoals afstandsleren, distance learning, online learning, virtueel leren, tele-leren, web-based education en web-based training. Bij *e-learning* is er altijd een elektronische leeromgeving en de inzet van informatie- en communicatietechnologie bij de leerprocessen. Leerprocessen binnen een elektronische leeromgeving verschillen doordat de communicatie tussen leerder en begeleider synchroon of asynchroon gebeurt. Asynchroon leren wil zeggen plaats- en/of tijdsafhankelijk.

Er moet echter wel een onderscheid gemaakt worden met *blended learning*. Dit begrip wijst op de mix van media en werkvormen uit de elektronische en uit de fysieke leeromgeving. Later wordt hierop nog ingegaan.

J. Fransen is in zijn lectoraat "*De E-Tutor in de context van E-learning en het competentieprofiel van de E-Tutor (2005)*" van mening dat *e-learning* in het algemeen gedefinieerd kan worden als:

"Het vormgeven van leerprocessen met behulp van informatie- en communicatietechnologie, meer precies met behulp van Webtechnologie en Internet."
(<http://elearning.surf.nl/docs/e-learning/pub3.pdf>)

Er zijn ook combinaties denkbaar waarbij de lerende op papier aangeboden leerinhouden zelfstandig bestudeert en alleen voor de begeleiding of de toetsing gebruik maakt van de communicatiemogelijkheden van het internet. In zijn lectoraat citeert Fransen de brede definitie van Collis:

"Tele-learning is making connections among persons and resources through communication technologies for learning-related purposes". (Collis B., 1997, Tele-Learning: Current Scenarios).

Ook A. Aggerwal (2000) wordt geciteerd. Volgens hem kunnen leerprocessen eveneens onderverdeeld worden op basis van plaats en tijd. Dit levert een indeling in vier types leeromgevingen op.

Type 1: De traditionele situatie in het klaslokaal waar leerlingen zich op dezelfde plaats en op hetzelfde tijdstip verzamelen. Het studiemateriaal wordt in het klaslokaal aangeboden aan elke leerling.

Type 2: De situatie waar leerlingen op verschillende tijdstippen naar dezelfde plaats komen om daar hetzelfde aanbod te krijgen. Voorbeelden hiervan zijn practica of het raadplegen van informatie in een bibliotheek.

Type 3: Onderwijs op afstand, waarbij leerlingen op verschillende plaatsen op hetzelfde tijdstip een aanbod krijgen, al of niet gebruik makende van interactieve videotecnologie.

Type 4: Een aanbod waarvan leerlingen op elk moment en overal gebruik kunnen maken en waarbij ze kunnen kiezen wanneer ze het aanbod afronden. Traditioneel was dit het schriftelijk onderwijs op afstand, maar nu valt daar dus ook de Computer Based Training (CBT) onder waarbij het aanbod in digitale vorm wordt aangeleverd en digitaal afstandsonderwijs met begeleiding op basis van asynchrone communicatie.

Figuur 3.2: Indeling leerprocessen naar criteria tijd en plaats [Aggerwal, A., *Web-Based Learning and Teaching Technologies*, 2000, pagina 4].

	Hetzelfde tijdstip	Elk tijdstip
Dezelfde plaats	Type 1 Traditioneel klassikaal onderwijs	Type 2 Practica en alle informatiecentra
Overal	Type 3 Afstandsleren met synchrone communicatie via video en/of audio	Type 4 Schriftelijke cursus, Computer Based Training en afstandsleren met asynchrone communicatie

Bron: <http://elearning.surf.nl/docs/e-learning/pub3.pdf>, bezocht op 07/02/2007

Hoewel het internet bij alle types ter ondersteuning van het leerproces kan worden ingezet, gaat het bij type 1 en 3 vooral om de verrijking van de fysieke leeromgeving door de verbinding met het internet. Dit zijn voorbeelden van synchrone communicatie. Dezelfde toepassingen kunnen ten dele ook asynchroon worden gebruikt bij type 2 en 4, maar daar komen dan nog alle overige asynchrone communicatiemogelijkheden bij zoals e-mail, discussiefora, etc. Bij type 4 vormt het internet een enorme meerwaarde daar er niet alleen volledig tijds- en plaatsafhankelijk onderwijs mogelijk is, maar ook omdat er zowel synchroon als asynchroon gecommuniceerd kan worden met anderen tijdens het leerproces.

Volgens J. Droste en M. Rikhof-van Eijck (2002:12) is *e-learning* nooit een doel op zich, maar ondersteunt het flexibel opleiden en nieuwe vormen van leren. Volgens hen kan *e-learning* in verschillende gebruikssituaties worden toegepast, aanvullend op of vervangend voor bestaande vormen van onderwijs, opleiding en training. Zij onderscheiden drie gradaties:

- Aanvullend op bestaande vormen van onderwijs, opleiding en training
- Vervangend voor onderdelen van de opleiding: een gecombineerde inzet van contactonderwijs en *e-learning*, ook wel *blended learning* genoemd.
- Complete online opleidingen, cursussen of modules (online materiaal met communicatiemogelijkheden, eventueel aangevuld met virtueel leren in een klas).

De algemeen aanvaarde definitie is echter deze van Rosenberg. Hij definieert *e-learning* als volgt:

"E-learning refers to the use of Internet technologies to deliver a broad array of solutions that enhance knowledge and performance."(Rosenberg M.J., 2001: 28).

E-learning is een nieuwe manier van opleiden en leren, namelijk met behulp van internettechnologie. Er worden dus elektronische hulpmiddelen gebruikt, zowel voor de organisatie van het leren als voor het leerproces zelf.

Bovendien is *e-learning* volgens M.J. Rosenberg (2001: 28) gebaseerd op drie fundamentele criteria.

1. "*E-learning is networked, which makes it capable of instant updating, storage/retrieval, distribution and sharing of instruction or information*". Dat *e-learning* via een netwerk moet gebeuren, is een absolute vereiste van het *e-learning* concept. Enkel op deze manier is het mogelijk om informatie en instructies op de snelst mogelijke manier te verspreiden en up-to-date te houden.
2. "*It is delivered to the end-user via a computer using standard internet technology.*" De term computer mag in deze context wat ruimer gezien worden. De basisvereiste is dat het toestel gebruik maakt van standaard internettechnologieën, zoals het TCP/IP protocol en webbrowsers. De huidige gsm's en Palm pc's die hierover beschikken komen dus ook in aanmerking.
3. "*It focuses on the broadest view of learning – learning solutions that go beyond the traditional paradigms of training.*" *E-learning* staat niet enkel in voor het geven van instructies. Daarnaast zal het systeem ook informatie verstrekken en tools aanbieden die de prestaties verbeteren.

Deze auteur besluit dat *e-learning* een vorm is van afstandsonderwijs, maar dat met de term afstandsonderwijs niet noodzakelijk *e-learning* wordt bedoeld.

3.6.2 Voordelen

E-learning is tegenwoordig een veelbesproken fenomeen dat door het internet tot ontwikkeling kwam. Het heeft heel wat voordelen, maar vanzelfsprekend ook nadelen. Deze zullen hier achtereenvolgens besproken worden. Ook wordt nagegaan wat het zwaarste doorweegt voor de instellingen en leerders die voor *e-learning* kiezen.

De factor '**kostenbesparend**' wordt door M.J. Rosenberg (2001:30) als eerste vermeld. *E-learning* is vaak de meest kosteffectieve manier van lesgeven of van het beschikbaar stellen van informatie en instructies. Er zijn immers geen reiskosten meer, *e-learning* beperkt de tijd die nodig is om mensen op te leiden en men heeft geen klaslokalen of een infrastructuur met onderwijzend personeel meer nodig. De opstartkosten kunnen weliswaar hoog zijn (investeringen en hardware en software), maar indien er goed met het medium wordt omgesprongen, kunnen deze makkelijk gerecupereerd worden.

Een tweede belangrijk voordeel is de **flexibiliteit**. Men kan met *e-learning* niet alleen een oneindig groot aantal mensen virtueel gelijktijdig bereiken, iedereen krijgt dan ook nog eens dezelfde inhoud, op eenzelfde wijze gepresenteerd. Toch kan het programma, indien gewenst, aangepast worden aan de verschillende behoeften van elke specifieke leerder. Op die manier kan elk individu leren op de manier die best bij hem of haar past. Daarbij komt ook nog dat *e-learning* vierentwintig uur per dag toegankelijk is, zeven dagen per week. Informatie wordt plaats- en tijdsafhankelijk gemaakt zodat men zelf kan beslissen waar en wanneer het het beste uitkomt om te studeren, taken uit te voeren, nieuwe materie door te nemen, enzovoort. En dit kan allemaal aan je eigen tempo.

Doordat *e-learning* *web-enabled* is, kan de informatie die via *e-learning* verspreid wordt bijna continu up-to-date gehouden worden. Hierdoor is de informatie die aangeboden wordt **nauwkeuriger en betrouwbaarder** en kan ze langere tijd meegaan. De inhoud die op deze manier gemakkelijk en snel bijgewerkt kan worden, is onmiddellijk beschikbaar voor alle gebruikers.

Het internet stelt de mensen in staat om '**communities of practice**' te vormen. Door middel van virtual classrooms, chats en oefeningen kunnen kennis en inzichten uitgewisseld worden. Dit kan sterk motiverend werken voor de deelnemende cursisten. In een virtuele omgeving zijn ze immers allen gelijk, er is geen haantje-de-voorst die de bijdragen van andere studenten naar de achtergrond duwt. En omdat een virtuele omgeving minder intimiderend is, zijn er minder belemmeringen voor mensen die zich in groep onzeker zouden voelen en niet voor hun mening durven uitkomen.

3.6.3 Nadelen

Na de opsomming van deze voordelen, lijkt het alsof *e-learning* dé oplossing is voor alle struikelblokken op het gebied van afstandsonderwijs. Toch moeten er een paar bemerkingen gemaakt worden, want *e-learning* blijkt niet in alle gevallen even succesvol. (Rosenberg 2001: 42)

De stormloop naar *e-learning* heeft heel wat mooi ogende cursussen voortgebracht, maar soms laat de inhoud te wensen over. De aanbieder wil meestal de laatste snufjes op het

vlak van technologie gebruiken zodat alles er zo goed en professioneel mogelijk uitziet. De essentie van *e-learning* wordt hierdoor vaak over het hoofd gezien doordat de vorm boven de inhoud wordt verkozen en het leren op de achtergrond verdwijnt.

In sommige gevallen is de inhoud van een cursus zelfs gewoonweg onjuist en ongepast voor het te bereiken publiek en het doel van de cursus. Ook bestaat het gevaar dat de aangeboden informatie verouderd is. Dit is vast het geval als gewerkt wordt met cd-roms of als er niet voldoende middelen zijn om het systeem up-to-date te houden.

Omdat sommige programma's opgesteld zijn voor een te grote doelgroep, wordt er meestal ook te weinig rekening gehouden met de individuele leerstijl van personen. Individueel aangepaste studieprogramma's zijn in de praktijk al moeilijk te implementeren. Modules die in een specifieke volgorde doorlopen moeten worden, kunnen leiden tot frustraties omdat de ene cursist niet de juiste voorkennis heeft om te volgen, en zijn collega sommige delen juist wil overslaan. Er is nood aan een duidelijke structuur die tegelijk ook flexibel is. Dit is echter een moeilijke en tijdrovende opgave voor de auteur van de cursus. Bovendien zijn de kosten voor de ontwikkeling van een dergelijk systeem meestal te hoog.

Het grootste struikelblok van *e-learning* is echter gebrek aan zelfdiscipline. Met *e-learning* kan je leren waar je wil, wanneer je wil, aan je eigen tempo, enzovoort. Maar als men geen zelfdiscipline aan de dag legt, zal er ook geen resultaat geboekt worden. De student kan immers in de verleiding komen het wat rustiger aan te doen. Indien de cursus beperkt is tot een bepaalde tijdsduur of wanneer er opdrachten uitgevoerd moeten worden vóór een bepaalde datum, kan dit tot frustraties leiden. De cursist zal minder gemotiveerd zijn om de cursus volledig te doorlopen waardoor de cursus niet de gewenste resultaten zal bereiken.

3.6.4 Conclusie

E-learning heeft voor- en nadelen. Het vergt de nodige inspanningen om een compleet en werkend systeem op poten te zetten. Maar eenmaal dit gelukt is, brengt *e-learning* niet alleen flexibiliteit, maar bespaart het eveneens kosten. Zo kan de cursist leren in de meest aangename omstandigheden, speciaal aan hem of haar aangepast, echter mits de

nodige discipline aan de dag te leggen. De instelling die de cursus aanbiedt, kan door de kostenbesparingen, meer investeren om het systeem nog beter aan te passen aan de specifieke behoeften van de cursisten en om meer cursisten aan te trekken door te investeren in eventuele marketingcampagnes.

3.7 Blended learning

Wikipedia definieert *blended learning* als 'een combinatie van online leren en contactonderwijs' of 'een combinatie van campusonderwijs en e-learning'. Deze definitie is helaas niet de enige. Vaak heeft *blended learning* immers een andere betekenis en wordt het anders begrepen. (http://nl.wikipedia.org/wiki/Blended_learning).

De meest gebruikte definities verwijzen naar de samenvoeging van *e-learning* en traditionele vormen van onderwijs, maar daarmee is nog altijd niet duidelijk wat er precies wordt bedoeld. Omdat naast de term '*blended learning*' nog andere begrippen gebruikt worden, wordt de verwarring nog groter. Voorbeelden hiervan zijn 'distributed learning', 'integrated learning', 'flexible learning', 'blended teaching', enzovoort.

Smith J.M. (2001) definieert *blended learning* als 'a method of educating at a distance that uses technology (high-tech, such as television and the Internet or low-tech, such as voice mail or conference calls) combined with traditional (or, stand-up) education or training'.

(<http://www.asaecenter.org/PublicationsResources/articleDetail.cfm?ItemNumber=13231>).

E-learning geeft de mogelijkheid om te leren waar je wil, wanneer je wil en in je eigentempo. De inhoud van cursussen kan aangepast worden aan de specifieke behoefte van de cursist, zonder dat dit de kwaliteit van de cursus schaadt. *Blended learning* haalt voordeel uit de technologie die dit soort training kan aanbieden. Maar deze technologie is niet het enige hulpmiddel dat wordt gebruikt. Het deel van de cursus dat online aangeboden wordt is slechts een onderdeel van *blended learning*, dat wordt aangevuld met traditionele leermiddelen.

M. Driscoll ziet *blended learning* dan weer als de perfecte manier om over te stappen naar *e-learning*. Zij vindt dat *blended learning* de overstap van traditionele klaslokalen

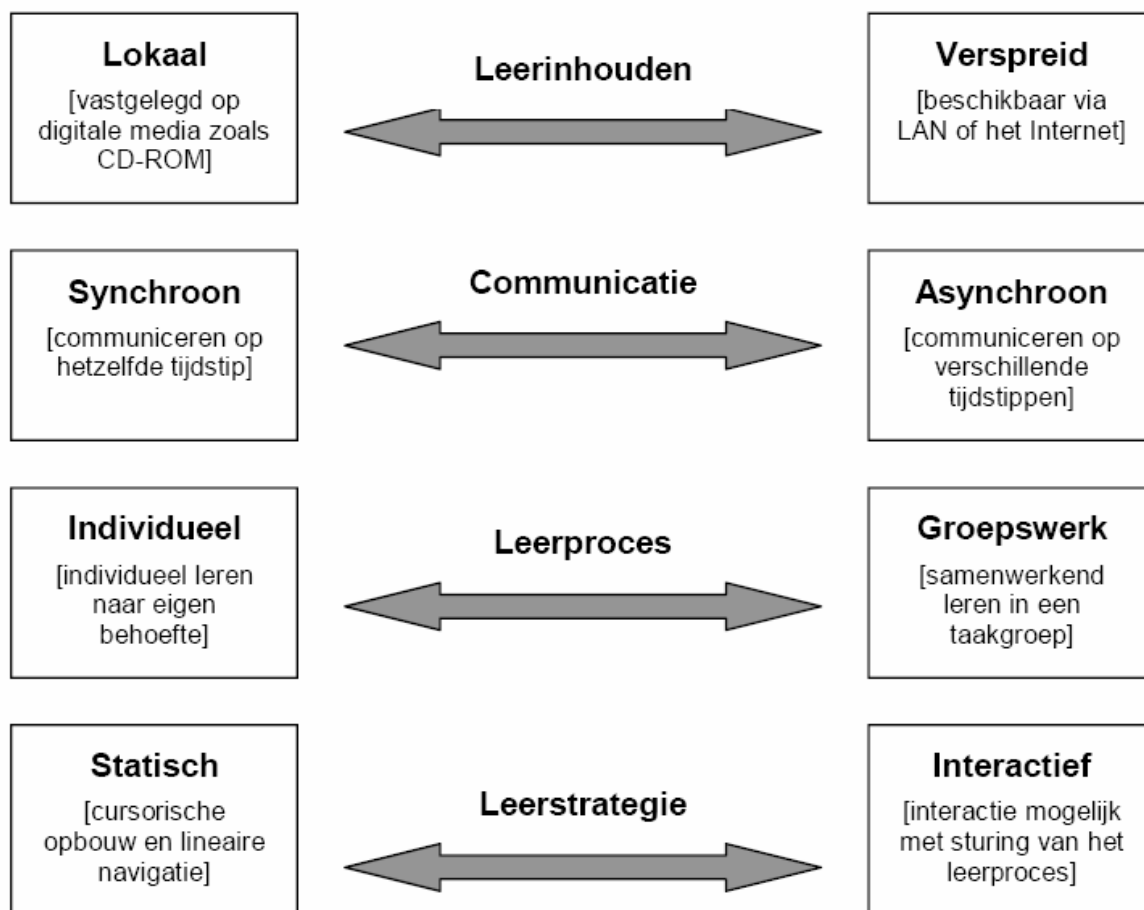
naar *e-learning* vergemakkelijkt doordat alle gebruikers, maar ook de aanbieders zich geleidelijk kunnen aanpassen aan het nieuwe systeem. De designers van het programma kunnen zo de vaardigheden ontwikkelen die nodig zijn voor *e-learning*, begeleiders en lesgevers kunnen delen van de cursus online zetten, enzovoort.

Dit is volgens M. Driscoll niet de enige reden van het bestaan van *blended learning*. Het kostenaspect is ook van fundamenteel belang. *Blended learning* geeft immers de mogelijkheid om een complement te bieden aan bestaande cursussen. Zo gaan eerdere inspanningen niet verloren en is de eventuele financiële investering niet voor niets geweest. (http://www-8.ibm.com/services/pdf/blended_learning.pdf).

Margaret Driscoll identificeert op haar beurt vier verschillende concepten van *blended learning*. De derde definitie is deze die het best aanleunt bij het concept zoals ik het toepas in mijn onderzoek: '*a meaning to combine any form of instructional technology with face-to-face instructor-led training*'. Het doel van *blended learning* is dan ook de meest efficiënte en effectieve wijze van onderwijs aan te reiken door de combinatie van face-to-face onderwijs en allerhande technologische hulpmiddelen.

Gierke, Schlieszeit & Windschiegle (2003) onderscheiden vier aspecten bij leerprocessen, waartussen keuzen moeten worden gemaakt als het gaat om *blended learning*.

Figuur 3.3: Aspecten bij leerprocessen

Bron: Gierke, C., Schlieszeit, J., & Windschiegel, H., 2003. Vom trainer zum e-trainer. Offenbach : Gabal, p. 17

Zoals blijkt uit de definities, bevat elke vorm van *blended learning* ook een deel *e-learning*. Dit wil dan ook zeggen dat de voordelen van *e-learning* ook gelden voor *blended learning*. Hetzelfde kan dan uiteraard ook gezegd worden van de nadelen. Deze voor- en nadelen heb ik al uitgebreid besproken in het deel 3.6.2 en 3.6.3. Er moet wel rekening gehouden worden met het feit dat sommige voor- en nadelen meer of juist minder uitgesproken zijn afhankelijk van de vorm van *blended learning* die gehanteerd wordt.

Hoofdstuk 4: Bespreking van de resultaten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zullen de resultaten van het onderzoek besproken worden aan de hand van tabellen en grafieken die door middel van de softwareprogramma's SNAP en SPSS zijn opgesteld. Het hoofdstuk start met een analyse per cursistengroep. Vervolgens wordt een algemene analyse per variabele gegeven.

De gegevens waarop de tabellen en grafieken gebaseerd zijn, komen voort uit de antwoorden op de georganiseerde enquêtes. Die werden allereerst ingegeven in het programma SNAP. Hiermee kunnen reeds eenvoudige conclusies getrokken worden. Voor een grondige statistische verwerking, moeten de gegevens uit SNAP geëxporteerd worden in het statistisch programma SPSS.

De enquête is opgebouwd rond vijf thema's, namelijk "*cursistenprofiel*", "*motivatie*", "*imago van de cursus*", "*evaluatie van de cursus*" en als laatste "*algemene suggesties*". Ieder thema bevat een reeks vragen die eerst per cursistengroep besproken zullen worden. Daarna volgt een algemene bespreking van de resultaten.

4.2 Resultaat per cursistengroep

Onderstaande frequentietabel toont dat 45,7% van alle ondervraagden een taal cursus volgen via de klassikale vorm van onderwijs, terwijl 54,3% een cursus volgt via *blended learning*. Er is getracht de verdeling tussen deze twee cursistengroepen zo gelijk mogelijk te houden, zodat achteraf de juist conclusies getrokken kunnen worden.

Frequentietabel 4.1: Cursistengroepen

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Via de traditionele vorm (in de klas)	58	45,7	45,7	45,7
Via een combinatie van deze twee (combi-leren)	69	54,3	54,3	100,0
Total	127	100,0	100,0	

In dit onderzoek hebben we ons enkel toegespitst op taal cursussen. De frequentietabel die u hieronder terugvindt toont de verschillende cursussen die gevolgd worden door de respondenten. Wat opvalt is dat de cursus Spaans massaal vertegenwoordigd is. Spaans was dan ook de eerste taal cursus die in de CVO's aangeboden werd, inmiddels zijn er hiervan ook verschillende niveaus die men kan volgen. De cursus Frans bijvoorbeeld, is echter nog maar recent opgezet. Vandaar dat de ingeschreven cursisten hier veel minder talrijk zijn.

Frequentietabel 4.2: "Voor welke cursus(sen) heeft u zich ingeschreven?"

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Engels	13	10,2	10,2	10,2
Frans	18	14,2	14,2	24,4
Italiaans	9	7,1	7,1	31,5
Nederlands	14	11,0	11,0	42,5
Spaans	63	49,6	49,6	92,1
Spaans en Arabisch	1	,8	,8	92,9
Spaans en Engels	1	,8	,8	93,7
Turks	8	6,3	6,3	100,0
Total	127	100,0	100,0	

4.2.1 Cursistengroep 1 en 3

Deze groep bestaat uit de cursisten die zich ingeschreven hebben in ofwel een klassikale cursus, ofwel een gecombineerde cursus. Omwille van diverse redenen hebben zij echter besloten om niet meer deel te nemen aan de lessen. Uiteraard was het de bedoeling om na te gaan welke deze beweegredenen juist zijn. Het probleem was echter dat deze

personen zeer moeilijk of zelfs helemaal niet te bereiken zijn. Omwille van de wet op de privacy, waren de CVO's in de onmogelijkheid om mij de contactgegevens van deze cursisten te bezorgen.

In samenspraak met de contactpersonen van de CVO's werd tenslotte besloten om aan verschillende leerkrachten de motieven van deze cursisten te vragen.

Dit leverde volgende antwoorden op:

Onder de cursisten zijn er veel werkzoekenden die hun werkkansen willen vergroten door een extra opleiding te volgen. Wanneer zij echter aan de slag kunnen, stellen zij vast dat zij onvoldoende tijd hebben om actief deel te nemen aan de cursus, en daarom haken zij af.

Het gebrek aan tijd is een belangrijke factor. Ook al heeft men al werk vóór men aan de cursus begint, meestal wordt de tijd die in de cursus geïnvesteerd moet worden zwaar onderschat. Daardoor kan men niet meer naar de contacturen komen en loopt men achterstand op. Uiteindelijk haakt men dan af.

Een gecombineerde cursus lijkt op het eerste gezicht ideaal voor deze personen, maar dan mag het aspect zelfdiscipline niet onderschat worden, nog een reden waarom cursisten de cursus stopzetten. Bij een gecombineerde cursus kan je je tijd zelf indelen en studeren wanneer je wil. Het probleem is dat vele cursisten gewoon niets doen, waardoor ze op de duur niet meer kunnen volgen.

Bovenstaande redenen komen het meest voor, maar ook onverwachte gebeurtenissen kunnen een oorzaak zijn van het stopzetten van de cursus: zwangerschap, ongeval, familiale en persoonlijke problemen...

4.2.2 Cursistengroep 2

Deze groep bestaat uit personen die zich ingeschreven hebben voor een cursus via de traditionele vorm van onderwijs, en deze nog altijd volgen.

4.2.2.1 Cursistenprofiel

De eerste vragen die de cursisten moesten invullen hadden betrekking op persoonlijke gegevens, waaronder geslacht, leeftijd, beroep en hoogst behaalde diploma. Aan de hand van deze gegevens kan er een profiel geschetst worden van de gemiddelde cursist die voor de traditionele vorm van onderwijs kiest.

✓ Geslacht

Zoals onderstaande tabel toont hebben 22 mannen en 36 vrouwen uit de eerste cursistengroep de enquête ingevuld. Hieruit kan men besluiten dat vrouwen eerder zullen kiezen voor een klassikale cursus, aangezien zij voor meer dan 60% vertegenwoordigd zijn. Dit kan verschillende redenen hebben. De vrouwelijke cursisten zijn vaak alleenstaanden die nood hebben aan sociaal contact en een opleiding volgen aan een CVO is voor hen de ideale oplossing. In een taal cursus gaat het immers om praten met elkaar, en dit is het sociale contact waarnaar vrouwen op zoek zijn.

Frequentietabel 4.3: Geslacht Cursistengroep 2

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Man	22	37,9	37,9	37,9
	Vrouw	36	62,1	62,1	100,0
	Total	58	100,0	100,0	

✓ Leeftijd

De meest voorkomende leeftijdscategorieën in deze cursistengroep zijn deze van 26 tot 35 jaar (31%) en van 46 tot 65 jaar (32,8%). Er is slechts 1 cursist die ouder is dan 65 jaar, en maar 3 cursisten die jonger zijn dan 18 jaar. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het traditioneel onderwijs aantrekkelijk is voor alle mensen die bezig zijn met het uitbouwen van een carrière aangezien vooral de pas afgestudeerden hieraan deelnemen. Maar ook de oudere bevolking maakt gebruik van het klassikaal onderwijs. Zij staan aan het einde van hun carrière en houden zich bezig met het regelen van hun pensioen, als ze al niet gepensioneerd zijn. Zij hebben een overvloed aan vrije tijd en brengen deze

vaak door met reizen. Zij volgen een taal cursus om zich in het buitenland ook te kunnen behelpen.

Frequentietabel 4.4: Leeftijd Cursistengroep 2

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Jonger dan 18 jaar	3	5,2	5,2	5,2
	Tussen 18 en 25 jaar	10	17,2	17,2	22,4
	Tussen 26 en 35 jaar	18	31,0	31,0	53,4
	Tussen 36 en 45 jaar	7	12,1	12,1	65,5
	Tussen 46 en 65 jaar	19	32,8	32,8	98,3
	Ouder dan 65 jaar	1	1,7	1,7	100,0
	Total	58	100,0	100,0	

✓ Beroep

Uit de onderstaande frequentietabel blijkt duidelijk dat het merendeel van de cursisten deel uitmaakt van de werkende bevolking. Leerlingen en studenten lijken niet echt deel te nemen aan de traditionele vorm van onderwijs, waarschijnlijk omdat zij nog niet de behoefte hebben om zich bij te scholen. Zij zijn immers al bezig aan een opleiding.

Frequentietabel 4.5: Beroep Cursistengroep 2

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Leerling (jonger dan 18 jaar)	5	8,6	8,8	8,8
	Student (ouder dan 18 jaar)	6	10,3	10,5	19,3
	Andere	46	79,3	80,7	100,0
	Total	57	98,3	100,0	
Missing	System	1	1,7		
Total		58	100,0		

Wanneer de beroepen wat grondiger bekeken worden, kan men vaststellen dat er heel wat diversiteit is. Enkel de bedienden schieten er boven uit, maar ook ambtenaren,

onderwijskundigen, verpleegkundigen en ingenieurs/onderzoekers zijn goed vertegenwoordigd.

Frequentietabel 4.6: Beroep Cursistengroep 2

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	15	25,9	25,9	25,9
Ambtenaar	4	6,9	6,9	32,8
Arbeider	1	1,7	1,7	34,5
Bediende	11	19,0	19,0	53,4
Elektricien	2	3,4	3,4	56,9
Gepensioneerd	1	1,7	1,7	58,6
Handelaar	1	1,7	1,7	60,3
Informaticus	1	1,7	1,7	62,1
Ingenieur/Onderzoeker	6	10,3	10,3	72,4
Naaister	1	1,7	1,7	74,1
Onderwijskundige	6	10,3	10,3	84,5
Restauranthouder	1	1,7	1,7	86,2
Vastgoedmakelaar	1	1,7	1,7	87,9
Verpleegkundige	6	10,3	10,3	98,3
Zelfstandige	1	1,7	1,7	100,0
Total	58	100,0	100,0	

✓ Basisdiploma

De frequentietabel geeft aan dat bijna de helft van de respondenten (44,8%) hogere studies heeft ondernomen, dit wil zeggen verder gestudeerd heeft na het secundair onderwijs. 31% van de respondenten heeft echter slechts een diploma van het hoger secundair onderwijs. Dit kan een reden zijn voor het volgen van een cursus aan een CVO. Op deze manier krijgen zij immers de kans om zich bij te scholen, iets waarvoor zij eerder misschien nooit de kans hebben gehad.

Frequentietabel 4.7: Diploma Cursistengroep 2

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Lager Onderwijs	2	3,4	3,5	3,5
	Lager Secundair Onderwijs	6	10,3	10,5	14,0
	Hoger Secundair Onderwijs	18	31,0	31,6	45,6
	Hoger niet Universitair Onderwijs van het Korte Type (3 jaar	13	22,4	22,8	68,4
	Hoger niet Universitair Onderwijs van het Lange Type (4 jaar	6	10,3	10,5	78,9
	Universitair Onderwijs	7	12,1	12,3	91,2
	Ik studeer nog	5	8,6	8,8	100,0
	Total	57	98,3	100,0	
Missing	System	1	1,7		
Total		58	100,0		

4.2.2.2 *Motivatie*

De frequentietabel toont dat 74% van de respondenten een cursus volgt via de traditionele vorm met zelfontplooiing als doel. De tweede reden is om beter te kunnen communiceren op vakantie (57%). Wat hier wel opvalt is dat slechts 28% zegt dat men de cursus volgt met het oog op vakantie. Dit kan er op wijzen dat niet alle respondenten de vraag even aandachtig hebben gelezen. Ook het sociaal contact en de kans op werk/carrière te vergroten zijn redenen die toch een aanzienlijke invloed hebben op de cursist met respectievelijk 26% en 22%. De lage kost van onderwijs is voor 12% van de cursisten een motivatie tot deelname. Bij deze vraag moet wel de opmerking gemaakt worden dat de respondenten de mogelijkheid hadden om meerdere antwoorden aan te kruisen.

Frequentietabel 4.8: Motivatie Cursistengroep 2

Absolute Base % Respondents	
Totaal	58 100%
Waarom hebt u gekozen voor deze cursus(sen)? (Meerdere an...	
Verplicht door mijn werkgever	2 3%
Met het oog op vakantie	16 28%
Voorbereiding op een examen	1 2%
Zelfontplooiing	43 74%
Met het oog op emigratie	4 7%
Met het oog op sociaal contact	15 26%
Om beter te communiceren op vakantie	33 57%
Om de kans op werk/carrière te vergroten	13 22%
Omwille van de lage kost van onderwijs	7 12%
Andere	8 14%

Acht respondenten hebben een andere motivatie opgegeven. Deze zijn terug te vinden in onderstaande tabel.

Frequentietabel 4.9: Andere motivaties

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	50	86,2	86,2	86,2
Dochter is woonachtig in Spanje	1	1,7	1,7	87,9
Erasmus	2	3,4	3,4	91,4
Ik geef les aan Turkse leerlingen	1	1,7	1,7	93,1
Interesse in talen	2	3,4	3,4	96,6
Omwille van moeilijkheden voor het vak op school	1	1,7	1,7	98,3
Ontspanning	1	1,7	1,7	100,0
Total	58	100,0	100,0	

4.2.2.3 *Imago van de cursus*

- ✓ Informatie op voorhand

87,9% van de ondervraagden was van mening dat zij over voldoende informatie beschikten vooraleer zij aan de cursus begonnen. De tweede frequentietabel laat zien dat 37% van de cursisten in contact is gekomen met de CVO door vrienden of familie. Doordat de cursist in contact komt met de CVO via mond-tot-mond reclame, is het belangrijk dat cursisten een goed beeld hebben van de CVO en de aangeboden cursussen. Op die manier wordt er een positieve boodschap meegedeeld. Het internet en folders en affiches zijn een belangrijk middel om potentiële cursisten te kunnen bereiken. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat hoewel de cursist in contact komt met de cursus door middel van het internet, hij er toch voor kiest om de cursus in de klas te volgen.

Frequentietabel 4.10: "Vond u dat u voldoende informatie had over de inhoud van de cursus vóór u eraan begon?"

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ja	51	87,9	89,5	89,5
	Neen	6	10,3	10,5	100,0
	Total	57	98,3	100,0	
Missing	System	1	1,7		
Total		58	100,0		

Frequentietabel 4.11: Wijze van contact

Absolute Base % Respondents	
Totaal	57 100%
Hoe bent u in contact gekomen met deze cursus(sen)?	
Via het werk	4 7%
Via vrienden of familie	21 37%
Via een advertentie of een andere promotievorm in de media	7 12%
Via een folder, affiche of brochure	12 21%
Via een oud-cursist	1 2%
Via het Internet	12 21%
Andere	7 12%

✓ Overzichtelijkheid

Deze frequentietabel toont dat drie vierden van de deelnemers over het algemeen tevreden is met de overzichtelijkheid van de cursus. 19% is zelfs zeer tevreden. Er zijn slechts drie respondenten die de overzichtelijkheid net iets minder vinden.

Frequentietabel 4.12: Overzichtelijkheid van een traditionele cursus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Uitstekend	11	19,0	19,0	19,0
	Goed	44	75,9	75,9	94,8
	Minder Goed	3	5,2	5,2	100,0
	Total	58	100,0	100,0	

✓ Hoeveelheid taken

De onderstaande frequentietabel maakt duidelijk dat 81% of 47 cursisten tevreden zijn met het aantal taken dat aangeboden wordt. Er zijn zelfs elf respondenten die van mening zijn dat er nog meer taken aangeboden mogen worden. Meer dan de helft van deze personen zijn ingeschreven in de cursus Spaans (zes respondenten), drie respondenten volgen de cursus Engels, en twee van hen volgen de cursus Turks.

Frequentietabel 4.13: Hoeveelheid taken (Cursistengroep 2)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Te weinig taken	11	19,0	19,0	19,0
	Voldoende aantal taken	47	81,0	81,0	100,0
	Total	58	100,0	100,0	

- ✓ Kwaliteit van het theoretisch gedeelte

De 55 geldige antwoorden geven alle aan dat het theoretisch gedeelte van de cursus verhelderend is.

Frequentietabel 4.14: Theorie van een traditionele cursus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Verhelderend	55	94,8	100,0	100,0
Missing	System	3	5,2		
Total		58	100,0		

- ✓ Kwaliteit van de oefeningen

Over de kwaliteit van de oefeningen van de cursus zijn de respondenten het minder eens met elkaar. Ongeveer drie vierden van de respondenten vinden ze juist goed. Maar liefst 19% vindt ze te eenvoudig. Deze cursisten hebben zich ingeschreven voor de cursus Spaans (vijf cursisten), Engels (twee cursisten) en Turks (vier cursisten). Er zijn ook drie respondenten die de oefeningen dan weer te moeilijk vinden. Deze cursisten zijn allemaal ingeschreven in de cyclus Spaans. Opvallend fenomeen: voor de cursus Spaans zijn er cursisten die de oefeningen té moeilijk vinden, terwijl anderen ze juist als té eenvoudig ervaren.

Frequentietabel 4.15: Oefeningen van een traditionele cursus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Te eenvoudig	11	19,0	19,0	19,0
	Juist goed	44	75,9	75,9	94,8
	Te moeilijk	3	5,2	5,2	100,0
Total		58	100,0	100,0	

✓ Moeilijkheidsgraad

Van de 57 geldige antwoorden gegeven op de vraag met betrekking tot de moeilijkheidsgraad van de cursus, is 84,2% tevreden met het niveau. Één respondent vindt de moeilijkheidsgraad te hoog voor Spaans. Acht respondenten vinden het niveau te laag. Deze personen zijn verspreid over de cursussen Spaans, Engels, Frans en Turks. Opvallend is dat het hierbij gaat om zeven vrouwen en één man van verschillende leeftijden, en daarenboven met verschillende diploma's lager dan dat van het hoger onderwijs van het lange type (4 jaar).

Frequentietabel 4.16: Moeilijkheidsgraad van een traditionele cursus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Te hoog	1	1,7	1,8	1,8
	Goed	48	82,8	84,2	86,0
	Te laag	8	13,8	14,0	100,0
	Total	57	98,3	100,0	
Missing	System	1	1,7		
Total		58	100,0		

✓ Mate van begeleiding

Zo goed als iedereen van de 57 geldige antwoorden is het erover eens dat er voldoende begeleiding is. Slechts één persoon vindt dat er onvoldoende begeleiding is. Deze persoon is van mening dat enkel vragen stellen in de klas, niet voldoende is.

Frequentietabel 4.17: Mate van begeleiding Cursistengroep 2

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ja	56	96,6	98,2	98,2
	Neen	1	1,7	1,8	100,0
	Total	57	98,3	100,0	
Missing	System	1	1,7		
Total		58	100,0		

✓ Wijze van begeleiding

Naast de mogelijkheid om vragen te kunnen stellen in de klas, wordt ook de mogelijkheid om na het lesmoment vragen te stellen aan de lesgever geciteerd. Hoewel de traditionele vorm van onderwijs normaal gezien op geen enkel moment gebruik maakt van het internet, zijn er toch enkelen die persoonlijke begeleiding via het internet hebben aangekruist.

Frequentietabel 4.18: Wijze van begeleiding

Absolute Base % Respondents	
Totaal	58 100%
Op welke manier wordt deze begeleiding gegeven? (Meerdere...)	
Vragen stellen in de klas (in groepsverband)	58 100%
Vragen stellen na het lesmoment (apart)	15 26%
Mogelijkheid om vragen te stellen op een forum	1 2%
Schriftelijk vragenstellen	3 5%
Persoonlijke begeleiding van een mentor via het Internet	4 7%
Andere	1 2%

4.2.2.4 *Evaluatie van de cursus*

In deze vraag wordt de appreciatie van de verschillende onderdelen van de cursus onderzocht. Het gaat hier om ordinale waarden. De waardering is geordend van onmisbaar tot onbelangrijk. We kennen echter de afstand tussen deze verschillende

waarderingen niet. Aan elk wordt daarom een gewicht toegekend. Er worden aldus vier codes onderscheiden: onmisbaar (100), belangrijk (75), om het even (50) en onbelangrijk (0). Dit zijn lineaire gewichten, maar omdat de mogelijkheid "zeer onbelangrijk" geen nut had in deze vraag, werd deze optie weggelaten.

Het gemiddelde in onderstaande tabel wordt als volgt berekend: $[(18*100)+(37*75)+(1*50)]/(18+37+1) = 82,59$. Dit stelt ons in staat om te kunnen zeggen dat de overzichtelijkheid van de cursus een score behaalt van 82,59%.

Uit de tabel kan men afleiden dat de overzichtelijkheid (82,89%) en de verbetering van de oefeningen (80%) als zeer belangrijk gezien worden.

Tabel 4.19: Algemene evaluatie van de cursus door cursistengroep 2

Absolute Analysis % Respondents	Totaal					Mean
		Onmisbaar	Belangrijk	Om het even	Onbelangrijk	
De overzichtelijkheid van de cursus	56	18 32%	37 66%	1 2%	- -	82.59
Het aanbod van taken	55	4 7%	35 64%	15 27%	1 2%	68.64
De evaluatie van de vooruitgang	55	10 18%	35 64%	10 18%	- -	75.00
De verbetering van oefeningen	55	14 25%	38 69%	3 5%	- -	80.00
Persoonlijke begeleiding	55	8 15%	32 58%	11 20%	4 7%	68.18
Het verkrijgen van een erkend getuigschrift	55	5 9%	26 47%	16 29%	8 15%	59.09
Zelf je studietraject kunnen bepalen	55	- -	27 49%	20 36%	8 15%	55.00

De volgende tabel geeft de standaard fout van het gemiddelde weer. Deze wordt berekend door de standaarddeviatie te delen door de vierkantswortel van het aantal. Hoe kleiner dit getal is, hoe dichter de verschillende waarderingen rond het gemiddelde liggen.

In deze tabel behalen weer de overzichtelijkheid van de cursus en de verbetering van oefeningen goede scores. De standaardfout is aan de lage kant, wat wil zeggen dat de spreiding rond het gemiddelde het kleinst is voor deze twee kenmerken. De

respondenten zijn het er dus over eens dat deze kenmerken als het meest belangrijk gezien kunnen worden.

Tabel 4.20: Standaardfout bij de algemene evaluatie van de cursus door cursistengroep 2

Absolute Analysis % Respondents	Totaal	Standard Error
De overzichtelijkheid van de cursus	56	1.66
Het aanbod van taken	55	2.25
De evaluatie van de vooruitgang	55	2.03
De verbetering van oefeningen	55	1.75
Persoonlijke begeleiding	55	3.24
Het verkrijgen van een erkend getuigschrift	55	3.82
Zelf je studietraject kunnen bepalen	55	3.43

- ✓ Motivatie van keuze

Er zijn een aantal redenen waarom cursisten niet kiezen voor een cursus die gedeeltelijk via het internet gevolgd moet worden. De meest voorkomende reden is dat de cursist van mening is dat *e-learning* nooit beter kan zijn dan de klassikale vorm van onderwijs (37%). Maar de cursist had ook een aantal redenen die niet in de lijst terug te vinden waren. De meest voorkomende redenen waren:

- ✓ Men werkt al veel met de computer op het werk, en heeft liever sociaal contact
- ✓ Klassikaal onderwijs stimuleert/motiveert meer om wille van het opgelegd schema
- ✓ De discipline thuis zou niet zo groot zijn
- ✓ Het klassikaal onderwijs wordt als gemakkelijker ervaren
- ✓ Men had geen andere keuze
- ✓ Klassikaal onderwijs biedt meer oefengelegenheid aan voor de uitspraak.

Tenslotte wordt het feit dat men niets van computers zou afkennen, niet echt als een drempel ervaren om niet voor *e-learning* te kiezen.

Frequentietabel 4.21: Motivatie van keuze Cursistengroep 2

Absolute Base % Respondents	
Totaal	54 100%
Waarom hebt u gekozen voor deze traditionele vorm van ond...	
Ik ken niets van computers	4 7%
Ik had nog nooit van de optie combi-leren gehoord	14 26%
E-learning kan nooit beter zijn dan de klassieke vorm van onderwijs	20 37%
Andere	20 37%

4.2.2.5 Algemene suggesties

- ✓ Tevredenheid over de cursus

Er werd tenslotte ook gevraagd naar de algemene tevredenheid over de cursus. Uit de frequentietabel blijkt dat vier respondenten niet geantwoord hebben op deze vraag. De anderen (75,9%) waren over het algemeen tevreden over de cursus. Er waren negen respondenten die zelfs zeer tevreden waren en slechts één persoon die niet tevreden was. Deze persoon is van mening dat er te weinig praatgelegenheid is in de les, en dat er té grote niveauverschillen zijn onder de cursisten.

Frequentietabel 4.22: Tevredenheid Cursistengroep 2

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Niet tevreden	1	1,7	1,9	1,9
	Tevreden	44	75,9	81,5	83,3
	Zeer tevreden	9	15,5	16,7	100,0
	Total	54	93,1	100,0	
Missing	System	4	6,9		
Total		58	100,0		

✓ Algemene suggesties

Van de 58 respondenten van cursistengroep 2, waren er enkelen die aanbevelingen gedaan hebben om het onderwijs in hun cursus te verbeteren. Volgende antwoorden werden geregistreerd: cursisten beter indelen per niveau, de kostprijs van de cursus beperken, meer praten in de les, en meer werken op de computer. E was één cursist die vond dat de kwaliteit en de moeilijkheidsgraad van de cursus moest toenemen. Ook de plannen om het inschrijvingsgeld vanaf het schooljaar 2007-2008 te verhogen werd door een respondent gehekeld.

Frequentietabel 4.23: Algemene suggesties Cursistengroep 2

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	52	89,7	89,7	89,7
Cursisten indelen per niveau door bijvoorbeeld op voorhand testen af te leggen	1	1,7	1,7	91,4
Het inschrijvingsgeld terugbrengen zoals het was.	1	1,7	1,7	93,1
Kostprijs beperken	1	1,7	1,7	94,8
Kwaliteit van de les doen toenemen, hogere moeilijkheidsgraad, taal moet ook bruikbaar zijn in mijn job en niet alleen in mijn vrije tijd	1	1,7	1,7	96,6
Meer op de computer, en een algemenere cursus	1	1,7	1,7	98,3
Meer praten in de les, grote niveauverschillen in de groep	1	1,7	1,7	100,0
Total	58	100,0	100,0	

4.2.2.6 *Besluit*

Deze cursistengroep maakt gebruik van de klassikale cursussen voornamelijk om twee redenen: zelfontplooiing en om beter te kunnen communiceren op vakantie. Zij zijn via vrienden of familie, of via het internet in contact gekomen met de cursus en vonden daar over het algemeen voldoende informatie.

4.2.3 Cursistengroep 4

Deze groep bestaat uit personen die ingeschreven zijn in een cursus via de gecombineerde vorm van onderwijs, en hier nog altijd actief aan deelnemen.

4.2.3.1 Cursistenprofiel

✓ Geslacht

Zoals onderstaande tabel toont hebben 29 mannen (42%) en 40 vrouwen (58%) van de vierde cursistengroep de enquête ingevuld. Vrouwen zijn in deze groep dus iets meer vertegenwoordigd. Net zoals bij cursistengroep 2, kan de reden hiervoor zijn dat vrouwen door het volgen van een cursus op zoek zijn naar sociaal contact. Bij de gecombineerde vorm van onderwijs zal dit contact echter minder aanwezig zijn aangezien een gedeelte thuis afgewerkt moet worden. Deze vorm van onderwijs is daarom meer geschikt voor die vrouwen die over iets minder tijd beschikken.

Frequentietabel 4.24: Geslacht Cursistengroep 4

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Man	29	42,0	42,0	42,0
	Vrouw	40	58,0	58,0	100,0
	Total	69	100,0	100,0	

✓ Leeftijd

De meest voorkomende leeftijdscategorie in deze cursistengroep is deze van 26 tot 35 jaar (36,2%). Dit was eveneens het geval in de klassikale cursus. Toch ligt in dit geval het percentage iets hoger. Deze mensen zijn bezig met het uitbouwen van een carrière, en daarom doen zij aan bijscholing. Door het feit dat zij een minder stabiel leven hebben en dus over minder vrije tijd beschikken, zou de cursus via gecombineerd onderwijs dus beter geschikt zijn. Overigens komen alle leeftijdscategorieën wel aan bod met uitzondering van de minderjarigen. Zij hebben op deze leeftijd waarschijnlijk nog geen behoefte om zich bij te scholen. Verder is de leeftijdscategorie van 46 tot 65 jaar minder

vertegenwoordigd in deze cursus. Blijkbaar zien zij het werken met de computer toch als een drempel om deel te nemen.

Frequentietabel 4.25: Leeftijd Cursistengroep 4

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Tussen 18 en 25 jaar	7	10,1	10,1	10,1
	Tussen 26 en 35 jaar	25	36,2	36,2	46,4
	Tussen 36 en 45 jaar	16	23,2	23,2	69,6
	Tussen 46 en 65 jaar	19	27,5	27,5	97,1
	Ouder dan 65 jaar	2	2,9	2,9	100,0
	Total	69	100,0	100,0	

✓ Beroep

Ook deze cursistengroep bestaat vooral uit werkende mensen, slechts twee studenten nemen deel aan de gecombineerde cursus.

Frequentietabel 4.26: Beroep Cursistengroep 4

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Student (ouder dan 18 jaar)	2	2,9	2,9	2,9
	Andere	66	95,7	97,1	100,0
	Total	68	98,6	100,0	
Missing	System	1	1,4		
	Total	69	100,0		

Uit de onderstaande frequentietabel kan afgeleid worden dat ook in deze cursistengroep heel wat professionele diversiteit terug te vinden is. Maar ook hier zijn bedienden de grootste groep: maar liefst zeventien respondenten (24,6%) zijn bediende van beroep. Ook de onderwijskundigen maken een noemenswaardig deel uit van de cursisten (11,6%).

Frequentietabel 4.27: Beroep Cursistengroep 4

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	5	7,2	7,2	7,2
Agent	1	1,4	1,4	8,7
Ambtenaar	4	5,8	5,8	14,5
Animator	1	1,4	1,4	15,9
Arbeidster	1	1,4	1,4	17,4
Audit	1	1,4	1,4	18,8
Auditor	1	1,4	1,4	20,3
Bediende	16	23,2	23,2	43,5
Business analyst	1	1,4	1,4	44,9
Chirurg	1	1,4	1,4	46,4
Ckeck-in Agent	1	1,4	1,4	47,8
Consultant	1	1,4	1,4	49,3
Cultuurredacteur	1	1,4	1,4	50,7
Diplomate	1	1,4	1,4	52,2
Event Manager	1	1,4	1,4	53,6
Flight attendant	1	1,4	1,4	55,1
Huisvrouw	1	1,4	1,4	56,5
Ingenieur/Onderzoeker	8	11,6	11,6	68,1
Kinesiste	1	1,4	1,4	69,6
Maatschappelijk assistent	1	1,4	1,4	71,0
Militair	1	1,4	1,4	72,5
Netwerkbeheerder	1	1,4	1,4	73,9
Onderwijskundige	8	11,6	11,6	85,5
Programma-assistente TV	1	1,4	1,4	87,0
Project Manager	1	1,4	1,4	88,4
Regisseur (tv)	1	1,4	1,4	89,9
Systeem programmeur	1	1,4	1,4	91,3
Technisch adviseur	1	1,4	1,4	92,8
Verpleegkundige	3	4,3	4,3	97,1
Zelfstandige	2	2,9	2,9	100,0
Total	69	100,0	100,0	

✓ Basisdiploma

Bijna de helft van de respondenten (46,4%) heeft een diploma Universitair Onderwijs. Dit is opvallend meer dan de 12% uit cursistengroep 2. Over het algemeen ligt het niveau van opleiding in cursistengroep 4 dus hoger dan in de tweede cursistengroep. Dit kan te maken hebben met het feit dat hoger opgeleiden meer moeten werken met de computer

en bijgevolg ook weten hoe dat moet. Zij hebben ook minder vrije tijd door een drukker job en zien de voordelen die een cursus via de gecombineerde vorm van onderwijs kan bieden.

Frequentietabel 4.28: Diploma Cursistengroep 4

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Lager Secundair Onderwijs	1	1,4	1,4	1,4
Hoger Secundair Onderwijs	9	13,0	13,0	14,5
Hoger niet Universitair Onderwijs van het Korte Type (3 jaar	16	23,2	23,2	37,7
Hoger niet Universitair Onderwijs van het Lange Type (4 jaar	10	14,5	14,5	52,2
Universitair Onderwijs	32	46,4	46,4	98,6
Ik studeer nog	1	1,4	1,4	100,0
Total	69	100,0	100,0	

4.2.3.2 *Motivatie*

Ook in deze cursistengroep is zelfontplooiing de belangrijkste motivatie voor de cursisten om deel te nemen aan de cursus (80%). Ook hier staat om beter te communiceren op vakantie (41%) op de tweede plaats. De derde belangrijkste reden die gegeven wordt is om werk/carrière te vergroten (30%). De kloof tussen deze laatste redenen is minder groot vergeleken met cursistengroep 2, waar meer respondenten kiezen voor het beter communiceren op vakantie, en minder voor het vergroten van de kans op werk/carrière.

Tabel 4.29: Motivatie Cursistengroep 4

Absolute Base % Respondents	
Totaal	69 100%
Waarom hebt u gekozen voor deze cursus(sen)? (Meerdere an...	
Verplicht door mijn werkgever	1 1%
Met het oog op vakantie	17 25%
Vorbereiding op een examen	5 7%
Zelfontplooiing	55 80%
Met het oog op emigratie	1 1%
Met het oog op sociaal contact	16 23%
Om beter te communiceren op vakantie	28 41%
Om de kans op werk/carrière te vergroten	21 30%
Omwille van de lage kost van onderwijs	11 16%
Andere	8 12%

4.2.3.3 *Imago van de cursus*

✓ Voorafgaande informatie

In cursistengroep 4 vonden 85,5% van de respondenten dat zij voldoende informatie gekregen hadden over de cursus. De meeste onder hen zijn in contact gekomen met de aangeboden cursus door vrienden of familie (36%). Dit is ook zo in de tweede tabel. 26% van hen heeft informatie gevonden op het internet.

Frequentietabel 4.30: Mate van informatie Cursistengroep 4

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	59	85,5	85,5	85,5
Neen	10	14,5	14,5	100,0
Total	69	100,0	100,0	

Frequentietabel 4.31: Wijze van contact

Absolute Base % Respondents	
Totaal	69 100%
Hoe bent u in contact gekomen met deze cursus(sen)?	
Via het werk	8 12%
Via vrienden of familie	25 36%
Via een advertentie of een andere promotievorm in de media	6 9%
Via een folder, affiche of brochure	9 13%
Via een oud-cursist	12 17%
Via het Internet	18 26%
Andere	4 6%

✓ Overzichtelijkheid

De tabel toont dat ongeveer 95% van de respondenten de overzichtelijkheid van de cursus goed tot uitstekend vindt. Er zijn slechts drie respondenten die niet tevreden zijn op dit vlak. Deze scores zijn te vergelijken met deze van de klassikale cursus, er is op dit gebied dus weinig verschil.

Frequentietabel 4.32: Overzichtelijkheid van een gecombineerde cursus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Uitstekend	25	36,2	36,2	36,2
	Goed	41	59,4	59,4	95,7
	Minder Goed	2	2,9	2,9	98,6
	Slecht	1	1,4	1,4	100,0
	Total	69	100,0	100,0	

✓ Hoeveelheid taken

De cursisten die een gecombineerde cursus volgen zijn voor 87% tevreden met het aantal aangeboden taken. Er zijn er drie die vinden dat er meer taken aangeboden mogen worden, en zes respondenten zijn van mening dat er juist minder taken moeten zijn. Deze laatste respondenten zijn ingeschreven in de cursus Spaans.

Frequentietabel 4.33: Hoeveelheid Taken

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Te weinig taken	3	4,3	4,3	4,3
	Voldoende aantal taken	60	87,0	87,0	91,3
	Te veel taken	6	8,7	8,7	100,0
	Total	69	100,0	100,0	

✓ Kwaliteit van het theoretisch gedeelte

In totaal zijn er 68 geldige antwoorden gegeven op deze vraag. 97,1% van de respondenten ervaren het theoretisch gedeelte als verhelderend. Er is slechts één respondent die de cursus Spaans volgt, die van mening verschilt op dit vlak.

Frequentietabel 4.34: Theorie van een gecombineerde cursus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Verhelderend	67	97,1	98,5	98,5
	Onduidelijk	1	1,4	1,5	100,0
	Total	68	98,6	100,0	
Missing	System	1	1,4		
Total		69	100,0		

✓ Kwaliteit van de oefeningen

65 van de 69 cursisten (94,2%) vinden de kwaliteit van de oefeningen juist goed. Deze score ligt heel wat hoger dan bij de oefeningen voor de klassikale cursus. Een reden hiervoor kan zijn dat de gecombineerde cursus de mogelijkheid geeft om het traject dat je volgt aan te passen aan je eigen behoeften. Daardoor krijgt de cursist het gevoel dat de oefeningen ook aan zijn niveau zijn aangepast. Er zijn vier respondenten die niet tevreden zijn met de oefeningen.

Frequentietabel 4.35: Oefeningen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Te eenvoudig	2	2,9	2,9	2,9
	Juist goed	65	94,2	94,2	97,1
	Te moeilijk	2	2,9	2,9	100,0
Total		69	100,0	100,0	

✓ Moeilijkheidsgraad

Wat betreft de moeilijkheidsgraad van de cursus is ongeveer 90% tevreden. Toch ervaren enkelen (vier respondenten) de moeilijkheidsgraad als te hoog. Hiervan volgen drie respondenten de cursus Frans en één de cursus Spaans.

Frequentietabel 4.36: Moeilijkheidsgraad van een gecombineerde cursus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Te hoog	4	5,8	5,8	5,8
	Goed	62	89,9	89,9	95,7
	Te laag	3	4,3	4,3	100,0
	Total	69	100,0	100,0	

✓ Mate van begeleiding

Uit onderstaande tabel kan men afleiden dat 98,6% van de respondenten tevreden is met de ter beschikking gestelde begeleiding. Slechts één cursist ervaart onvoldoende begeleiding. Hij is er echter niet van op de hoogte dat er naast het vragen stellen in de klas, nog andere mogelijkheden tot hulp geboden worden.

Frequentietabel 4.37: Mate van begeleiding Cursistengroep 4

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ja	68	98,6	98,6	98,6
	Neen	1	1,4	1,4	100,0
	Total	69	100,0	100,0	

✓ Wijze van begeleiding

Ook in een gecombineerde cursus blijkt dat het vragen stellen in de klas de meest gekende vorm van begeleiding is. Hiernaast wordt er echter ook meermaals gebruik gemaakt van het ter beschikking gestelde forum. Vragen stellen na de les, het schriftelijk vragen stellen en de persoonlijke begeleiding scoren alle drie even goed, namelijk 42%. Er zijn twee respondenten die de keuzemogelijkheid "andere" hebben aangeduid. Spijtig genoeg hebben zij beiden niet gespecificeerd over welke vorm van begeleiding het dan wel ging.

Tabel 4.38: Wijze van begeleiding

Absolute Base % Respondents	
Totaal	69 100%
Op welke manier wordt deze begeleiding gegeven? (Meerdere...	
Vragen stellen in de klas (in groepsverband)	65 94%
Vragen stellen na het lesmoment (apart)	29 42%
Mogelijkheid om vragen te stellen op een forum	36 52%
Schriftelijk vragenstellen	29 42%
Persoonlijke begeleiding van een mentor via het Internet	29 42%
Andere	2 3%

4.2.3.4 Evaluatie van de cursus

De volgende tabel evalueert de cursus op dezelfde wijze als voor de cursistengroep 2.

Er kan afgeleid worden dat de cursisten van het gecombineerd onderwijs het meeste belang hechten aan de verbetering van oefeningen. Dit ligt voor de hand. Als ze thuis bezig zijn met hun les en daarbij oefeningen maken, die nooit worden verbeterd, zou deze vorm van onderwijs niet effectief zijn. De standaardfout van deze variabele ligt eerder aan de lage kant, wat wil zeggen dat de spreiding niet al te groot is en dat de meeste cursisten dezelfde mening delen. Ook de overzichtelijkheid van de cursus en persoonlijke begeleiding zijn elementen van de cursus die als belangrijk ervaren worden. Opvallend is wel dat het zelf kunnen bepalen van het studietraject als niet echt belangrijk ervaren wordt, hoewel dit toch een duidelijk voordeel is van gecombineerd onderwijs.

Tabel 4.39: Algemene evaluatie van de cursus door cursistengroep 4

Absolute Analysis % Respondents	Totaal					Mean
		Onmisbaar	Belangrijk	Om het even	Onbelangrijk	
De overzichtelijkheid van de cursus	66	10 15%	51 77%	5 8%	- -	76.89
Het aanbod van taken	67	8 12%	48 72%	11 16%	- -	73.88
De evaluatie van de vooruitgang	67	11 16%	40 60%	15 22%	1 1%	72.39
De verbetering van oefeningen	66	30 45%	34 52%	2 3%	- -	85.61
Persoonlijke begeleiding	68	13 19%	43 63%	11 16%	1 1%	74.63
Het verkrijgen van een erkend getuigschrift	68	3 4%	23 34%	28 41%	14 21%	50.37
Zelf je studietraject kunnen bepalen	68	4 6%	39 57%	21 31%	4 6%	64.34

Aan de hand van de tabel kan men zien dat de standaardfout het grootst is bij de variabele "het verkrijgen van een erkend getuigschrift". De vorige tabel gaf aan deze variabele een score van 50,37%, wat erop neerkomt dat het voor de cursisten eigenlijk niet zoveel uitmaakt of ze nu een getuigschrift krijgen of niet. De standaardfout geeft echter aan dat er een vrij grote spreiding is, en dat dus niet alle cursisten deze mening delen.

Tabel 4.40: Standaardfout bij de algemene evaluatie van de cursus door cursistengroep 4

Absolute Analysis % Respondents	Totaal	Standard Error
De overzichtelijkheid van de cursus	66	1.45
Het aanbod van taken	67	1.62
De evaluatie van de vooruitgang	67	2.18
De verbetering van oefeningen	66	1.70
Persoonlijke begeleiding	68	2.11
Het verkrijgen van een erkend getuigschrift	68	3.51
Zelf je studietraject kunnen bepalen	68	2.56

- ✓ Belang combi-leren

De cursisten die een cursus volgen via gecombineerd onderwijs hebben een aantal vragen voorgeschoteld gekregen die enkel voor hen van toepassing waren. Wie klassikaal onderwijs volgt heeft deze vragen dus niet moeten invullen.

De cursus werd geëvalueerd op een aantal variabelen die enkel toepasbaar zijn op *e-learning*. Zij worden op eenzelfde manier beoordeeld als de algemene evaluatie van de cursus, eerder besproken in de delen 4.2.2.4 en 4.2.3.4.

In onderstaande tabel wordt duidelijk dat het krijgen van feedback voor een cursist van een gecombineerde cursus als het meest belangrijke aspect aanzien wordt. Er is geen enkele respondent die dit kenmerk onbelangrijk vindt. De mogelijkheid om theorie en oefeningen te kunnen afprinten wordt als meer dan belangrijk aangeduid, hoewel hier wel een hogere standaardfout (2,28) bij terug te vinden is. Ook de begeleiding door een mentor scoort goed (75,38%), maar ook hier is de spreiding wat groter. Opvallend is wel dat de respondenten het hebben van technische kennis van pc's een score van 64,55% gegeven hebben. Nochtans is het de bedoeling van het gecombineerd onderwijs en *e-learning* om alle mensen de mogelijkheid te bieden om gebruik te maken van deze

diensten, of men iets kent van computers of niet. Uiteraard is een basiskennis van werken met computers en het internet vereist, maar deze is echter zeer beperkt.

Tabel 4.41: Evaluatie van de gecombineerde cursus door cursistengroep 4

Absolute Analysis % Respondents	Totaal					Mean
		Onmisbaar	Belangrijk	Om het even	Onbelangrijk	
De lay-out van de cursus	67	4 6%	48 72%	15 22%	- -	70.90
Het hebben van technische kennis van pc's	67	8 12%	33 49%	21 31%	5 7%	64.55
De mogelijkheid om te kunnen discussiëren op een forum	68	2 3%	31 46%	27 40%	8 12%	56.99
De aanwezigheid van een rubriek Frequently Asked Questions (FAQ)	64	2 3%	25 39%	26 41%	11 17%	52.73
De begeleiding van een mentor	66	17 26%	35 53%	13 20%	1 2%	75.38
Het krijgen van feedback	66	22 33%	44 67%	- -	- -	83.33
De mogelijkheid om theorie en oefeningen te kunnen afprinten	67	22 33%	36 54%	8 12%	1 1%	79.10

Tabel 4.42: Standaardfout bij de evaluatie van de gecombineerde cursus dor cursistengroep 4

Absolute Analysis % Respondents	Totaal	Standard Error
De lay-out van de cursus	67	1.55
Het hebben van technische kennis van pc's	67	2.95
De mogelijkheid om te kunnen discussiëren op een forum	68	2.98
De aanwezigheid van een rubriek Frequently Asked Questions (FAQ)	64	3.41
De begeleiding van een mentor	66	2.37
Het krijgen van feedback	66	1.45
De mogelijkheid om theorie en oefeningen te kunnen afprinten	67	2.28

✓ Voordeel van *e-learning*

De meest voorkomende reden waarom cursisten kiezen voor de gecombineerde vorm van onderwijs is het tijdsaspect: je kan leren wanneer je wil (62,3%). Een tweede reden, maar lang niet zo populair als de eerste, is dat je je eigen tempo kan kiezen in een gecombineerde cursus (23,2%). De overige negen respondenten hebben hun meningen verdeeld over de overblijvende voordelen. Één van hen was van oordeel dat *e-learning* geen enkel voordeel biedt, een andere respondent vond dat *e-learning* het meest geschikte middel was om zich persoonlijk te verbeteren omdat de gecombineerde cursus aanpasbaar is aan je eigen wensen.

Frequentietabel 4.43: Voordeel van *e-learning*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Leren wanneer je wil	43	62,3	63,2	63,2
	Leren waar je wil	3	4,3	4,4	67,6
	Er is geen tijdverlies, bv door verplaatsing	2	2,9	2,9	70,6
	Je kan je eigen tempo kiezen	16	23,2	23,5	94,1
	Je kan je eigen studietraject samenstellen	2	2,9	2,9	97,1
	Andere	2	2,9	2,9	100,0
	Total	68	98,6	100,0	
Missing	System	1	1,4		
Total		69	100,0		

✓ *Nadelen van e-learning*

Spijtig genoeg worden er ook een aantal nadelen ervaren door mensen die gebruik maken van *e-learning*. De meest terugkerende antwoorden voor deze vraag waren: de nood aan zelfdiscipline, en het ontbreken van voldoende uitspraak- en praat oefeningen.

Frequentietabel 4.44: Het grootste nadeel van *E-learning*

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	15	21,7	21,7	21,7
Afhankelijkheid van de computer	3	4,3	4,3	26,1
Betrokkenheid ligt lager	1	1,4	1,4	27,5
Geen	2	2,9	2,9	30,4
Geen sociaal contact	3	4,3	4,3	34,8
Het is niet altijd leuk om achter de pc te zitten	1	1,4	1,4	36,2
Je kan de thema's van de teksten niet zelf kiezen	1	1,4	1,4	37,7
Mogelijkheid tot uitstellen	5	7,2	7,2	44,9
Soms wordt er niet voor multiplatform comptabiliteit gezorgd (Mac vs PC vs Linux)	1	1,4	1,4	46,4
Sprong tussen 2 lessen is groot	1	1,4	1,4	47,8
Te veel werk thuis	1	1,4	1,4	49,3
Te weinig begeleiding	1	1,4	1,4	50,7
Te weinig praatgelegenheid	12	17,4	17,4	68,1
Testen invullen via Internet gaat trager dan in een boek	1	1,4	1,4	69,6
Weinig begeleiding	3	4,3	4,3	73,9
Zelfdiscipline	18	26,1	26,1	100,0
Total	69	100,0	100,0	

✓ Verantwoording keuze

Ondanks het feit dat de respondenten soms nadelen ervaren van *e-learning*, kiezen zij toch voor deze vorm van onderwijs. Enkele redenen die opgegeven werden:

- Flexibiliteit
- De mogelijkheid om de leerstof op eigen tempo door te nemen, wanneer men er tijd voor heeft
- Tijdsgebrek om elke week naar de les te gaan
- Omdat men zich op deze manier minder moet verplaatsen
- Meer real-time begeleiding
- Deze vorm van onderwijs is beter te combineren met werk en gezin
- Zo kan men gemakkelijker twee cursussen tegelijk volgen.

Sommige respondenten hebben gekozen voor het gecombineerd onderwijs omdat er gewoonweg geen andere keuze was. Ofwel werd de klassikale vorm van onderwijs niet aangeboden voor de cursus van hun keuze, ofwel was deze cursus al volzet.

Frequentietabel 4.45: Verantwoording keuze

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	10	14,5	14,5	14,5
Dieper kunnen gaan in het leerproces	1	1,4	1,4	15,9
Flexibeler	5	7,2	7,2	23,2
Het is individueller, minder schools	1	1,4	1,4	24,6
Het is intensiever en je oefent meer grammatica	1	1,4	1,4	26,1
Het was de enige optie	7	10,1	10,1	36,2
Interesse	4	5,8	5,8	42,0
Leek me leuk	1	1,4	1,4	43,5
Leren aan je eigen tempo	3	4,3	4,3	47,8
Leren waar je wil	4	5,8	5,8	53,6
Leren wanneer je wil	11	15,9	15,9	69,6
Men heeft mij dit voorgesteld bij de inschrijving	1	1,4	1,4	71,0
Om de 2 weken les ipv iedere week	11	15,9	15,9	87,0
Om de oefeningen op voorhand thuis te kunnen voorbereiden	1	1,4	1,4	88,4
Om zowel schriftelijk als mondeling te kunnen werken	1	1,4	1,4	89,9
Per toeval	1	1,4	1,4	91,3
Te drukke job	5	7,2	7,2	98,6
Zo kan ik twee cursussen tegelijk doen	1	1,4	1,4	100,0
Total	69	100,0	100,0	

4.2.3.5 Algemene suggesties

✓ Tevredenheid over de cursus

Hoewel er zes respondenten zijn die geen antwoord gegeven hebben op deze vraag, is 98,4% tevreden tot zeer tevreden over de cursus via het gecombineerd onderwijs. Dit percentage is vergelijkbaar met de tevredenheid van de klassikale cursus. Nochtans is de vierde cursistengroep voor 44,9% zeer tevreden, vergeleken met 17% van de tweede cursistengroep. Dit is toch wel een heel verschil, waaruit de conclusie getrokken kan worden dat over het algemeen de cursist meer tevreden is met een cursus via het gecombineerd onderwijs. Één respondente is niet tevreden. Zij is van mening dat in de cursus Spaans er te veel taken gegeven worden en dat de moeilijkheidsgraad te hoog ligt.

Frequentietabel 4.46: Tevredenheid Cursistengroep 4

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Niet tevreden	1	1,4	1,6	1,6
	Tevreden	31	44,9	49,2	50,8
	Zeer tevreden	31	44,9	49,2	100,0
	Total	63	91,3	100,0	
Missing	System	6	8,7		
Total		69	100,0		

✓ Algemene suggesties

22 Cursisten van de vierde groep hebben enkele aanbevelingen gedaan om de kwaliteit van het gecombineerd onderwijs te verbeteren. Enkele voorbeelden:

- De teksten en oefeningen op de website actualiseren
- Het aantal uren thuis studeren verhogen
- Meer lesuren op school waarbij ook gebruik gemaakt wordt van de computer
- Meer begeleiding
- De cursus online ook toepasbaar maken op Mac en Linux

- Meer gebruik maken van interactieve middelen zodat er ook meer praatgelegenheid is

Frequentietabel 4.47: Suggesties Cursistengroep 4

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	47	68,1	68,1	68,1
1 website online ipv 2 (CVO-online en pcvo leerplatform)	1	1,4	1,4	69,6
De hulp van 'chat with voice' kunnen invoeren	1	1,4	1,4	71,0
De mogelijkheid om de website te kunnen afprinten	1	1,4	1,4	72,5
In de les ook werken met pc's	2	2,9	2,9	75,4
Lijsten van woordenschat per thema verspreiden	1	1,4	1,4	76,8
Meer begeleiding	1	1,4	1,4	78,3
Meer interactieve middelen	2	2,9	2,9	81,2
Meer oefeningen in de klas	1	1,4	1,4	82,6
Meer thuis kunnen leren	1	1,4	1,4	84,1
Meer transparantie tussen cursus in de klas en op pc	2	2,9	2,9	87,0
Meer uitleg bij online oefeningen	1	1,4	1,4	88,4
Ook na de cursus nog toegang kunnen hebben tot de website om te kunnen herhalen en theorie te kunnen nakijken	1	1,4	1,4	89,9
Platformcomptabiliteit	2	2,9	2,9	92,8
Teksten moeten meer up-to-date zijn	4	5,8	5,8	98,6
Zelf de onderwerpen die besproken worden kunnen bepalen	1	1,4	1,4	100,0
Total	69	100,0	100,0	

4.2.3.6 *Besluit*

Deze cursistengroep maakt gebruik van de gecombineerde cursussen voornamelijk om drie redenen: zelfontplooiing, om beter te kunnen communiceren op vakantie en om de kans op werk/carrière te vergroten. Deze laatste motivatie is opvallend sterker aanwezig in de gecombineerde vorm van onderwijs. De cursisten zijn net als de tweede cursistengroep via vrienden of familie, of via het internet in contact gekomen met de cursus en vonden daar over het algemeen voldoende informatie. Als het belangrijkste voordeel van *e-learning* wordt "leren wanneer je wil" aangegeven. De nadelen zijn de vereiste zelfdiscipline en het gebrek aan spraakoefeningen. Toch is deze cursistengroep tevreden over de cursus, op één uitzondering na.

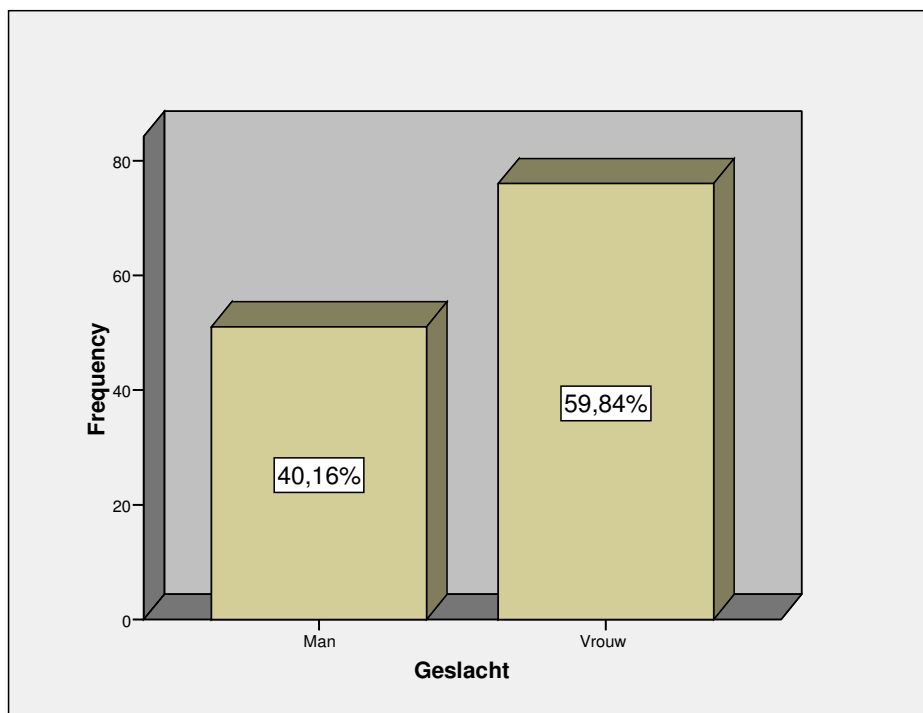
4.3 Algemene resultaatbespreking

4.3.1 Cursistenprofiel

4.3.1.1 *Geslacht*

127 respondenten hebben de vragenlijst ingevuld, waarvan 51 mannen en 76 vrouwen. Er hebben dus beduidend meer vrouwen deelgenomen aan dit onderzoek dan mannen.

Figuur 4.1: Geslacht Cursist

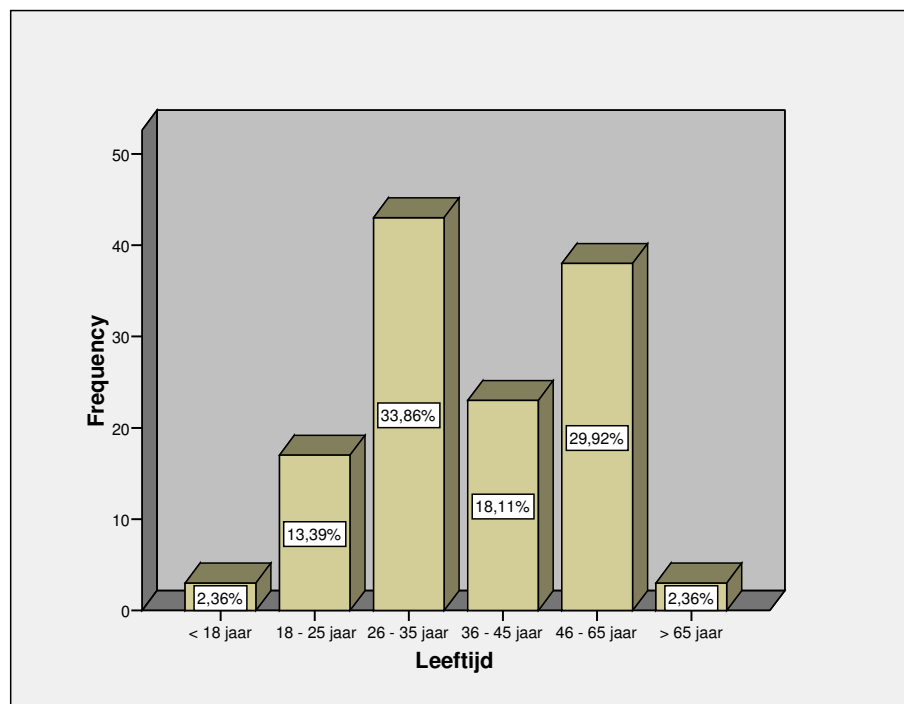
4.3.1.2 *Leeftijd*

Uit figuur 4.2 kan men afleiden dat de meeste respondenten (33,9%) ouder zijn dan 26 jaar, maar jonger dan 35 jaar. Dit zijn meestal pas afgestudeerden die bezig zijn met het uitbouwen van een carrière. Omdat wij in een veeleisende samenleving leven op professioneel gebied, is constante bijscholing een must. De CVO's bieden hiervoor een aantal opleidingen aan, en deze mensen maken daar gretig gebruik van.

Ongeveer 30% van de respondenten hebben een leeftijd tussen 40 en 65 jaar. Deze mensen zijn aan het einde van hun carrière en gebruiken de cursussen vooral om beter te communiceren op vakantie en met het oog op emigratie. Maar onder hen zijn er ook sommigen die zich nog willen bijscholen om op te kunnen tegen de concurrentie van jonge professionals. De respondenten tussen 36 en 45 jaar vormen 18,1% van de respondenten. Dit lager percentage kan te wijten zijn aan het feit dat men tegenwoordig steeds later begint met een gezin. De eerste prioriteit na de studie is het uitbouwen van een carrière en voldoende financiële middelen vergaren om later te kunnen bouwen en te werken aan een gezin. Hierdoor hebben zij dan ook minder vrije tijd, en dus ook minder tijd om deel te nemen aan cursussen.

13,4% van de respondenten is ouder dan 18 jaar maar jonger dan 25 jaar. Deze leeftijdscategorie is ofwel al bezig met het uitbouwen van een carrière en vandaar hun interesse voor bijscholing. Ofwel zijn zij bezig aan een hogere opleiding en wensen zij niet nog een extra cursus aan te vangen. Het lager percentage is te wijten aan de laatste groep. Als laatste blijven er dan de leeftijdscategorieën jonger dan 18 jaar en ouder dan 65 jaar over. Minderjarigen vallen onder de schoolplicht en volgen een opleiding in dagonderwijs. Zij zullen niet de behoefte voelen om een bijkomende cursus te gaan volgen. Gepensioneerden hebben dan weer niet de motivatie om hun vrije tijd op te geven om cursussen te volgen, zij zijn wellicht van oordeel dat zij daar toch niet meer van kunnen profiteren.

Figuur 4.2: Leeftijd Cursist

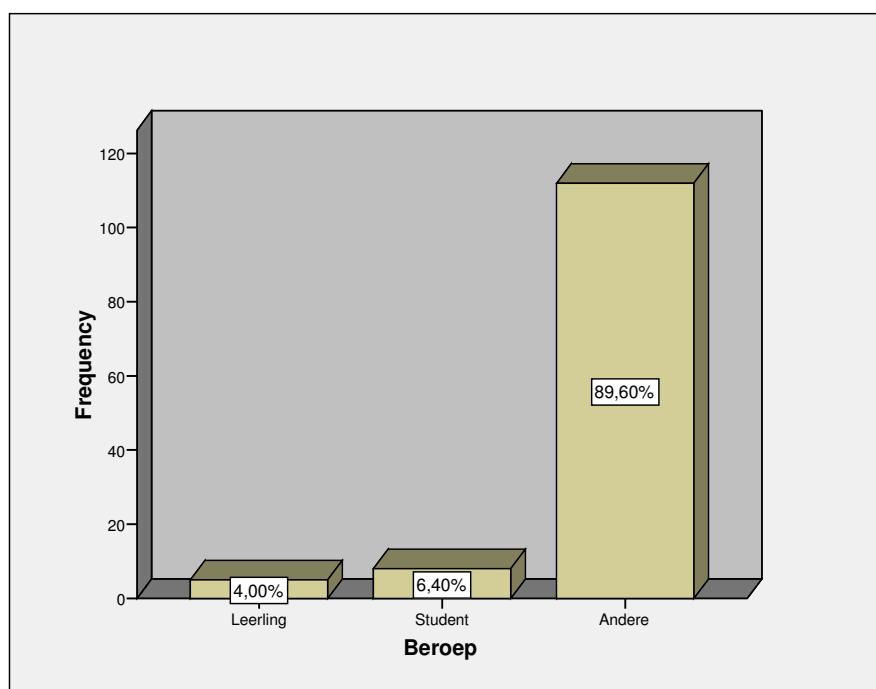

4.3.1.3 Beroep

Figuur 4.3 laat zien dat het overgrote merendeel van de respondenten behoort tot de werkende bevolking. Een kleine 10% is nog bezig met zijn opleiding.

De frequentietabel (zie Bijlage 4) toont aan dat de bedienden in de meerderheid zijn, gevolgd door onderwijskundigen en ingenieurs/onderzoekers. De verpleegkundigen en ambtenaren vormen de laatste grote groepen die vertegenwoordigd zijn. Verder zijn de respondenten gelijk verdeeld over de verschillende groepen.

Figuur 4.3: Beroep Cursist

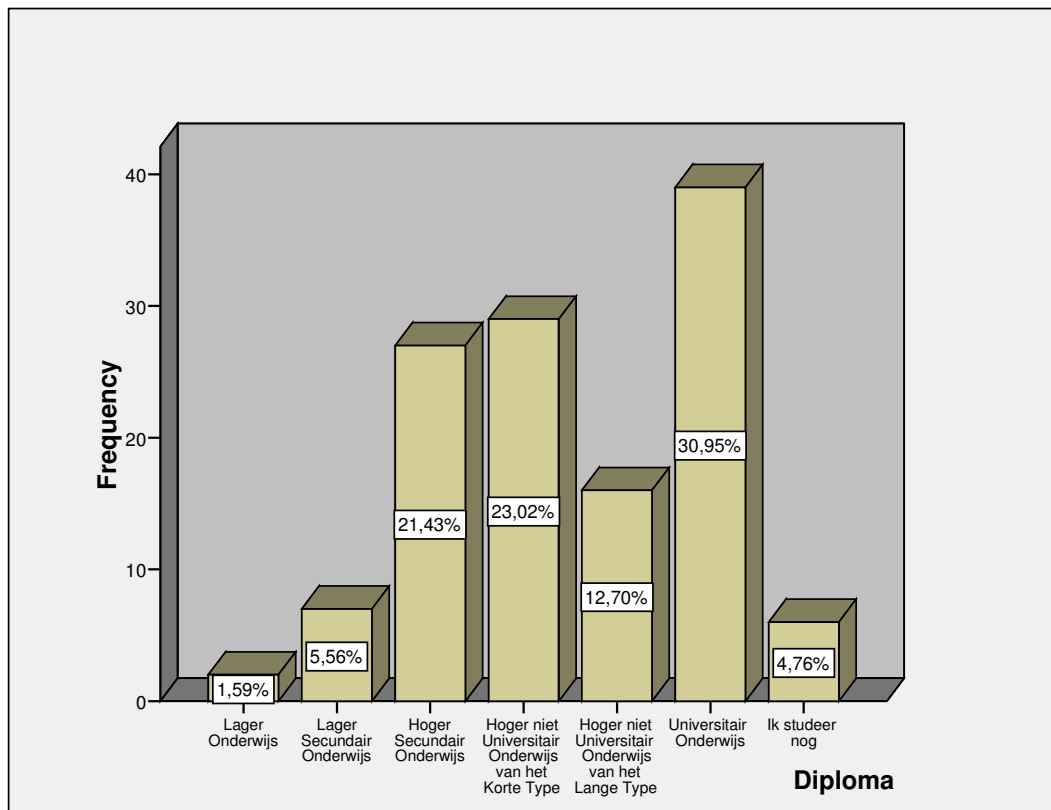
4.3.1.4 *Diploma*

Onderstaande grafiek laat duidelijk zien dat de respondenten met een universitair diploma het best vertegenwoordigd zijn (31%). Zij worden gevolgd door twee groepen met vergelijkbare grootte: de respondenten die beschikken over een diploma van het hoger secundair onderwijs (21,4%) en zij die beschikken over een diploma van het hoger onderwijs van het korte type (23%).

Het is niet verwonderlijk dat respondenten met een diploma van het hoger secundair onderwijs deelnemen aan deze cursussen. Zij hebben misschien nooit de kans gehad om verder te studeren, wat zij nu wel kunnen doen, zelfs aan hun eigen tempo indien zij dit willen. Wat niet zo verwonderlijk is, is dat de groep met een diploma van het lager onderwijs (1,6%) en het lager secundair onderwijs (5,6%) een lagere participatiegraad

heeft. Tegenwoordig zijn er immers bijna geen mensen meer die een diploma hebben dat lager is dan het hoger secundair onderwijs, aangezien de leerplicht tot 18 jaar geldt ingevoerd. Wat wel opvalt is dat slechts 12,7% van de respondenten over een diploma van het hoger onderwijs van het lange type beschikt en dat 4,8% van de respondenten nog studeert.

Figuur 4.4: Diploma Cursist 1

4.3.1.5 Cursus

De cursisten werd gevraagd voor welke cursus(sen) ze zich ingeschreven hadden. Slechts twee van de 127 respondenten volgen meer dan één cursus. Dit onderzoek werd beperkt tot taalcursisten. Vooral de cursus Spaans blijkt bijzonder populair te zijn. Toch mag men niet uit het oog verliezen dat de basistalen Nederlands, Frans en Engels zeker niet moeten onderdoen. Ook voor deze talen is er nog een redelijke interesse.

Frequentietabel 4.48: Cursus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Engels	13	10,2	10,2	10,2
	Frans	18	14,2	14,2	24,4
	Italiaans	9	7,1	7,1	31,5
	Nederlands	14	11,0	11,0	42,5
	Spaans	63	49,6	49,6	92,1
	Spaans en Arabisch	1	,8	,8	92,9
	Spaans en Engels	1	,8	,8	93,7
	Turks	8	6,3	6,3	100,0
	Total	127	100,0	100,0	

Onderstaande kruistabellen leren ons dat Spaans vooral gekozen wordt om beter te kunnen communiceren op vakantie. Maar liefst 38 van 63 respondenten die de cursus Spaans volgen hebben deze motivatie opgegeven. Niet alleen is Spanje één van de meest gekozen vakantiebestemmingen en wil men daarom de taal aanleren, Spaans is ook een wereldtaal waarvan de kennis je heel wat voordelen biedt in de professionele wereld. Daarom kiezen 11 respondenten deze motivatie. Ook de cursussen Frans en Nederlands worden enkel gekozen om de kans op werk/carrière te vergroten. Italiaans is iets minder populair omdat deze taal eigenlijk enkel gekozen wordt met het doel om daar op vakantie te gaan.

Kruistabel 4.49: Waarom hebt u gekozen voor deze cursus(sen)? (Om beter te communiceren op vakantie) * Voor welke cursus(sen) heeft u zich ingeschreven?

		Voor welke cursus(sen) heeft u zich ingeschreven?						Totaal
		Engels	Frans	Italiaans	Nederlands	Spaans	Turks	
Waarom hebt u gekozen voor deze cursus(sen)?	Om beter te communiceren op vakantie	4	5	7	0	38	5	61
Totaal		13	18	9	14	63	8	127

Kruistabel 4.50: Waarom hebt u gekozen voor deze cursus(sen)? (Om de kans op werk/carrière te vergroten) * Voor welke cursus(sen) heeft u zich ingeschreven?

		Voor welke cursus(sen) heeft u zich ingeschreven?						Total
		Engels	Frans	Italiaans	Nederlands	Spaans	Turks	
Waarom hebt u gekozen voor deze cursus(sen)?	Om de kans op werk/carrière te vergroten	4	11	1	7	11	0	34
Totaal		13	18	9	14	63	8	127

4.3.1.6 *Wijze van contact*

De meest populaire vorm van informatie is via vrienden of familie. Dit is mond-tot-mond reclame. Het is dus belangrijk voor de CVO dat zij een goede indruk achterlaten en enkel op een positieve manier in de belangstelling komen. Op de tweede plaats staat het internet. Ook hier moet voldoende relevante informatie teruggevonden kunnen worden, zodat de cursist duidelijk de nodige gegevens kan terugvinden. Ook de lay-out van een website is belangrijk. Aan de hand van de eerste indruk wordt immers een waardeoordeel ten opzichte van de CVO bepaald. Folders, affiches of brochures staat op de derde plaats, maar ze halen met 17% niet echt een goede score. Dit kan te wijten zijn aan het feit dat de CVO's niet voldoende investeren in het verspreiden van informatie via deze weg.

Tabel 4.51: Wijze van contact

Absolute Base % Respondents	
Totaal	126 100%
Hoe bent u in contact gekomen met deze cursus(sen)?	
Via het werk	12 10%
Via vrienden of familie	46 37%
Via een advertentie of een andere promotievorm in de media	13 10%
Via een folder, affiche of brochure	21 17%
Via een oud-cursist	13 10%
Via het Internet	30 24%
Andere	11 9%

Verder komen cursisten ook in contact met de cursus doordat ze al eerder een cursus gevolgd hebben of doordat men de school kent omdat men er dicht bij woont.

Frequentietabel 4.52: Wijze van contact (Andere)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	116	91,3	91,3	91,3
door eerdere cursussen te volgen	1	,8	,8	92,1
gekend door vroegere cursus	1	,8	,8	92,9
ik kende dit gewoon	1	,8	,8	93,7
Ik volgde al cursussen	1	,8	,8	94,5
School korst bij huis	1	,8	,8	95,3
Via de school zelf	3	2,4	2,4	97,6
Via echtgenote	1	,8	,8	98,4
Zelf gegaan	1	,8	,8	99,2
Zelf op zoek gegaan	1	,8	,8	100,0
Total	127	100,0	100,0	

4.3.2 Motivatie

Zelfontplooiing wordt als voornaamste reden opgegeven om deel te nemen aan een cursus in het volwassenenonderwijs. Mensen willen zich bijscholen, niet enkel om zich beter te voelen, maar ook om het gevoel te hebben dat men iets kan bijdragen tot de samenleving. CVO's kunnen hierop inspelen in hun reclamecampagnes en bij het maken van folders of brochures. Beter kunnen communiceren op vakantie is ook een populaire reden. Men wil ook op vakantie sociale contacten, en daartoe wil men de taal aanleren. Dit aspect is ook terug te vinden in de tabel. Één vierde van de cursisten neemt deel aan een cursus om meer sociaal contact te hebben. Wat wel verwonderlijk is, is dat slechts 27% van de respondenten een cursus volgt om de kans op werk/carrière te vergroten. Ook de lage kost van onderwijs scoort bijzonder laag als motivatie.

Tabel 4.53: Motivatie

Absolute Base % Respondents	
Totaal	127 100%
Waarom hebt u gekozen voor deze cursus(sen)? (Meerdere an...	
Verplicht door mijn werkgever	3 2%
Met het oog op vakantie	33 26%
Vorbereiding op een examen	6 5%
Zelfontplooiing	98 77%
Met het oog op emigratie	5 4%
Met het oog op sociaal contact	31 24%
Om beter te communiceren op vakantie	61 48%
Om de kans op werk/carrière te vergroten	34 27%
Om wille van de lage kost van onderwijs	18 14%
Andere	16 13%

4.3.3 Imago van de cursus

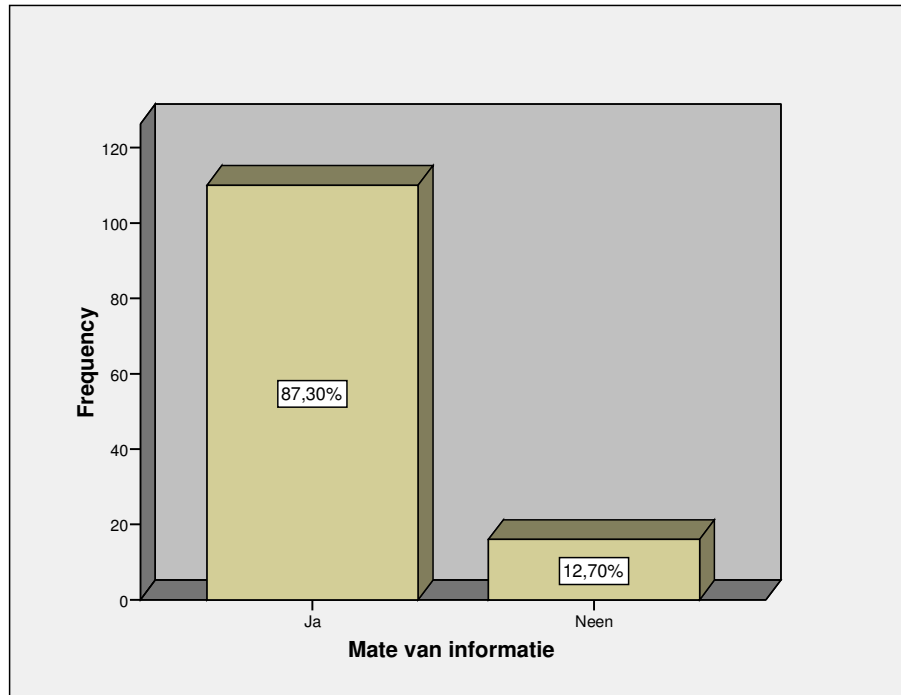
In de vragenlijst zijn er enkele vragen opgenomen met betrekking tot het imago van de cursus.

4.3.3.1 Informatie

Over het algemeen is iedereen tevreden over de hoeveelheid informatie die men vooraf ontving. Wat wel opvalt is dat de respondenten die een klassikale cursus volgen iets meer tevreden zijn. Daarom is het belangrijk dat de CVO's voldoende informatie geven

over het concept combi-leren. Zoals blijkt uit de enquête hebben één vierde van de respondenten nog nooit gehoord van deze mogelijkheid.

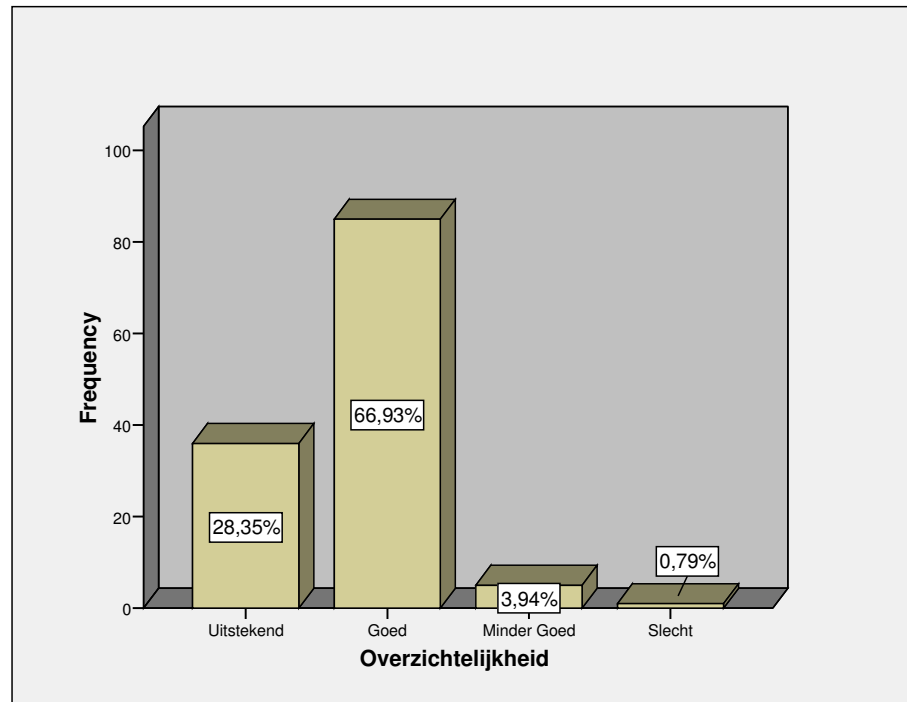
Figuur 4.5: Mate van informatie

4.3.3.2 Overzichtelijkheid

De overzichtelijkheid van een cursus is van essentieel belang zodat de cursist op de meest effectieve manier kan studeren. Uit de grafiek kan afgeleid worden dat ongeveer 95% van de respondenten de overzichtelijkheid goed tot uitstekend vinden. Er waren slechts vijf respondenten die dit aspect minder goed beoordeelden, en één respondent die zijn cursus onoverzichtelijk vond. Drie van deze respondenten volgen een klassikale cursus, de andere drie studeren via gecombineerd onderwijs.

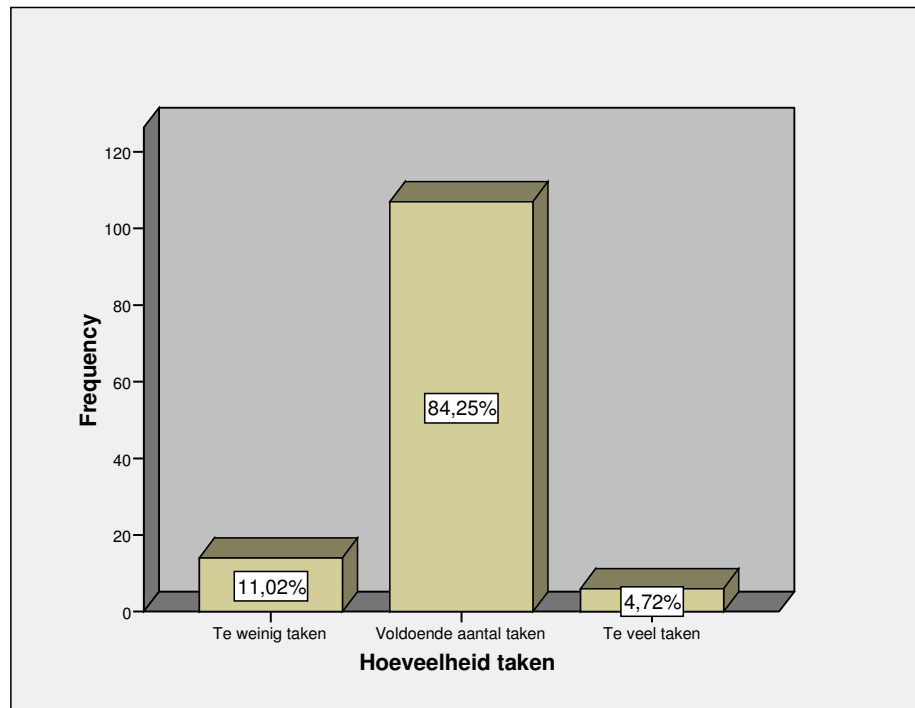
Figuur 4.6: Overzichtelijkheid

4.3.3.3 *Hoeveelheid taken*

Taken helpen de cursist bij het inoefenen van de leerstof. Vooral in de gecombineerde cursus is het maken van taken essentieel als men de leerstof wil beheersen. 107 respondenten zijn tevreden over het aantal taken dat aangeboden wordt. Opvallend genoeg zijn er toch een aantal respondenten die naar hun gevoel meer taken nodig hebben. Deze respondenten volgen een klassikale cursus! Van de 14 respondenten die te weinig taken aangeduid hebben, zijn er 11 vrouwen. De respondenten die van mening zijn dat er teveel taken aangeboden worden, volgen een gecombineerde cursus Spaans.

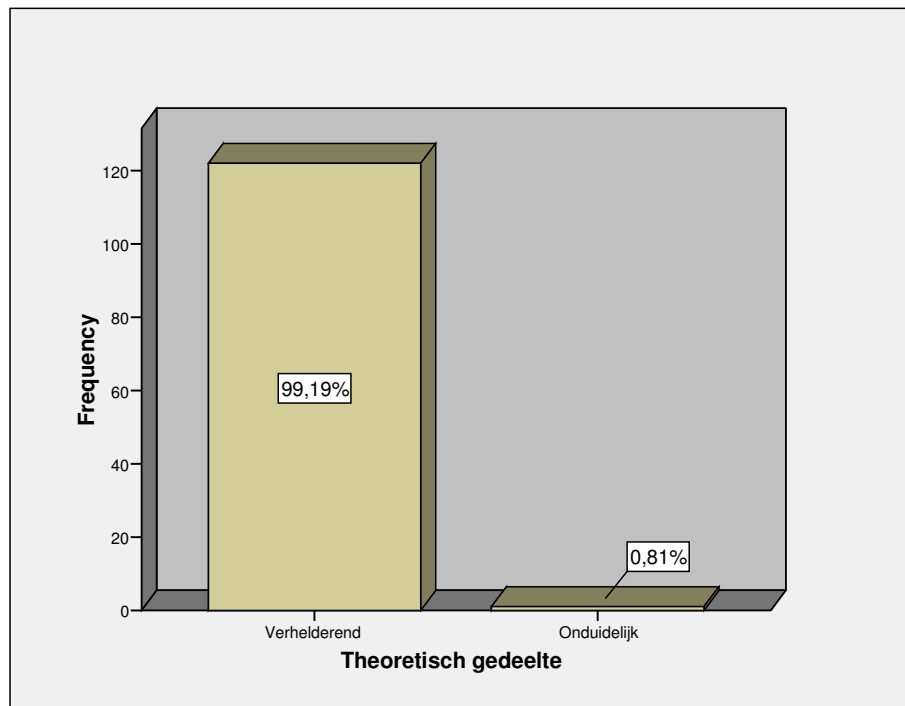
Figuur 4.6: Hoeveelheid Taken

4.3.3.4 *Theoretisch gedeelte*

Het theoretisch gedeelte vormt de basis van de cursus, zowel in het traditioneel als in het gecombineerd onderwijs. Het is dus van het grootste belang dat dit gedeelte verhelderend is. Er is slechts één respondent die hiermee niet akkoord gaat. Deze man is tussen 36 en 45 jaar, heeft een diploma hoger onderwijs van het korte type en volgt de cursus Spaans in het gecombineerd onderwijs. Hij heeft voor deze vorm gekozen omdat dit de enige mogelijke optie was. Hoewel hij het theoretisch gedeelte onduidelijk vindt, is hij voor de andere aspecten van zijn cursus wel tevreden. Zijn enige opmerking is dat hij meer begeleiding wil. Hij had dus beter een cursus via de traditionele vorm gekozen, maar die mogelijkheid had hij dus niet.

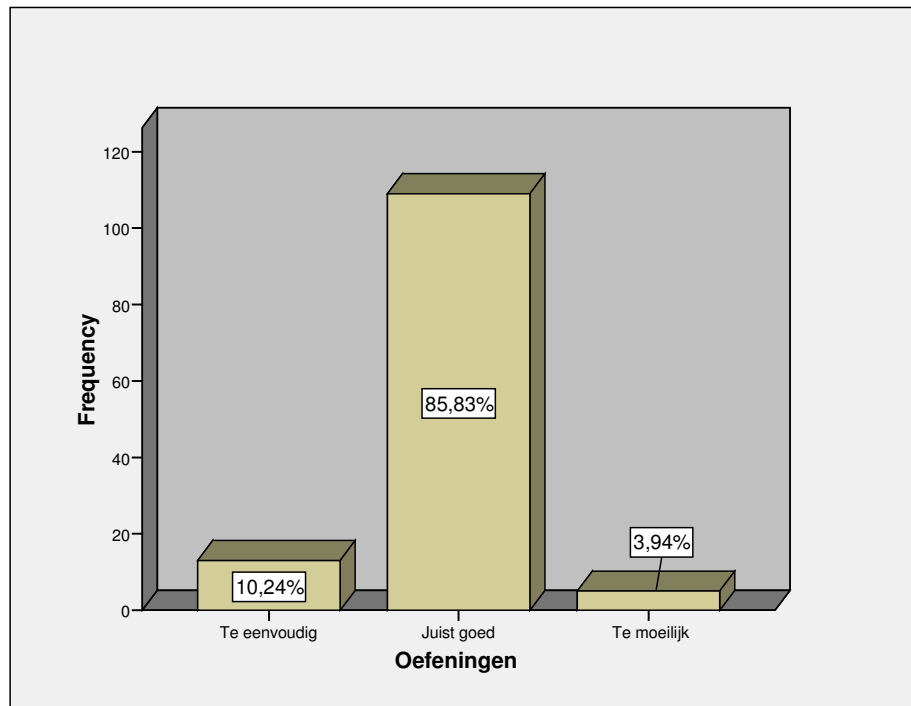
Figuur 4.7: Kwaliteit van het theoretisch gedeelte

4.3.3.5 Oefeningen

Oefeningen helpen de cursist om het theoretisch gedeelte beter te verwerken en in te oefenen. 109 respondenten zijn van mening dat de oefeningen de goede moeilijkheidsgraad hebben. 13 respondenten vinden ze te eenvoudig. Dit zijn voornamelijk jonge vrouwen, tot 35 jaar, die zich ingeschreven hebben in een klassikale cursus. Een minpunt van de klassikale cursus is inderdaad dat het studietraject niet aanpasbaar is aan de verschillende cursisten. Dit is wel het geval voor een gecombineerde cursus. De cursist kan hier zijn eigen traject samenstellen, en zo de oefeningen ook moeilijker maken, aangepast aan zijn/haar niveau. Tussen de vijf respondenten die de oefeningen te moeilijk vinden, bestaat er geen verband.

Figuur 4.8: Niveau van de oefeningen

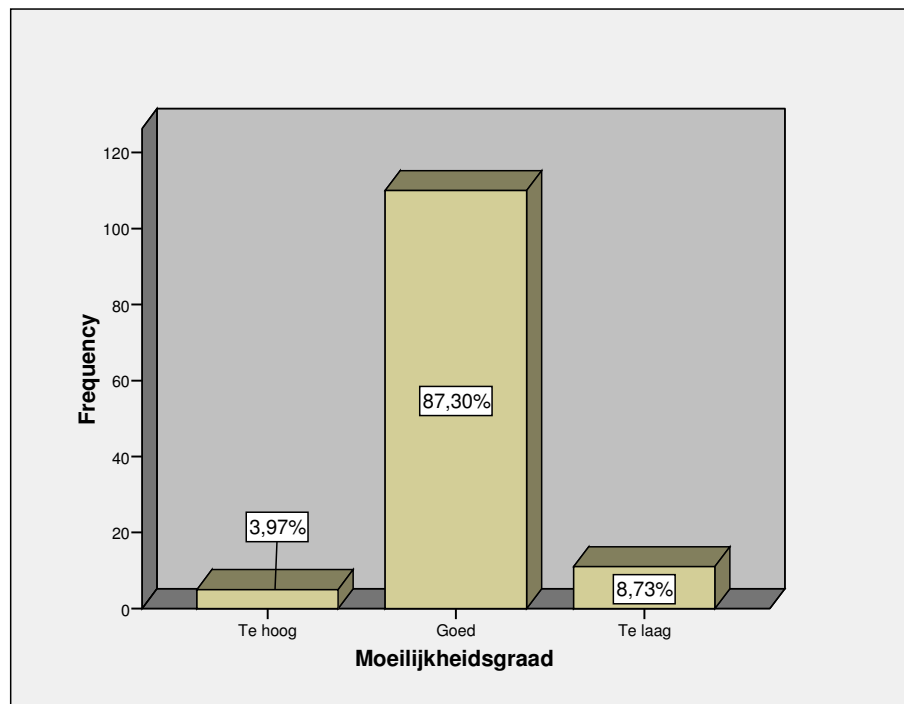
4.3.3.6 *Moeilijkheidsgraad*

De grafiek toont dat 87,3% van de respondenten tevreden zijn over de moeilijkheidsgraad van de cursus. Bijna 10% vindt het leerstofniveau echter te laag. Deze personen volgen de cursus:

- Turks (2 klassikaal)
- Engels (2 klassikaal, 1 combi)
- Frans (1 klassikaal, 1 combi)
- Spaans (3 klassikaal, 1 combi)
-

Vooraf de respondenten die een klassikale cursus volgen zijn niet tevreden over de moeilijkheidsgraad. Het gaat hier vooral om vrouwen met een eerder hoog opleidingsniveau. Dit zou kunnen verklaren waarom zij de moeilijkheidsgraad te laag vinden. Door hun opleiding bezitten zij namelijk al een degelijke kennis. De respondenten die de moeilijkheidsgraad te hoog vinden, beschikken echter ook over een redelijk hoog diploma. Zij zijn ingeschreven in de cursus Spaans of Frans die zij vooral volgen via gecombineerd onderwijs.

Figuur 4.9: Moeilijkheidsgraad van de cursus

4.3.3.7 *Begeleiding*

Slechts twee respondenten zijn niet tevreden met de mate van begeleiding die de CVO biedt. Één respondent volgt een klassikale cursus waar hij er van overtuigd is dat vragen stellen in de les alleen helemaal niet voldoende is. De andere respondent volgt een gecombineerde cursus. Als wijze van begeleiding heeft zij ook enkel vragen stellen in de klas aangekruist. Een gecombineerde cursus biedt echter meer hulpmiddelen dan enkel deze. Deze cursist is duidelijk niet op de hoogte van de verschillende vormen van begeleiding. CVO's moeten ermee rekening houden dat niet iedereen even vlot is met het gebruik van computer en internet. Een introductieles op de computer in de klas kan deze moeilijkheden misschien oplossen.

Figuur 4.10: Mate van begeleiding

4.3.3.8 *Wijze van begeleiding*

Vragen stellen in de les is met 97% duidelijk de meest gebruikte vorm van begeleiding. Deze vorm is ook in beide cursussen, zowel klassikaal als gecombineerd, terug te vinden. Daarnaast is het vragenstellen na de les het meest populair, wat ook niet te verwonderen is aangezien deze ook in beide cursussen mogelijk zijn. De overige begeleidingsmogelijkheden worden echter in minder dan 30% van de gevallen gebruikt. Verwacht werd dat deze percentages hoger zouden liggen aangezien 50% van de respondenten een gecombineerde cursus volgt en daardoor dus toegang heeft tot deze mogelijkheden.

Tabel 4.54: Wijze van begeleiding

Absolute Base % Respondents	
Totaal	127 100%
Op welke manier wordt deze begeleiding gegeven? (Meerdere...	
Vragen stellen in de klas (in groepsverband)	123 97%
Vragen stellen na het lesmoment (apart)	44 35%
Mogelijkheid om vragen te stellen op een forum	37 29%
Schriftelijk vragenstellen	32 25%
Persoonlijke begeleiding van een mentor via het Internet	33 26%
Andere	3 2%

4.3.3.9 *Evaluatie van de cursus*

Gemiddeld genomen vinden de respondenten de verbetering van oefeningen en de overzichtelijkheid van de cursus de factoren die het belangrijkste zijn. De evaluatie van de vooruitgang, persoonlijke begeleiding en het aanbod van taken worden als iets minder belangrijk gescoord. Het verkrijgen van een getuigschrift doet er voor de meeste cursisten eigenlijk niet toe.

Tabel 4.55: Algemene evaluatie van de cursus

Absolute Analysis % Respondents	Totaal					Mean
		Onmisbaar	Belangrijk	Om het even	Onbelangrijk	
De overzichtelijkheid van de cursus	122	28 23%	88 72%	6 5%	- -	79.51
Het aanbod van taken	122	12 10%	83 68%	26 21%	1 1%	71.52
De evaluatie van de vooruitgang	122	21 17%	75 61%	25 20%	1 1%	73.57
De verbetering van oefeningen	121	44 36%	72 60%	5 4%	- -	83.06
Persoonlijke begeleiding	123	21 17%	75 61%	22 18%	5 4%	71.75
Het verkrijgen van een erkend getuigschrift	123	8 7%	49 40%	44 36%	22 18%	54.27
Zelf je studietraject kunnen bepalen	123	4 3%	66 54%	41 33%	12 10%	60.16

Zoals blijkt uit onderstaande tabel, is de spreiding van de meeste factoren aan de lage kant en zijn de meeste respondenten het dus min of meer eens met elkaar. Enkel voor het verkrijgen van een getuigschrift en het zelf kunnen bepalen van het studietraject bestaat er onenigheid.

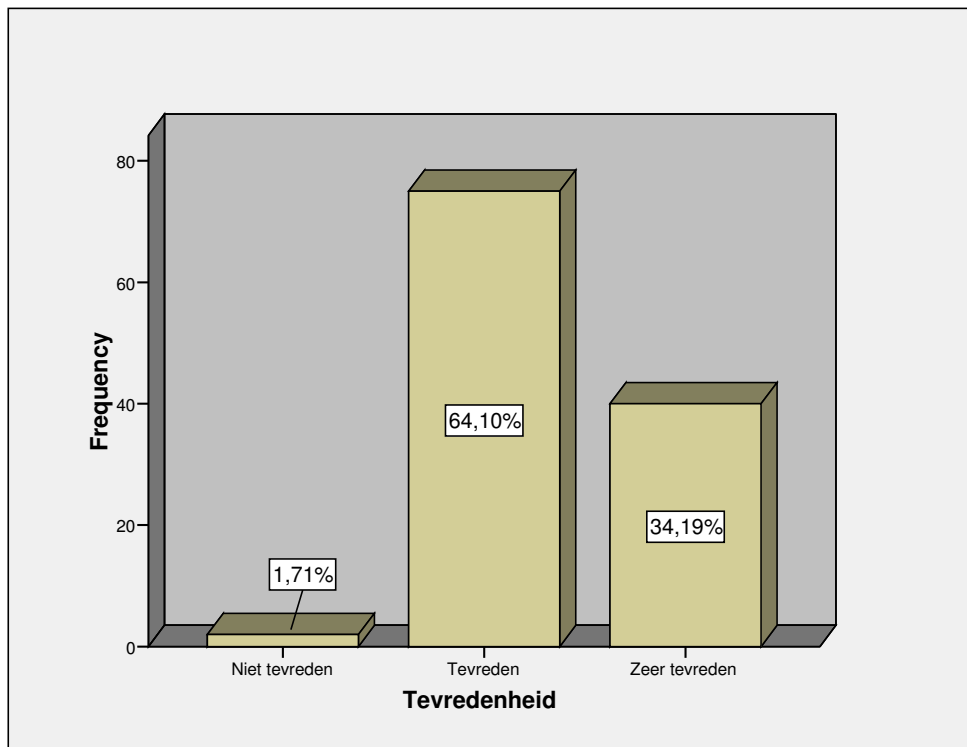
Tabel 4.56: Standaardfout bij de algemene evaluatie van de cursus

Absolute Analysis % Respondents	Totaal	Standard Error
De overzichtelijkheid van de cursus	122	1.12
Het aanbod van taken	122	1.37
De evaluatie van de vooruitgang	122	1.51
De verbetering van oefeningen	121	1.25
Persoonlijke begeleiding	123	1.88
Het verkrijgen van een erkend getuigschrift	123	2.61
Zelf je studietraject kunnen bepalen	123	2.13

4.3.4 Tevredenheid

Uit de grafiek blijkt dat ongeveer 98% tevreden tot zeer tevreden is over de cursus. Twee respondenten zijn niet tevreden. Zij volgen de cursus Spaans in gecombineerd en klassikaal onderwijs. Het grootste minpunt voor hen is het grote niveauverschil tussen de cursisten en het gebrek aan sociale interactie en praatgelegenheid in de les.

Figuur 4.11: Algemene tevredenheid

Hoofdstuk 5: Conclusies en aanbevelingen

4.4 Inleiding

Dit laatste hoofdstuk geeft de besluiten, gebaseerd op de resultaten van deze studie, weer. Op basis van deze resultaten zullen ook enkele aanbevelingen geformuleerd worden die de CVO's kunnen helpen hun cursussen aan te passen waardoor zowel de kwaliteit van het onderwijs als de tevredenheid van de cursisten zullen verhogen. De CVO's zullen met andere tips rekening kunnen houden bij het opzetten van hun marketingcampagnes.

5.2 Bespreking per cursistengroep

Zoals vermeld, konden de **cursistengroepen 1 en 3** niet bereikt worden. De meningen van deze leden van de populatie konden dus niet opgenomen worden in dit onderzoek. Aan de hand van de gesprekken met een aantal leerkrachten kan wel besloten worden dat de cursisten hun cursus meestal niet beëindigen uit ontevredenheid maar simpelweg omwille van een gebrek aan tijd om de cursus nog verder te volgen. Dit gebrek aan tijd kan te wijten zijn aan diverse redenen zoals zwangerschap, een job en dergelijke.

Dankzij de persoonlijke aanpak in cursistengroep 2 en 4 is de respons op de vragenlijst in deze groepen echter wel redelijk hoog (70,50%). De cursisten die de enquête niet ingevuld hadden, waren niet aanwezig in de les, maar worden wel verondersteld de cursus tot een goed einde te brengen. Als gevolg van de hoge respons, kan men aannemen dat de resultaten representatief zijn voor de hele populatie. De nadruk van dit exploratief onderzoek lag op het zoeken naar relevante variabelen en eventuele verbanden ertussen.

De resultaatsbespreking in hoofdstuk 4 gaf al aan dat de **cursistengroep 2** tevreden is. Zij volgen een cursus via het klassikaal onderwijs en doen dit vooral ter zelfontplooiing en om beter te kunnen communiceren op vakantie. Slechts één iemand is ontevreden. De meest voorkomende suggestie die gemaakt wordt is het indelen van de cursisten in

niveaus, wat blijkbaar te weinig gebeurt. Ook de plannen om vanaf het schooljaar 2007-2008 het inschrijvingsgeld te verhogen, vallen niet in goede aarde bij de cursisten van het klassikaal onderwijs.

Behoudens één persoon is ook **cursistengroep 4** tevreden. De meeste suggesties wijzen op het feit dat de gecombineerde vorm van onderwijs te weinig praatgelegenheid toelaat. Met de hulp van 'chat with voice'⁵ kan je de andere persoon nochtans perfect horen. Het zou daarom geen slecht idee zijn om deze functie te integreren in de gecombineerde cursus. Daarenboven is het aanbieden van een compatibel platform een vereiste zodat de cursus ook toegankelijk is op Mac en Linux. En tenslotte zouden de cursisten ook graag meer de computer gebruiken wanneer zij samenkomen in de klas. De motivaties tot deelname zijn over het algemeen dezelfde als bij de tweede cursistengroep. Toch blijkt de optie 'de kans om werk/carrière' iets meer gekozen te zijn door de cursisten van het gecombineerd onderwijs.

5.3 Bespreking van het onderzoek

Omdat dit exploratief onderzoek gebeurde aan de hand van enquêtes, kan men spreken van een survey-onderzoek.

Bij een survey-onderzoek worden bij een groot aantal onderzoekseenheden gegevens verzameld over een groot aantal kenmerken. Deze gegevens worden verzameld door vragenlijsten te verdelen over een steekproef uit de populatie. Het gebruik van vragenlijsten is een goedkope manier om een praktijkprobleem te onderzoeken. De verwerking van onze gegevens verliep heel vlot, dankzij het programma SNAP en SPSS. Aangezien er een identieke set van data verkregen werd, was het niet al te moeilijk om conclusies te formuleren op basis van de output.

Ofschoon de cursistengroepen 1 en 3 niet bereikt konden worden, is het voor de CVO's toch interessant zelf te achterhalen wat de redenen zijn waarom cursisten afhaken. Aangezien de contactgegevens niet mogen vrijgegeven worden, zal dit echter intern moeten gebeuren.

⁵ Met behulp van het internet en microfoontjes, kunnen verschillende mensen met elkaar praten zonder dat er hoge kosten aan verbonden zijn.

Uit de resultaten van het onderzoek is gebleken dat de marketingactiviteiten niet voldoende ontwikkeld zijn. De cursisten komen vooral in contact met de CVO's dankzij vrienden, of via het internet. Folders en affiches, of promoties in de media hebben weinig succes. Indien de CVO's deze promotievormen meer zouden gebruiken, zouden zij hun naambekendheid kunnen vergroten. Ook is het belangrijk rekening te houden met de motivaties tot deelname van de cursisten. Zelfontplooiing staat bovenaan. Ook het gebruik van de taal op vakantie en de kans om werk/carrière te vergroten zijn belangrijke factoren. Tenslotte blijkt dat de cursisten niet beseffen dat deze manier van opleiding weinig kost. Ook dit aspect mag meer benadrukt worden.

Lijst van geraadpleegde werken

Literatuur

- Deketelaere K., (1999) *Levenslang leren: Universitaire Permanente Vorming op de drempel van de 21ste eeuw*, Leuven, Acco, 156 p.
- Droste J. en Rikhof-Van Eijck M. (2002) *E-learning en onderwijsvernieuwing*, 's-Hertogenbosch, Cinop, 96 p.
- Rosenberg M.J., (2001) *E-learning: Strategies for delivering knowledge in the digital age*, New York, McGraw-Hill, 343 p.
- Remels K., (2002) *Blended learning: een nieuwe stap in de evolutie van e-learning*, Diepenbeek, 77 p.
- Keegan D., (1994) *Foundations of distance education*, London, Routledge, 214 p.
- Holmberg B., (1977) *Distance education: a survey and bibliography*, London, Kogan Page, 167 p.
- Holmberg B., (1989) *Theory and practice of distance education*, London, Routledge, 252 p.
- De Volder M., (1996) *From penny post to information super-highway: open and distance learning in close-up*, Leuven, Acco, 229 p.
- Verduin J.R. and Clark T.A., (1991) *Distance education: the foundations of effective practice*, San Francisco, Jossey-Bass, 279 p.

Websites

- http://www.ond.vlaanderen.be/NIEUWS/2004pers/0416_BIS_PPS.htm, bezocht op 21 november 2006
- http://www.ond.vlaanderen.be/berichten/2003pers/BIS_Online_21okt.htm, bezocht op 21 november 2006
- <http://nl.wikipedia.org/wiki/E-learning>, bezocht op 21 november 2006
- <http://www.ond.vlaanderen.be/socrates/>, bezocht op 1 december 2006
- http://www.odlexpert.net/?set_language=nl&cl=nl, bezocht op 1 december 2006
- <http://sqzm14.ust.hk/distance/evolution-distance-learning.htm>, bezocht op 1 december 2006

- <http://www.open.ac.uk/>, bezocht op 1 december 2006
- <http://www.seniornet.org/edu/art/history.html>, bezocht op 1 december 2006
- <http://www.cdiponline.org/>, bezocht op 1 december 2006
- http://www.cevora.be/code/nl/template_04.asp?id=123, bezocht op 1 december 2006
- <http://www.eduwest.be/>, bezocht op 1 december 2006
- <http://webh01.ua.ac.be/didascalia/welkom.htm>, bezocht op 1 december 2006
- <http://www.open.ac.uk/about/ou/p3.shtml>, bezocht op 1 december 2006
- http://www.eduwest.be/website/site/sub_cursusaanbod/alert.html, bezocht op 21 december 2006
- <http://communication.howstuffworks.com/elearning1.htm>, bezocht op 31 maart 2006
- <http://www.stratvision.com/portal/uploads/idcwpr.pdf>, bezocht op 31 maart 2007
- <http://elearning.surf.nl/docs/e-learning/pub3.pdf>, bezocht op 31 maart 2007
- <http://www.asaecenter.org/PublicationsResources/articledetail.cfm?ItemNumber=13231>, bezocht op 31 maart 2007
- http://nl.wikipedia.org/wiki/Blended_learning, bezocht op 6 april 2007
- http://www-8.ibm.com/services/pdf/blended_learning.pdf, bezocht op 6 april 2007
- <http://www.scienceguide.nl/pdf/20060704.pdf>, bezocht op 6 april 2007
- http://www.wwwords.co.uk/pdf/viewpdf.asp?j=elea&vol=2&issue=1&year=2005&article=3_Oliver_ELEA_2_1_web&id=87.67.51.246, bezocht op 6 april 2007
- <http://www.edusite.nl/edusite/columns/14093>, bezocht op 6 april 2007
- https://www.atis.org/tg2k/_computer_conference.html, bezocht op 13 april 2007
- <http://www.cvo-khnb.be/>, bezocht op 16 april 2007
- <http://www.pcvo-gent.net/>, bezocht op 16 april 2007
- <http://www.modernetalen.be/>, bezocht op 16 april 2007
- <http://ond.vlaanderen.be/nieuws/2007p/0316-volwassenenonderwijs.htm>, bezocht op 3 mei 2007
- <http://www.cvohz.be/>, bezocht op 8 mei 2007

Bijlagen

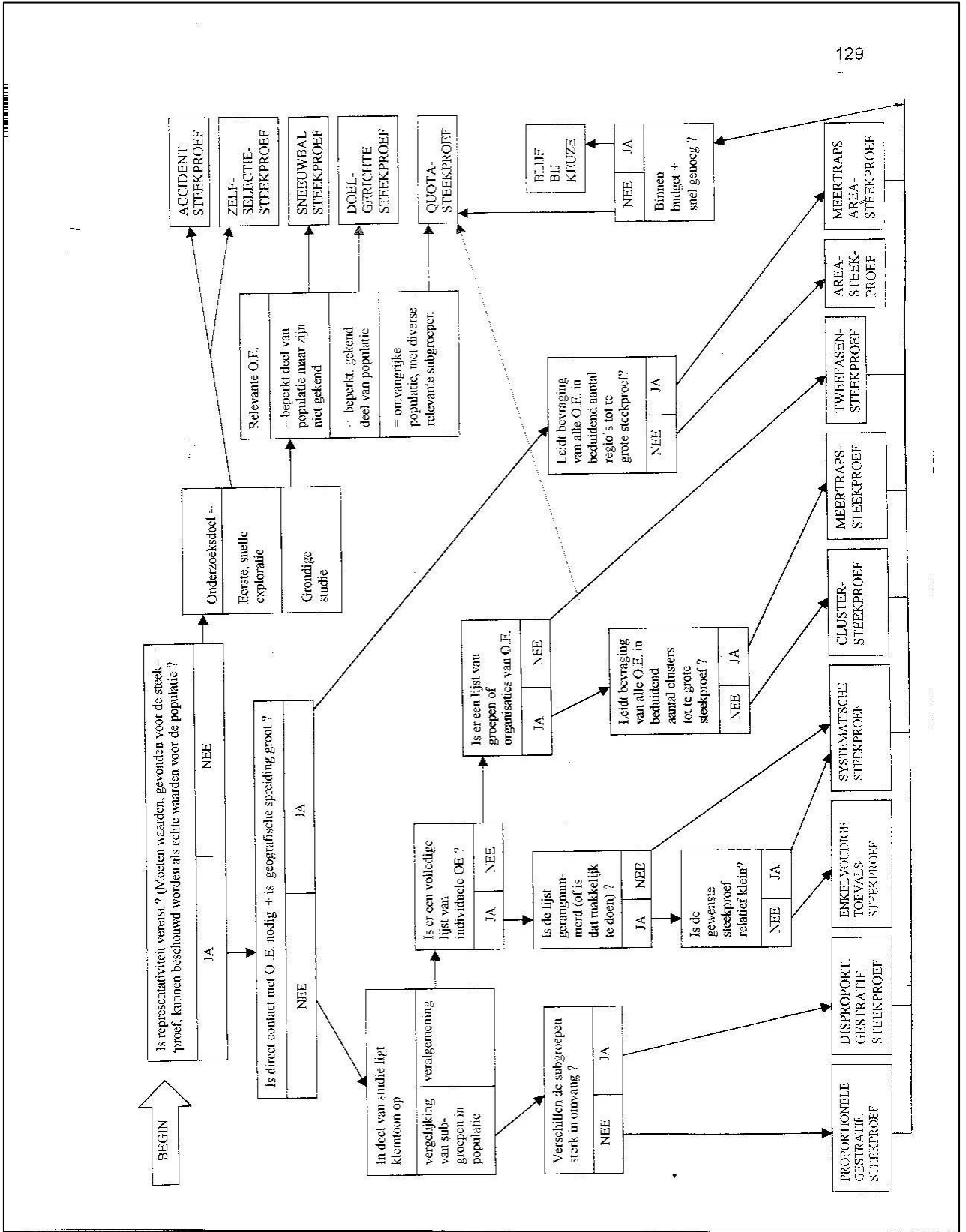
Bijlage 1: De beslissingsboom

Bijlage 2: Inleidende brief bij de enquête

Bijlage 3: De enquête

Bijlage 4: Frequentietabel: Beroep

Bijlage 1: De beslissingsboom

Bijlage 2: Inleidende brief bij de enquête

Beste cursist,

Mijn naam is Anneleen Pesout en ik ben laatstejaarsstudente Toegepaste Economische Wetenschappen aan de Universiteit Hasselt. In het kader van mijn eindverhandeling, maak ik een studie van de verschillende vormen van volwassenenonderwijs, meer bepaald van afstandsonderwijs. Deze eindverhandeling staat onder leiding van prof. dr. W. Clijsters.

In samenwerking met het "Vlaams Departement Onderwijs en Vorming" heb ik een bondige vragenlijst opgesteld met als doel de verwachtingen van cursisten na te gaan die deelnemen aan een vorm van afstandsonderwijs. Daarom had ik graag uw medewerking op prijs gesteld. Aan de hand van de resultaten van deze enquête, zullen de organisatoren van dit onderwijs in staat zijn om hun cursussen beter aan te passen aan uw behoeften en zo hun efficiëntie te verbeteren.

Wilt u daarom deze korte vragenlijst invullen. Het zal slechts een vijftal minuten in beslag nemen en voor mijn studie is uw informatie onmisbaar. Indien u op de hoogte gehouden wilt worden omtrent de resultaten van deze studie, kan u aan het einde van deze enquête uw e-mailadres aan mij bezorgen.

Nu al heel erg bedankt!

Anneleen Pesout
2de Licentie Toegepaste Economische Wetenschappen,
Universiteit Hasselt

Bijlage 3: De enquête

Enquête: E-Learning en Blended learning

Deze enquête bestaat uit een aantal bondige vragen, die u kan beantwoorden door het juiste vakje aan te kruisen. Voor alle duidelijkheid vindt u hieronder de definitie van een aantal concepten die regelmatig gebruikt worden.

* **E-learning:** Leren uitsluitend met behulp van Internet.

* **Traditionele vorm van onderwijs:** Leren in de klas zonder enige vorm van hulp via Internet.

* **Combi-leren:** de combinatie van de twee bovenstaande concepten, onderwijs in de klas én met behulp van Internet.

I. Cursistenprofiel

Q1 Wat is uw geslacht?

Man.....

Vrouw.....

Q2 Wat is uw leeftijd?

Jonger dan 18 jaar.....

Tussen 18 en 25 jaar.....

Tussen 26 en 35 jaar.....

Tussen 36 en 45 jaar.....

Tussen 46 en 65 jaar.....

Ouder dan 65 jaar.....

Q3 Wat is uw beroep (geweest)?

Leerling (jonger dan 18 jaar).....

Student (ouder dan 18 jaar).....

Andere.....

Vul hier uw beroep in:

Q4 Wat is uw hoogst behaalde diploma?

Lager Onderwijs.....

Lager Secundair Onderwijs.....

Hoger Secundair Onderwijs.....

Hoger niet Universitair Onderwijs van het Korte Type (3 jaar).....

Hoger niet Universitair Onderwijs van het Lange Type (4 jaar of meer).....

Universitair Onderwijs.....

Ik studeer nog.....

Welke opleiding?

Q5 Voor welke cursus(sen) heeft u zich ingeschreven?

Q6 Hoe bent u in contact gekomen met deze cursus(sen)?

Via het werk

Via vrienden of familie

Via een advertentie of een andere promotievorm in de media

Via een folder, affiche of brochure

Via een oud-cursist

Via het Internet

Andere

Welke?

Q7 Op welke wijze verlopen deze cursus(sen)?

Via de traditionele vorm (in de klas)

Uitsluitend via het Internet (E-learning)

Via een combinatie van deze twee (combi-leren)

II. Motivatie

Q8 Waarom hebt u gekozen voor deze cursus(sen)? (Meerdere antwoorden zijn mogelijk.)

Verplicht door mijn werkgever

Met het oog op vakantie

Voorbereiding op een examen

Zelfontplooiing

Met het oog op emigratie

Met het oog op sociaal contact

Om beter te communiceren op vakantie

Om de kans op werk/carrière te vergroten

Omwille van de lage kost van onderwijs

Andere

Welke?

III. Imago van de cursus

- Q9** Vond u dat u voldoende informatie had over de inhoud van de cursus vóór u eraan begon?
Ja Neen
- Q10** Wat vindt u van de overzichtelijkheid van de cursus?
Uitstekend Goed Minder Goed Slecht
- Q11** Wat vindt u van de hoeveelheid taken?
Te weinig taken Voldoende aantal taken Te veel taken
- Q12** Vindt u het theoretisch gedeelte van de cursus:
Verhelderend Onduidelijk
- Q13** Vindt u de oefeningen van de cursus:
Te eenvoudig Juist goed Te moeilijk
- Q14** Vindt u de moeilijkheidsgraad van de cursus:
Te hoog Goed Te laag
- Q15** Vindt u dat u voldoende begeleiding krijgt/kan krijgen?
Ja Neen
- Q16** Op welke manier wordt deze begeleiding gegeven? (Meerdere antwoorden zijn mogelijk.)
Vragen stellen in de klas (in groepsverband)
Vragen stellen na het lesmoment (apart)
Mogelijkheid om vragen te stellen op een forum
Schriftelijk vragenstellen
Persoonlijke begeleiding van een mentor via het Internet
Andere
Welke?
- Q17** Hoe belangrijk vindt u de volgende items?
	Onmisbaar	Belangrijk	Om het even	Onbelangrijk
De overzichtelijkheid van de cursus	☐	☐	☐	☐
Het aanbod van taken	☐	☐	☐	☐
De evaluatie van de vooruitgang	☐	☐	☐	☐
De verbetering van oefeningen	☐	☐	☐	☐
Persoonlijke begeleiding	☐	☐	☐	☐
Het verkrijgen van een erkend getuigschrift	☐	☐	☐	☐
Zelf je studietraject kunnen bepalen	☐	☐	☐	☐

Het volgende gedeelte (Q18-Q21) is enkel voor wie de cursus met behulp van het Internet (combi-leren of E-learning) volgt. Anderen mogen verder gaan naar vraag 22.

Q18 Hoe belangrijk vindt u de volgende items?

	<i>Onmisbaar</i>	<i>Belangrijk</i>	<i>Om het even</i>	<i>Onbelangrijk</i>
De lay-out van de cursus	☐	☐	☐	☐
Het hebben van technische kennis van pc's	☐	☐	☐	☐
De mogelijkheid om te kunnen discussiëren op een forum	☐	☐	☐	☐
De aanwezigheid van een rubriek Frequently Asked Questions (FAQ)	☐	☐	☐	☐
De begeleiding van een mentor	☐	☐	☐	☐
Het krijgen van feedback	☐	☐	☐	☐
De mogelijkheid om theorie en oefeningen te kunnen afprinten	☐	☐	☐	☐

Q19 Wat is volgens u het belangrijkste voordeel van E-learning? (Slechts één antwoord is mogelijk)

- Leren wanneer je wil.....
 - Leren waar je wil.....
 - Er is geen tijdverlies, bv door verplaatsing.....
 - Je moet geen rekening houden met iemand anders.....
 - Je kan je eigen tempo kiezen.....
 - Je kan je eigen studietraject samenstellen.....
 - Andere.....
- Welke? Leg uit:

Q20 Wat is volgens u het grootste nadeel van E-learning?

Q21 Waarom hebt u gekozen voor een cursus met behulp van het Internet, en niet één via de traditionele vorm?

Deze vraag (Q22) is enkel voor wie de cursus uitsluitend in de klas volgt. Anderen mogen verdergaan met vraag 23.

Q22 **Waarom hebt u gekozen voor deze traditionele vorm van onderwijs?**

Ik ken niets van computers.....

Ik had nog nooit van de optie combi-leren gehoord.....

E-learning kan nooit beter zijn dan de klassieke vorm van onderwijs

Andere

Welke?

Q23 **Bent u tevreden over de cursus?**

Helemaal niet tevreden.....

Niet tevreden

Tevreden.....

Zeer tevreden

Q24 **Hebt u algemene suggesties om het onderwijs nog verder te verbeteren? Welke?**

Indien u op de hoogte gehouden wilt worden van de resultaten van dit onderzoek, gelleve uw e-mailadres in te vullen in de lijst vooraan in de klas.

Bedankt voor uw medewerking!
Anneleen Pesout

Bijlage 4: Frequentietabel Beroep

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	20	15,7	15,7	15,7
Agent	1	,8	,8	16,5
Ambtenaar	8	6,3	6,3	22,8
Animator	1	,8	,8	23,6
Arbeider	1	,8	,8	24,4
Arbeidster	1	,8	,8	25,2
Audit	1	,8	,8	26,0
Auditor	1	,8	,8	26,8
Bediende	27	21,3	21,3	48,0
Business analyst	1	,8	,8	48,8
Chirurg	1	,8	,8	49,6
Ckeck-in Agent	1	,8	,8	50,4
Consultant	1	,8	,8	51,2
Cultuurredacteur	1	,8	,8	52,0
Diplomate	1	,8	,8	52,8
Elektricien	2	1,6	1,6	54,3
Event Manager	1	,8	,8	55,1
Flight attendant	1	,8	,8	55,9
Gepensioneerd	1	,8	,8	56,7
Handelaar	1	,8	,8	57,5
Huisvrouw	1	,8	,8	58,3
Informaticus	1	,8	,8	59,1
Ingenieur/Onderzoeker	14	11,0	11,0	70,1
Kinesiste	1	,8	,8	70,9
Maatschappelijk assistent	1	,8	,8	71,7
Militair	1	,8	,8	72,4
Naaister	1	,8	,8	73,2
Netwerkbeheerder	1	,8	,8	74,0
Onderwijskundige	14	11,0	11,0	85,0
Programma-assistente TV	1	,8	,8	85,8
Project Manager	1	,8	,8	86,6
Regisseur (tv)	1	,8	,8	87,4
Restauranthouder	1	,8	,8	88,2
Systeem programmeur	1	,8	,8	89,0
Technisch adviseur	1	,8	,8	89,8
Vastgoedmakelaar	1	,8	,8	90,6
Verpleegkundige	9	7,1	7,1	97,6
Zelfstandige	3	2,4	2,4	100,0
Total	127	100,0	100,0	

Auteursrechterlijke overeenkomst

Opdat de Universiteit Hasselt uw eindverhandeling wereldwijd kan reproduceren, vertalen en distribueren is uw akkoord voor deze overeenkomst noodzakelijk. Gelieve de tijd te nemen om deze overeenkomst door te nemen, de gevraagde informatie in te vullen (en de overeenkomst te ondertekenen en af te geven).

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

Marktstudie : e-learning en blended learning. Gevalstudie : de cvo's

Richting: **Licentiaat in de toegepaste economische wetenschappen**

Jaar: **2007**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Ik ga akkoord,

Anneleen PESOUT

Datum: **31.05.2007**